COSTACHE

OLĂREANU

Ficțiune și infanterie

SCRIITORI ROMÂNI

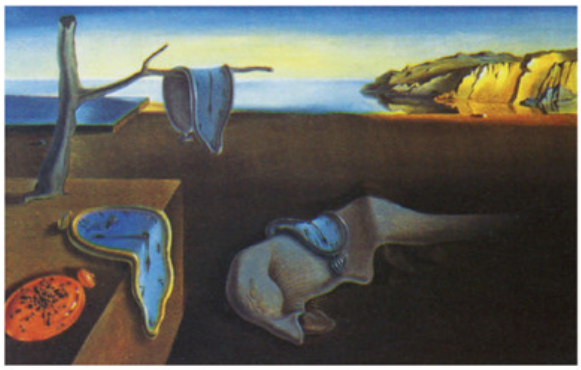

CORINT

Costache Olăreanu

Ficţiune şi infanterie

Ediţie definitivă

Prefaţă de C. STĂNESCU

Editura CORINT
2005

Colecţie coordonată de Daniel Cristea-Enache

Editura Corint

Difuzare şi Clubul Cărţii

Calea Plevnei nr. 145, sector 6, Bucureşti, cod poştal 060012

Tel.: 021.319.88.22, 021.319.88.33, 021.319.88.77.

Fax: 021.319.88.66

E-mail: *vanzari@edituracorint.ro*

Magazin virtual: *www.grupulcorint.ro*

ISBN: 973-653-765-X

Redactor: Emil Paraschivoiu

Coperta: Walter Riess

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura digitală protejează mediul
Versiune digitală realizată de elefant.ro

PREFAŢĂ

…Romanul pierdut pe care tocmai îl încheiase Victor Testiban, scriitorul imaginat de Costache Olăreanu în *Ficţiune şi infanterie*, trebuie să fi fost, după toate aparenţele, un roman realist: cu un conflict simplu, dar solid şi verificat (triunghiul conjugal), cu personaje veridice, „rupte" din viaţă şi, desigur, puse în împrejurări „tipice", adică semnificative pentru statutul lor existenţial şi social. Cel puţin trei argumente susţin ipoteza că romanul pierdut de Testiban în parcul din romanul lui Costache Olăreanu părea să fi fost scris într-o cheie realistă, conformă cu anume cerinţe ale epocii şi cu aşteptările publicului cititor din acea vreme. Primul constă în faptul că scriitorul lui Olăreanu lucrează după un plan, alcătuieşte o schiţă de proiect cu „cinci personaje", fiecare cu scurte dar precise caracterizări: „Jean Lalescu, avocat, 48 de ani… Uşor aer internaţional. Pe la 60 de ani va arăta ca un maior britanic ieşit la pensie, dar după ce a colindat întreaga lume… Matilda Arabolu, nevasta cu mult mai tânără a generalului Arabolu… aventuroasă şi alertă… Ioana Manoliu, prietena Matildei, 25-27 de ani, mioapă, tipul femeii «somnoroase»… Arabolu, general în retragere. Negul situat ceva mai sus de buza superioară îl defineşte mai bine decât întreaga fiinţă…" Urmează precizarea, balzaciană, a „locului acţiunii": casa din strada Londra nr. 18, cu mobilă veche etc., „discursul epic", intriga, relaţiile dintre personajele „triunghiului conjugal" care sunt, în realitate (realitatea ficţiunii), patru şi aşa mai departe. În al doilea rând, Testiban îşi lucrase romanul la normă, ca un meşteşugar conştiincios, pătruns de disciplina muncii: „Cum scrisese el romanul? La normă! Îşi fixase cinci pagini pe zi (cine?, el, care abia reuşea să

elaboreze o pagină pe săptămână!). Se ţinuse de normă cu dinţii. La început i-a fost greu, dar pe urmă constată că literatura se poate face şi aşa. E o chestie de reflex condiţionat. Te aşezi pe scaun, îţi potriveşti topul de hârtie, reciteşti ultima pagină scrisă, îţi ascuţi creioanele (chiar dacă nu ai nevoie de ele), îţi ştergi ochelarii cu pielea de căprioară, îţi potriveşti în dreapta bloc-notesul pentru idei, mai sorbi o cafea şi gata. Când vede patul omului îi vine să se culce, când vede masa pusă i se face foame, când vede topul de hârtie se aşază la scris. Ca la câinii lui Pavlov! Nu-i simplu?". În fine, în al treilea rând vine privilegiul (şi obligaţia) romancierului realist de a fi avut parte de o realitate ofertantă, cam în genul aceleia, „doldora" de fapte, văzută de Ibrăileanu în opera lui Tolstoi: „ca să capeţi un simţ de observaţie ascuţit, o lamă de Toledo care să spintece psihologiile cele mai diverse, până la măruntaie, trebuie să fi avut la dispoziţie oameni interesanţi, evenimente pe care să le fi trăit direct, care să-ţi fi «julit» fiinţa şi o lume, oricare, a ta, cunoscută până în cele mai mici resorturi. Nu naivitatea te poartă spre creaţie, cum nici sfânta simplitate sau «trainingul autogen», ci viciul şi o anume păcătoşenie a meseriei tale, care îţi aduce numai belele, trudă multă şi rezultate puţine, chiar faima de a fi un destrăbălat, un fără Dumnezeu, un hoţ şi un sperjur. Numai aşa ai mai putea avea vreo şansă să pictezi şi îngeri, dacă trebuie. De nu, rămâi tot la descrieri micuţe şi la caldul lirism care le înconjoară. Eroarea cea mai mare e aceea de a considera că poţi face roman fără să te umpli de sânge, fără să cari în spinare hălci de carne, îşi spuse el, îmbrâncit într-o parte, în alta, îmbrâncind la rându-i, şi coborând cu greu din tramvaiul care se umpluse între timp până la refuz."

Sunt şi alte semne că manuscrisul pierdut de Testiban într-un parc bucureştean era să fie un roman realist de tip „doric", în care autorul,

omniscient, îşi ţine în mână personajele, conducându-le pe traiectorii dinainte prevăzute. Chiar şi atunci când schiţează o mică dizidenţă, livrescă şi ludică, de la sobra estetică oficială a personajelor proeminente şi face elogiul secundarului, al „istoriei mici", Testiban nu iese totuşi din codul realismului de secol 19: „Cum mai dormitează acarii în descrierile literare! îşi spuse Testiban oprindu-se din citit ca să-şi aprindă o ţigară. Şi câţi ca ei! Personaje care se văd în romane, dar nu trăiesc, şi care sunt când funcţionari pe la câte un ghişeu, când birjari («un birjar dormita pe capră»), când ceferişti, ţărani, vânzătoare de borş, preoţi în tren, când soldaţi în permisie, oameni graşi sau între două vârste. O întreagă lume necuvântătoare, fără gesturi, nepăsătoare. Această *figuraţie*, îşi spuse el mai departe, ar putea fi chiar mai interesantă decât personajele principale. Mustind de evenimente, în stare să-ţi povestească ore în şir, şi nu lucruri inventate, ci întâmplări reale, cu un farmec pe care oricât te-ai căzni nu l-ai putea obţine altfel. Portăresele din Balzac, dar nu numai ele, soldaţii din romanele istorice, un valet care anunţă sosirea unui personaj important, un grădinar şi câţi alţii. Servitorul din Adolphe, de pildă, care îi duce eroului acest scurt bilet de la Ellénore: «Le comte me défend de vous recevoir: je ne veux point obéir à cet ordre tyrannique». Ei, să-l asculţi pe el descriind-o pe Ellénore, făcând drumul pe jos, căscând gura într-un parc, povestind unei rude întâmplările de la castel, apoi asistând la despăturirea biletului, citirea înfrigurată, observaţiile de bun simţ asupra situaţiei celor doi îndrăgostiţi, întrerupte de «chestiile» pe care i le-a spus o cumătră în legătură cu nişte întâmplări asemănătoare, apoi drumul întors, cu cine s-a mai întâlnit, ce-a mai discutat, ce i-a spus Ellénorei, cum era îmbrăcată, ce gândea el că trebuie să fi ascuns biletul acela, o raită pe la bucătărie,

muierea degetului într-o cremă abia terminată şi o exclamaţie oftată, misterioasă, adresată nimănui: «Pauvre Ellénore!»…” Pierderea manuscrisului redactat în cheia acestui realism — fie şi „de bucătărie”, cu personaje mici, neînsemnate, pline de bun simţ, dar rămase mute, „necuvântătoare” în scrieri celebre de Balzac sau Benjamin Constant — reprezintă, de fapt, condiţia necesară pentru denunţarea imposturii lui Victor Testiban ca scriitor realist. Şi, totodată, a falimentului literaturii ce-şi arogă pretenţia realismului. *Ficţiune şi infanterie* este, din acest punct de vedere, scrierea cea mai radicală a lui Costache Olăreanu. Respectiv, un adevărat manifest antirealist: pus în situaţia de a-şi reface manuscrisul pierdut, Victor Testiban constată cu stupefacţie cum, sub ochii lui, mâna care scrie redactează o altă carte decât aceea pe care o scrie! Autorul de pe copertă, Costache Olăreanu, îl împinge pe scriitorul Victor Testiban în aventura scrierii unui meta-roman: romanul care nu mai reprezintă viaţa, ci însăşi scrierea romanului. *Ficţiune şi infanterie* este, de aceea, şi una din primele noastre scrieri postmoderne, un manual al tehnicilor şi trucurilor textualiste pentru care, în treacăt fie spus, prozatorii optzecişti pot fi invidioşi. Problema esenţială în cartea lui Costache Olăreanu, spune N. Manolescu, „devine aceea a *rescrierii* romanului pierdut. Dar a scrie a doua oară înseamnă a scrie o altă carte. Romanul nu mai iese la fel. Se iveşte posibilitatea mai multor versiuni pentru aceleaşi fapte. Scenariile înmulţindu-se, trama devine aleatorie. Din ce în ce mai zăpăcit de insolitul împrejurărilor, romancierul din roman pierde simţul realităţii lui fictive şi începe să se închipuie în vizită la personajele sale, care se comportă ca nişte fiinţe reale, deşi autorul nu le poate privi altfel decât ca pe nişte creaţii proprii, fabricate după o reţetă pe care o cunoaşte foarte bine”. De acord cu cele de mai sus, cred

totuşi că nu atât o „reţetă” de fabricaţie e la mijloc, cât o constrângere logică a inteligenţei excepţionale a lui Costache Olăreanu. „Sunt, în general — spune Albert Thibaudet — romancieri înzestraţi cu mai mult spirit critic decât cu geniu creator şi care abordează arta prin poarta secundară a inteligenţei şi a conştiinţei”. Cu siguranţă, Costache Olăreanu face parte dintre aceşti romancieri al căror geniu creator e modelat (constrâns) de un ascuţit spirit critic şi de o inteligenţă carteziană pe care puţini o au. În miezul romanului *Ficţiune şi infanterie* stă sesizarea paradoxului dramatic al realismului ca viziune filozofică şi artistică asupra lumii. Scriitorul denunţă *impostura* în care se află romancierul realist din romanul său, un roman polemic nu în afară, ci înăuntru, protagonişti fiind autorul de pe copertă şi personajul din carte: realismul consecvent cu sine face realitatea de nerecunoscut, iar a duce exigenţa mimesis-ului până la ultimele sale consecinţe înseamnă a transforma lumea în coşmar şi oamenii în monştri. Stringenţa logică îl împinge pe creatorul realist, un „anatomist al vieţii”, să arunce lumea în neant: criza literaturii este criza artistului umanist, care (vrea să) scrie pentru oameni aşa cum par ei să fie la suprafaţă şi nu cum sunt în adâncimea la care ei înşişi nu pătrund. Iată conflictul irezolvabil în cleştele căruia s-a prins fără scăpare romancierul lui Costache Olăreanu: „«Ce uşor se ajunge la realism! Dar cât de cumplit e drumul mai departe!» exclamă Testiban. Privind cu atenţie lucrurile, luându-ţi foarte în serios meseria de anatomist al vieţii, devii materialist, şi încă unul vulgar, aproape fără să-ţi dai seama. Vrând să despici, să analizezi, să nu mai rămâi la suprafaţa lucrurilor (descrieri oricât de frumoase, dar plate) intri în străfunduri, în moleculele bucăţii de zahăr, ca şi în intestinele vreunui personaj, te încurci în scamele carpetei pe care doarme cotoiul ori

pulverizezi pe mătuşa amfitrionului (o doamnă bătrână şi extrem de cumsecade) printr-o simplă rază de soare reflectată în oglindă şi care o mătură pentru totdeauna. Cu cât descrii mai puţin, cu atât un obiect are mai mari şanse de supravieţuire. Cu cât îl descrii mai amănunţit, cu atât îl transformi într-un monstru (ca în repetarea aceluiaşi cuvânt de o sută de ori până devine de nerecunoscut). Iată o sobă sau un pantof, iată o clanţă sau o nevinovată ureche! Dacă scrii *pe deasupra* ele vor rămâne ceea ce sunt (şi aici romanul s-ar putea defini ca o *suprafaţă*). Dar cum să rezişti tentaţiei de a intra măcar pentru o clipă într-un lucru, oricât de neînsemnat? Drama unui adevărat artist e că trebuie să dea deoparte toate aceste intenţii şi să rămână logic, pentru a fi înţeles, că ceea ce scrie el pentru public e o infimă parte din universul sfărâmat de ochiul său cercetător. Drama unui Flaubert, sătul, exasperat, care, până la urmă, nu voia altceva decât să compună o carte *despre nimic*. — Ei, asta-i bună! va exclama o persoană (din dreapta, din stânga, n-are importanţă). Dar cum rămâne cu noi? Într-adevăr, cum rămâne cu domniile voastre?”. Domniile lor, cititorii, nu trebuie să se sperie: puţini scriitori au dus realismul până la ultimele lui consecinţe, până acolo unde din „moleculele bucăţii de zahăr” ies la iveală „stările primare”, monştrii ce zac în străfundurile oricărui lucru şi ale oricărei fiinţe. Turma de oameni şi de animale forfotind bezmetic sub aburii de rachiu printre butoaiele cu urme de borhot dă o idee, alarmantă, despre tăria nimicitoare a acestui soi de realism letal. Romanul deschide doar o „fereastră” spre el. În rest, însă, spre liniştea bunului cititor, *Ficţiune şi infanterie* rămâne un foarte instructiv meta-roman, sclipitor de inteligenţă şi plin de umorul ideii.

C. Stănescu

„Spune-mi, Protagoras, un grăunte de mei ori a zecea mia parte dintr-un grăunte, lăsate să cadă, fac oare zgomot?”

(Aristotel, *Phys.)*

1

La început am crezut că e vreun miliţian îmbrăcat civil. Da’ pe urmă mi-a spus că e scriitor.

— Ce ziceţi c-aţi pierdut? l-am întrebat după ce m-am dumirit ce e cu el.

— O geantă, dom’le! a zis. Am pierdut-o ieri pe banca asta. Uite-aici! N-aţi văzut-o sau n-aţi auzit pe cineva care s-o fi găsit?

— Nu, dom’le! zic. Da’ ce-aveaţi înăuntru?

— Hârtii.

— Ce fel de hârtii?

Mă gândeam că şi banii-s hârtii, dacă e s-o luăm aşa. De, poate omul voia să mă ia pe de departe.

— Nu, zice el, nu hârtii, cum credeţi. Nişte...

Şi a spus un cuvânt pe care nu l-am înţeles. Ştii cum vorbesc ăştia!

— Adică? l-am întrebat.

— Adică scrise de mână. Pentru o carte...

— Păi, zic eu, cărţile nu se tipăresc?

— Da, da’ înainte nu trebuie să le scrii de mână?

Avea dreptate omul!

— N-am văzut! zic. Când aţi pierdut-o?

— Ieri dimineaţă pe la un’şpe.

— Mai întrebaţi pe alţii. Cine ştie? Poate... apare.

Pe urmă s-a dus. Eu nu l-am mai văzut fiindcă tocmai plecam din parc.

La vreo două zile, vin din nou cu nepotu ăsta al meu. Hop, apare scriitorul. Bună ziua, bună ziua!

— Ei, aţi găsit geanta?

— Nu, n-am găsit-o! Am dat şi la *Mica publicitate*. Degeaba!

N-apucă să se aşeze lângă mine că Alecuţu, nepotu-meu, şi începe să-i pună pietriş pe pantofi.

— Stai, mă copile! zic. Du-te şi te joacă mai încolo!

Da’ el, adică scriitorul:

— Nu, lăsaţi, nu face nimic! E copil, se joacă!

L-am lăsat să-i care pietriş pe pantofi până s-a plictisit şi s-a apucat de altceva.

Mă gândeam eu cum să fac să-l întreb ce scrisese în hârtiile alea, da' n-a fost nevoie, că el singur mi-a spus că era ceva cu o poveste de acum zece-cin'şpe ani.

— Lucram la tramvaie, zic.

— Interesant!

— Nu-i interesant, dom'le, că era greu.

— Da' războiul l-aţi făcut? m-a întrebat.

— Păi cum!? La divizia „Horia Sima şi Crişan".

— Uite, zice, poate ne mai vedem şi-mi povesteşti. Eu eram mic pe-atunci, aveam vreo opt ani.

— Cine n-a trăit, nu ştie, zic.

— Da, aşa e! Poate ne mai vedem.

Şi s-a dus. De-atunci nu l-am mai văzut. Sau poate o fi fost când nu eram eu.

Asta se întâmpla săptămâna trecută, mai exact, miercuri. Da, miercuri! Precis!

2

Miercuri scriitorul se apucă să-şi pună în ordine hârtiile rămase.

Măcar de-ar putea să reconstituie începutul, îşi zicea. E, totuşi, una din părţile importante ale unui roman. De ea depinde ritmul şi stilul naraţiuni, acel galop al imaginilor, dialogurilor, personajelor.

Să încerce!

În prima frază (doar o ştia pe de rost!) Jean Lalescu micşora viteza şi arăta pasagerilor vila lui Mina Minovici, de la Şosea.

Dar după aceea?

Parcă Matilda, lângă el, îi cerea să oprească maşina:

— Clopoţeii! Vreau să aud clopoţeii!

Mai întâi, ieşea Lalescu. Tâmple uşor cărunţite, faţă frumoasă, distinsă. Impecabil costum gri perle. Ocolea botul maşinii şi întindea mâna spre ea, prilej de a i se vedea linia imaculată a manşetei scrobite.

Venea descrierea Matildei Arabolu. Rochie cu decolteu larg şi pantofi înalţi ce-i accentuau muşchiulatura puternică, dar fină, a picioarelor. Câţiva paşi arcuiţi în bătaia unui vânt abia iscat, apoi o întoarcere a capului spre prietena sa:

— Nu vii?

Aceasta trebuia să mute micul sac de voiaj ce se afla între ea şi geam. Prindea în treacăt degetele curtenitorului bărbat şi înainta pe caldarâm în mişcări tărăgănate.

Eroul lui cobora ultimul.

Ce nume antipatic îi pusese! Ferdinand Călugăreanu. De ce Ferdinand? Găsi o listă rătăcită printre alte hârtii (uitase de ea!) cu vreo douăzeci de nume. Ce-l făcuse să-l aleagă tocmai pe ăsta? De ce nu Andrei, Paul, Mircea, Radu, Mihai, Sabin, Vlad — nume atât de frumoase? Sau

altele, de răsfăţ: Titi, Nelu, Gabi, Tutu? El îl botezase *Ferdinand*. Poate şi pentru că celălalte nume îi aminteau persoane reale, cunoscute. N-ar fi vrut să semene cu nici una. Tânărul erou, gândea el cu vanitate, dar şi cu nepricepere, trebuia să fie o plăsmuire a imaginaţiei sale, de la un capăt la altul, o maşină de mers prin ani şi întâmplări, grozav de simplă, dar şi grozav de eficientă. Atunci când i-a pus numele (şi-şi aminteşte bine momentul), s-a simţit de parcă ar fi fost inventatorul unui nou tip de motor: *Motorul Ferdinand*! Oho!

Deci Ferdinand coborî şi el.

Cei patru nu vorbiră ca să poată auzi clopoţeii. Ca din întâmplare, Matilda se rezemă de braţul lui Lalescu şi când jucăriile aeriene îşi trimiseră spre ei sunetele delicate, mai de departe decât din locul în care se aflau, ea exclamă fericită:

— Divin!

În timpul acela, Ferdinand îl urmărea pe versatul Lalescu cum îşi bombează pieptul şi îşi încordează bicepsul în care se înfipsese umărul femeii. Atingerea îşi pierdea convenţionalitatea, devenea promisiune. Se uita cu coada ochiului, când la profilul drăgălaş, la buzele priceput rujate, când la gâtul involt şi sânii animaţi de gesturile neliniştite ale mâinii libere. Îşi umfla fălcile şi trimitea pe nas, în direcţia părului ei, doi calzi curenţi de aer.

Şi mai departe?

Ar fi trebuit să urmeze Ioana. Ferdinand o cunoscuse cu două zile în urmă în casa Matildei, când se şi proiectase, de faţă fiind şi generalul Arabolu, o mică excursie la ţară. Părea atentă la explicaţiile avocatului şi, din surâsul ei, se ghicea că îşi dă seama de adevăratele intenţii ale acestuia.

Pentru Ferdinand fusese limpede de la început că el şi Ioana serveau drept paravan aventurii celor doi. Dar de ce avea nevoie avocatul şi de el? N-ar fi fost suficientă doar prezenţa Ioanei, ca o garanţie a seriozităţii lor? Ce căuta el în toată acea

poveste? se întreabă în timp ce Matilda, desprinsă de braţul lui Lalescu, pluti câteva secunde spre vila lui Minovici.

Ferdinand îşi aminti o comparaţie cam trăznită a unui amic al său: *face ca transatlanticul.* Sunt unele femei, spunea acesta, care atunci când trec prin faţa ta parcă ar despica lumea în două, lăsând în urma lor nişte valuri ce te saltă imediat din locul tău. Aceste femei nu sunt neapărat *mari* (înalte, voluminoase), dar nu sunt nici slabe, au însă ceva care bate la ochi (poţi să nu vezi un transatlantic?).

Într-adevăr, ar fi putut să nu vadă un corp atât de bine făcut? În rochiţa subţire, cu vântul care i-o lipea de pulpe până la impudoare, parcă se aşeza între el şi lume şi nu-l mai lăsa să vadă nimic altceva. Ei, umerii ei rotunzi! Două capace bombate de fildeş. Desigur, în manuscris vorbea cu multe amănunte despre catifelarea pielii, acea senzaţie pe care o ai trecându-ţi o palmă plină de talc pe o suprafaţă sticloasă.

— Vă place? parcă i se adresa văzându-l cam stingher, cu privirea lunecând de la ea la cerul acelei după-amieze de vară, un cer ce se umplea treptat de nori negri, ameninţători.

— Interesant! exclamă Ferdinand.

Apoi, fără nici o legătură:

— Umerii dumneavoastră...

— Ce-i cu umerii mei?

— Scuzaţi-mă! Mă gândeam...

Aici firul se rupe din nou.

Nu-i nimic! îşi zise, va trebui să meargă mai departe. Trebuie să reconstituie manuscrisul, în orice fel, chiar şi cu unele goluri. Nu putea renunţa la munca lui de doi ani. Acum, aici, la această masă de scris, îşi va stoarce şi ultimele puteri. Trebuie să iasă ceva!

Lui o foaie de hârtie şi făcu un mic inventar:

CINCI PERSONAJE (în primul capitol)

• *Jean Lalescu*, avocat, 48 de ani. Personaj dintre cele mai plăcute şi mai simpatice. Cu o

conversaţie agreabilă, oricând căutat, admirat, în centrul atenţiei. Uşor aer internaţional. Pe la 60 de ani va arăta ca un maior britanic ieşit la pensie, dar după ce a colindat întreaga lume, a fost în India sau Borneo unde s-a luptat cu băştinaşii, a suferit mai multe răniri dar nici una gravă. Obligatoriu, o mustaţă rectangulară (în manuscris nu era, dar va trebui să i-o pun!), perfect adaptată gestului şi rostirii. În ea se dezlănţuie mici furtuni când vorbele ies tumultuoase sau supărate, dar rămâne intactă ca un lan de secară neatins de vânt, când exprimă duioşie. Foarte sensibilă la stările sufleteşti ale proprietarului, stă zbârlită la necaz, calmă şi cafenie la marginea unui suflet împăcat. De ea se prind fire de tutun, ca şi urme de fum din ţigări cu distincţie fumate, câte o amintire ca un bob de rouă, fire subţiri ale întâmplărilor relatate — toate făcând o mică familie de microorganisme pe peria sensibilă a unui miriapod.

• *Matilda Arabolu*, nevasta cu mult mai tânără a generalului Arabolu. Deşi cu reacţii imprevizibile, aventuroasă şi alertă, are o căldură pe care nu o găseşti la alte femei, în aparenţă mai aşezate, mai docile. Câteodată, cu atitudini contradictorii care îi dau iluzia autonomiei în mişcări şi sentimente. În realitate, sufletul său adevărat e un suflet de sclavă care nu are ce face cu libertatea.

• *Ioana Manoliu*, prietena Matildei, 25–27 de ani, mioapă, tipul femeii „somnoroase”. Un aer puţin încurcat, puţin zăpăcit. Îţi vorbeşte totdeauna în prim plan (ca să te vadă mai bine), cel mai adesea şoptind cuvintele. Poate de aici şi impresia bârfitoare a feţei sale. Când merge, face paşi mici, şovăitori, cu capul aplecat în pământ şi o uşoară încovoiere a spinării. Se strecoară pe lângă ziduri şi, dacă nu eşti atent, poţi să n-o vezi sau să te trezeşti cu ea în nas, neanunţată.

• *Arabolu*, general în retragere. Negul situat ceva mai sus de buza superioară îl defineşte mai bine decât întreaga fiinţă. Acest neg e neted, iar

culoarea lui schimbătoare e ca o mică ferăstruică prin care un ochi mai atent poate privi înăuntru nestingherit. Culoarea roz te introduce într-o stare de beatitudine provocată de lucruri calme şi fireşti, mecanisme sociale ce nu dereglează individul, ba, din contra, îl ocrotesc şi îl ajută. O laudă sau o promovare pe scara ierarhică are aceleaşi rezultate. În schimb, cafeniul anunţă dezastrul pe cale de a se produce, precum şi nedumerirea cea mai mare. Roşul arată furia, nerăbdarea, intoleranţa, albastrul — mizantropia, galbenul — antipatia, negrul — invidia, portocaliul — apetitul şi aşa mai departe. Când negul e alb, începi să te încurci, iar când devine bicolor (situaţie, e adevărat, cam rară), privitorul trebuie să o ia de la capăt, să recapituleze din nou toate culorile şi să le potrivească ca pe nişte chei până dă de cea bună.

• *Ferdinand*.

LOCUL ACŢIUNII

• În casa Arabolu (str. Londra nr. 18). Mobilă veche, dar în bună stare. În curte un câine cu o frumoasă coadă. Scurte reflecţii ale lui Ferdinand despre *coadă*. Omul raţional are cea mai lungă coadă, altfel nici n-am putea explica solida lui judecată, raţionamentul aplicat şi ideile clare. Oamenii fără coadă nu ştiu să meargă, cum nu ştiu să judece, sunt pripiţi şi superficiali, fără pasiuni şi fără idei, împiedicaţi şi mediocri. Kant a avut o lungă şi frumoasă coadă!

• La şosea, în faţa vilei lui Minovici (de făcut şi o descriere amănunţită a construcţiei!).

• În maşină (pe o ploaie torenţială).

• La „ţară”, într-o căsoaie de cinci camere (dar a cui? de precizat eventual şi satul!).

DISCURSUL EPIC (îi plăcuse expresia, o întâlnise într-o carte de critică):

• De la bănuială la certitudine (Ferdinand e sigur acum de intenţiile avocatului, ba, mai mult chiar, îi place rolul de paravan; despre vulgaritatea

bărbaţilor în asemenea situaţii, coaliţia lor în prinderea *vânatului*).

• Celălalt „paravan”, Ioana, acceptă situaţia fără tragere de inimă, în privinţa asta, femeile sunt mai *respectabile*.

• Totuşi, nimic nu e mai incitant ca un adulter (îţi vin idei „pe parcurs”!). De aceea Ioana va avea pe la mijlocul drumului chef de vorbă, îl va aţâţa puţin pe Ferdinand, deşi insul i se pare destul de anost.

• Ferdinand are un *coup de foudre* (a se combina cu descrierea norilor pe un cer ameninţător; de sugerat pornirea unei furtuni la scară cosmică).

• Lalescu o curtează foarte discret şi pe Ioana (mecanism psihologic complicat, un fel de inducţie când e vorba de cucerirea unei femei: după una vine alta! Magnetism?).

• Discuţie în jurul mesei (8–l0 seara). Pui fripţi. Li se aduce şi un castron cu mujdei de usturoi. Dar nimeni nu se atinge de el, sub diverse pretexte. Prilej pentru un surâs semnificativ al lui Lalescu, observat doar de Matilda.

• Împărţirea camerelor (Ferdinand şi Ioana sus, la etaj, fiecare într-o cameră, Matilda şi Jean jos, ea, în cea mai frumoasă încăpere, el, în antreu).

• Retras în camera sa, Ferdinand se apucă să-şi scrie jurnalul (posibilitate de a face un portret mai cuprinzător al eroului, precum şi o retrospectivă a acelei zile).

• Ferdinand deschide fereastra şi priveşte cerul.

De ce încheierea asta? îşi spuse desenând cu creionul în josul paginii un semn de întrebare. Procedeul cu extrase de jurnal sau lungi scrisori s-a banalizat de tot.

Ce-ar fi să-l facă altfel? Ferdinand să nu se dezbrace şi să nu fi ţinut în viaţa lui jurnal. Să iasă tiptil din cameră şi să bată discret la uşa Ioanei. Aceasta să nu-i răspundă de prima dată. El să repete loviturile în uşă stând între două oceane, ale fricii şi ale nerăbdării. Ioana să se apropie

fremătând toată. Desigur, bănuie cine e, obrajii îi ard, în timp ce picioarele, goale pe pardoseala rece, i se afundă într-o apă de gheaţă. Urechile lor cresc în întuneric ca nişte tobe. Cel mai mic zgomot „de dincolo” se propagă în ei ca nişte rostogoliri de stânci. Tac. Dar oare tăcerea lor nu spune totul?

Urmează descrierea feselor Ioanei în clarul de lună.

„Fese-n clar de lună!” Nu, nu merge! ţipă el trântind creionul pe hârtia plină de mâzgălituri.

Îşi aprinse o ţigară, se lăsă pe speteaza scaunului încercând să-şi adune gândurile.„Nefericiţi mai sunt romancierii care nu fumează şi nu beau cafele!” îşi spuse. Există şi din ăştia? Cum or fi putând trăi? Doar o ţigară te întoarce în lumea hârtiei, în acea lume de mirosuri imposibil de descris, lumea personajelor şi a vestimentaţiei lor, lumea garderobelor. Niciodată n-a scris cu fereastra deschisă. Ce să vezi prin ea? *Privelişti*? Şi să-ţi mai şi intre aer curat?! „În creaţia literară *ozonul* e contraindicat!” scrise el pe un colţ al hârtiei şi se iscăli.

Îşi aminti de manuscrisele lui Cezar Petrescu. Cu ani în urmă (era prin 62), pe când lucra la Arhive, fusese trimis să inventarieze manuscrisele romancierului. Cele câteva lăzi pline de dosare şi caiete îi luaseră mai bine de o săptămână. Trebuise să numeroteze, cu creion roşu, pagină cu pagină, să le ordoneze pe titluri şi ani, separat, să întocmească borderouri. Zeci de mii de file. Trecuse astfel cu privirea peste prima versiune a *Gretei Garbo* (cât de mult îi plăcuse romanul în adolescenţă!), răsfoise paginile îngălbenite ale *Căii Victoriei*, citise lungi fragmente din *Întunecare*, parcursese cu emoţie *Simfonia fantastică*. Nişte manuscrise extrem de citeţe, chiar dacă aveau în multe locuri ştersături (dar ştersături cum numai scriitorii le fac: fraze, cuvinte înnegrite sau acoperite cu o plasă deasă de linii în toate

direcţiile, ca să nu le mai poată descifra nimeni). Dar cel mai mult îl impresionaseră urmele de cafea de pe câte o pagină. Romancierul bea, întocmai ca Balzac, enorm de multe cafele. O filă din *Aurul negru* nici nu se putea citi din cauza unei pete maronii ce se întinsese peste rânduri. Până şi resturi de scrum se păstrau între paginile uşor umezite (cine ştie pe unde o fi fost adăpostit cufărul mare, „de zestre", cu trei lacăte!). Un miros de mică sală de teatru, întunecată, neaerisită de ani, cu pluşul fotoliilor plin de praf, cu o cortină albită de pulberi — iată ce simţise el foiletând paginile acelea. Un miros care îi tăia din când în când respiraţia, cea de toate zilele, pentru ca o alta, pur mecanică, zgomotoasă, ca sub o mască, să-i ia locul. Hârtia era o podea înşelătoare, ca un fel de capcană, care nu-l putea ţine la suprafaţă, i se rupea sub tălpi, şi atunci cădea în subsoluri, peste mormane de rufe, lemnărie şi obiecte de toate felurile, peste manechine pe jumătate îmbrăcate sau fără braţe, cu picioare şi capete disparate. Intra în lungi încăperi goale sau, în altele, pline de rochii, mobile, lenjerie fină de damă, roţi de trăsuri, fracuri, costume de vânătoare sau biete haine de studenţi săraci. O recuzită formidabilă, dar într-o neorânduială desăvârşită, îl împiedica să înainteze. Fâlfâiau pe obraji mâneci de haine vechi, prăfuite, colţul unui dulap îi apăsa coastele, mâinile pipăiau sticlării sparte...

3

— Şi ce-aveaţi înăuntru?

— Un manuscris.

— Literar, nu?

— Da, un roman!

— Ei bine, cred că vă pot spune ceva. Alaltăieri mă plimbam prin dreptul *Giganţilor* lui Paciurea şi vrând să arunc un bilet de tramvai la coş am văzut nişte hârtii făcute sul.

— Le-aţi luat, nu-i aşa?

— O, nu! Cum era să-mi bag mâinile în murdăria aia!?

— Ce păcat, domnule...

— Panaitescu... Avocat Panaitescu. Pensionar. Dacă ştiam...

— Domnule avocat, era munca mea de doi ani.

— Dacă ştiam...

— Trei sute de file! Vă daţi seama?

— Trei sute? Nu, ce-am văzut eu n-avea mai mult de douăzeci, hai, treizeci de file. Dar dacă or mai fi acolo? Nu vreţi să mergem să vedem?

— Nu, am controlat. Gunoiul se strânge la două zile.

— Îmi pare rău, domnule! Tare rău. Şi mai ales, dacă spuneţi că aţi muncit atâta.... Însă, nu va supăraţi... M-ar interesa... Despre ce era vorba în cartea dumneavoastră?...

— O poveste de dragoste, o poveste destul de încurcată.

— Cel puţin, aţi scris-o frumos?

— Adică?

— Ştiţi, eu am citit multe romane contemporane. Îmi plac lucrările de literatură care pun probleme şi, mai ales, cele care descriu situaţii din vremea mea, războiul, ce-a venit după aia... Înţelegeţi? Pot să-mi confrunt părerile cu ale altora. Scriitorul nu trebuie să se *exonereze* de la...

— Se cunoaşte că sunteţi avocat... că aţi fost avocat.

—!?

— Cuvântul ăsta *exonerat* l-am auzit din gura multor avocaţi. Numai ei îl folosesc.

— Termenul...

— Zic să-l lăsăm! Spuneaţi că aţi citit multe cărţi...

— Domnule, vreau să fiu sincer cu dumneata. Unele din ele mi-au plăcut, altele, nu! Mă rog, nu neg talentul, chiar unele pagini bune, uşurinţa cu care se exprimă. O să mă întrebaţi de ce. Vă voi răspunde franc: ele sunt convenţionale şi nu spun adevărul, vreau să zic, întregul adevăr. Descrierile vieţii politice antebelice sunt, cum se spune astăzi, schematice. Sunt băgaţi în aceeaşi oală toţi politicienii din trecut, că ar fi făcut politică numai pentru a se îmbogăţi, a-şi cumpăra case, a chefui şi a jecmăni pe omul sărac.

— Ei, nu cred!

— Foarte rar întâlneşti câte un personaj de bună credinţă. Chiar aşa, toţi erau nişte nemernici, nişte ignoranţi politici? Să luăm cazul dumitale! Ce ştii despre vremurile acelea? Câţi ani aveai?

— Vreo şapte-opt ani.

— Ei, vezi?! Ce puteai dumneata înţelege?

— Dar n-am nici o pretenţie că le-aş înţelege. N-am scris despre perioada aia, acţiunea cărţii mele se petrece în zilele noastre.

— Vorbeam în general.

— Mă rog!

— Le este foarte uşor unor scriitori să judece lucrurile acum, având o perspectivă istorică atât de largă. Expediază pe câte un personaj spunând că a fost reacţionar, că a luptat împotriva forţelor progresiste, uitând însă că *atunci* era foarte greu, aproape imposibil să discerni binele şi răul. Dumneata, domnule...

— Testiban. Victor Testiban.

— Dumneata, domnule Testiban, uiţi un lucru sau, poate, nici nu-l ştii, că pentru un intelectual opţiunea, parcă aşa se spune acum, opţiunea era foarte grea. Până nu de mult se dădea vina pe propaganda acelor vremi, ea era vinovată de rătăcirile noastre, ale multor oameni din *l'ancien régime*. Nu ea ne împuiase capul cu diverse născociri, ne vorbise de „pericolul roşu" şi aşa mai departe? Dar iată că acum, multe lucruri se arată a fi fost adevărate, prea adevărate. Ai citit *Probleme fundamentale ale istoriei Patriei*?

— Nu! Când a apărut?

— Anul trecut. E o culegere de prelegeri despre unele momente mai importante ale istoriei noastre din ultima sută de ani.

— Nu văd legătura...

— *Attend que je t'éxplique*. Se arată, de pildă, că în 22, la nu ştiu ce congres, datorită imixtiunilor din afară, se decreta, pur şi simplu, că problema naţionalităţilor din România este parte integrantă din problema naţionalităţilor din Peninsula Balcanică şi că această problemă se va rezolva în cadrul unei presupuse Republici federative balcanice. Adică, dintr-o singură trăsătură de condei, România devenea un fel de provincie a altei formaţiuni statale. Iar România Mare, pentru care luptaseră moşii şi strămoşii noştri, nu era altceva decât produsul unei acaparări imperialiste de teritorii... Desigur, noi, atunci, nu ştiam conţinutul acelor rezoluţii, dar puteam deduce unele lucruri din fapte... Şi-atunci, vă întreb, cum mai puteam fi noi „progresişti"?

— Faceţi o mare greşeală, domnule avocat. Iertaţi-mă că v-o spun! Pentru unii, „pericolul roşu" era şi nu era o problemă de teritoriu şi suveranitate, cât o problemă de privilegii. Erau acei oameni patrioţi doar când se atenta într-un fel sau altul la puterea deţinută de ei, la proprietăţile lor, la situaţiile lor. Vroiau să fie singurii stăpâni.

— Şi excluzi, în felul acesta, lupta noastră pentru suveranitate, pentru...

— Ce fel de suveranitate? Cu companiile petroliere străine şi băncile care împânziseră ţara?

— Bine, dar greşelile făcute în trecut şi recunoscute ca atare...

— Vorbiţi de greşeli? Tocmai aici stă şi măreţia luptei. Că în pofida unor erori cu urmări, câteodată, catastrofale, s-au găsit oameni care să intuiască drumul adevărat.

— Da, da, s-ar putea să aveţi dreptate, tovarăşe... V-am uitat numele.

— Testiban, domnule avocat! Victor Testiban.

— S-ar putea. Mă rog! Eu ziceam că astăzi toate lucrurile astea se ştiu. Au fost spuse, scrise. Eu n-am făcut decât... Ştiţi, pe mine mă pasionează istoria. Am citit mult. Mai ales de când sunt pensionar. Am timp berechet.

— Vă rog să mă scuzaţi!

— Pentru ce?

— N-am avut un ton prea potrivit. Şi am vorbit şi prea „ca la carte”. Cred că mă înţelegeţi. De când am pierdut manuscrisul sunt foarte nervos.

— Da, într-adevăr, trei sute de pagini! Vă înţeleg. Dar apropo de istorie. Tocmai vorbeam zilele trecute cu un fost coleg, Jean Lalescu...

— Personajul meu!

— A, nu, avocatul Lalescu.

— Cum, există un?...

— Cândva am fost coleg cu el la baroul de Ilfov. E şi el pensionar, undeva, în provincie. Într-un timp ne vedeam destul de des. Acum, ceva mai rar, când vine să-şi viziteze fata care a rămas la Bucureşti. Cât a mai suferit!

— Incredibil!

— Ce-aţi spus?

— Nimic, nimic!

— A, un tip extrem de agreabil, foarte citit şi foarte bun avocat. A scris şi o carte, ceva despre „cambia în alb”, o lucrare interesantă, cu multe

probleme de doctrină juridică. Ştiţi, chestiunea cu „cambia în alb”...

— Domnule Panaitescu, în cartea mea e un personaj cu numele ăsta. Vă asigur că nu e nici o legătură, că personajul meu e o simplă ficţiune literară. Doar o coincidenţă de nume. Putea să-l cheme Popescu sau Vasilescu. Nici ca vârstă nu se potrivesc.

— Jean era un bărbat cu multe succese...

— Domnule Panaitescu!

— Vă spun toate astea pentru că îl cunosc foarte bine. Am fost, s-ar putea spune, chiar prieteni. Pe urmă au intervenit alte chestii, nu ne-am mai văzut un timp, doar ne scriam din când în când. Ştiţi, el a fost închis...

— Domnule avocat!

— A fost închis în 47, mi se pare. Sau în 48? Nu, precis în 47. Da, atunci! Îmi amintesc pentru că a fost în anul în care m-au dat şi pe mine afară...

*

Rămas singur (avocatul îl părăsise la mijlocul frazei şi se îndrepta spre ieşire cu paşi grăbiţi), Testiban nu avu ceva mai bun de făcut decât să plece şi el, urmîndu-l pe acesta la o anumită distanţă, până îl pierdu din vedere. Trebui să schimbe două tramvaie ca să ajungă acasă.

Tot drumul fu contrariat. Nu atât de coincidenţa de nume (era clar că între cei doi Lalescu nu exista nici o legătură), cât de înverşunarea pe care o arătase avocatul atunci când îi vorbise de unele cărţi citite şi, cel puţin aşa înţelesese el, de imputarea ce o făcea că acestea nu zugrăvesc veridic realitatea. Dar care realitate? Desigur, realitatea pe care scriitorul o cunoaşte cel mai bine. Numai ea! Oamenii care se află *acum* în jurul lui. Insul ăsta cu bască, de pildă, şi care şi-a încleştat degetele de bară, de parcă ar vrea s-o sfărâme, militarul în termen ce-şi potriveşte cascheta în geam, cei doi copii care se tot

ghiontesc, o babă atât de gârbovită că nici nu i se vede faţa, adolescentul cu mâinile în buzunare şi încercând să-şi ţină echilibrul la frânările bruşte ale vehiculului, ca şi cel de lângă el, cu o geantă pe care şi-o mută dintr-o mână în alta, pesemne, foarte grea, şi ca şi ceilalţi oameni văzuţi pe stradă, în fulgurante crâmpeie de umanitate, stând, vorbind, alergând.

Dacă i-ar lua pe toţi şi i-ar îmbrăca în costume de acum trei secole, ce ar obţine? Aceleaşi chipuri, aceleaşi temperamente, cu înfăţişări diferite, asta e sigur, dar tot oameni aparţinând epocii lui. Un scriitor nu poate scăpa de contemporanii săi cum nu poate scăpa de el însuşi. Scrii un roman istoric, perfect! dar pui în el persoanele pe care le cunoşti, cu care ai avut de-a face, te-ai certat, le-ai iubit sau le-ai detestat. Ca în picturile vechilor maeştri şi în care Crist e băcanul din colţ, Maria — vreo frumoasă ţărancă văzută într-o zi de târg, iar Iosif, chiar fierarul care îţi potcoveşte de ani de zile caii.

Dacă ar face o delimitare exactă a perioadelor istorice cunoscute direct, precum şi un tabel de oameni, atunci s-ar vedea cât de redusă e experienţa sa. Excluzând anii copilăriei şi adolescenţei (ani mult prea coloraţi, de o subiectivitate netă, văzuţi la o scară fantezistă, ca acele hărţi de la începuturile timpurilor moderne, frumoase şi inutile), ce-ar mai rămâne? O lume restrânsă la câteva chipuri mai deosebite, cu psihologii distincte, cu vieţi interesante (eroi posibili pentru o carte — două). El, Testiban, n-a trăit nici o experienţă decisivă, n-a fost în război (nici măcar armata n-a făcut-o), n-a participat la nici un eveniment mai deosebit. A înregistrat, e adevărat, ecouri ale acestora însemnând câteodată unele contururi ale faptelor, ca un desenator cuminte, neangajat (dar a vrut vreodată să se angajeze?). L-a frapat, mai ales, *pitorescul* unor purtări, vorbele de duh auzite, insolitul unor situaţii. Dar de aici şi până la a trăi tu însuţi o

experienţă, o experienţă copleşitoare, măcar una într-o viaţă, e o distanţă apreciabilă.

În fond, pe cine cunoaşte el? Întrebare foarte importantă, pentru că de răspunsul la această întrebare depind şi şansele de analiză şi narare într-o carte. Lui, de când se ştie, nu i-a plăcut să stea de vorbă cu necunoscuţi (pe stradă, în tren, în alte împrejurări), să asculte sporovăiala altora (ei, câte nu se pot ascunde în povestirea fără cap şi coadă a câte unuia!), n-a frecventat familii bogate (era prea mic pe atunci şi nici originea socială nu i-ar fi permis acest lucru), dar nici mediile ţărăneşti sau muncitoreşti nu le-a cunoscut. Cum faci atunci descrierea unei case boiereşti sau a unei colibe proletare, cum reproduci vorbirea unor ţărani? Ar rămâne târgul de provincie în care s-a născut şi a trăit până la 18 ani. Dar cât de vagi îi sunt amintirile! Le poate folosi în mici scene de altă dată, într-o suită de descrieri lirice, cu oameni văzuţi de sus, ca dintr-un balcon, amestecaţi cu casele şi grădinile de odinioară. Dar ca să capeţi un simţ de observaţie ascuţit, o lamă de Toledo care să spintece psihologiile cele mai diverse, până la măruntaie, trebuie să fi avut ia dispoziţie oameni interesanţi, evenimente pe care să le fi trăit direct, care să-ţi fi „julit" fiinţa şi o lume, oricare, *a ta*, cunoscută până în cele mai mici resorturi. Nu naivitatea te poartă spre creaţie, cum nici sfânta simplitate sau „trainingul autogen", ci viciul şi o anume păcătoşenie a meseriei tale, care îţi aduce numai belele, trudă multă şi rezultate puţine, chiar faima de a fi un destrăbălat, un fără Dumnezeu, un hoţ şi un sperjur. Numai aşa ai mai putea avea vreo şansă să pictezi şi îngeri, dacă trebuie. De nu, rămâi tot la descrieri micuţe şi la caldul lirism care le înconjoară.

Eroarea cea mai mare e aceea de a considera că poţi face roman fără să te umpli de sânge, fără să cari în spinare halci de carne, îşi spuse el, îmbrâncit într-o parte, în alta, îmbrâncind la rându-

i, şi coborând cu greu din tramvaiul care se umpluse, între timp, până la refuz.

4

— Nu intri? strigă la el Lalescu, îndesându-şi pe degete mănuşile bej cusute pe margini cu fir gros şi alb. Hai, vino! Nu vezi ce-i afară?

În clipa în care Ferdinand închidea portiera se pornea şi ploaia, o ploaie africană. Perdeaua groasă de apă înconjură maşina şi, prin geamurile aburite, nu se mai văzu nimic. Lalescu trebui să oprească motorul.

— Ce facem? întrebă Ioana, puţin speriată.

— Aşteptăm să treacă ploaia, răspunse Lalescu ştergând cu o cârpă parbrizul învolburat.

Matilda îşi aprinse un „Golf" şi mirosul dulce le dilată nările. Ferdinand se lăsă pe spate şi, cu cel mai natural aer, o întrebă pe Ioana:

— Sunteţi măritată?

— Nu, domnule! veni răspunsul ei înţepat.

Ce întrebare şi la el!

Era privit. Deşi se uita pe fereastră încercând să vadă ce e afară (nu se zăreau decât nişte contururi foarte vagi) simţea în ceafă ochii ei cercetători.

Lalescu recita Il pleut dans mon coeur comme il pleut sur la ville... *lângă o Matildă devenită subit tristă. Ploaia continua să acopere maşina.*

Ferdinand se întoarse cu totul spre vecina sa şi îi şopti încet de tot ca cei doi din faţă să nu-l audă:

— Ştiţi că peste trei zile plec pe front?

Ioana făcu ochii mari, vru să spună ceva, dar se opri.

De ce mai totdeauna, în scene cu femei, îi plăcea să se închipuie, chiar şi pentru o clipă, plecând pe front?

Să înlocuieşti brusc haina civilă cu cea militară, să apari în faţa ei un brav soldat înaintând nepăsător spre moarte — iată capcana fără greş pentru femeia cea mai îndărătnică. Mai poate fi

vreun obstacol, o ezitare cât de mică? Să pari preocupat de destinul tău, o vagă neliniște să-ți accentueze trăsăturile, să fii când subit vesel (dar o veselie făcută mai mult pentru a o liniști pe ea), când melancolic. Ce inimă rezistă atunci de a fi tandră, de a înțelege, de a mângâia?

Desigur, nici vorbă nu putea fi de a pleca pe front. Ferdinand fusese reformat cu câteva luni în urmă. Ce-l făcea atunci să-i spună povestea cu frontul? Poate dacă ar fi avut la îndemână alte întreprinderi primejdioase, mai știi? o expediție la Polul Nord sau o călătorie plină de peripeții în Congo Belgian sau pe Amazon, ar fi zis că pleacă într-acolo. Dar el nu dispunea decât de războiul acela.

Mai târziu, și în alte împrejurări, nu mai avea să spună nici unei femei că pleacă (chiar în războaie locale!), fără a garanta însă că nu s-a gândit mereu la clipele cele mai tainice de despărțire. Că nu și-a văzut câte o iubită care se încăpățâna și nu i se arunca în brațe cum ar fi voit, făcând salturi imaginare la pieptul său, strângându-l disperată până la a-l sufoca.

— Și cum, n-o să te mai văd? Dacă ți se întâmplă ceva?

— Timpul ne este împotrivă! trebuia să exclame.

Timpul scurtându-se, calcula el, se scurtau ca prin farmec și toate acele preliminarii ale oricărei întâlniri dintre un bărbat și o femeie. Clipele nu mai puteau fi pierdute cu nepăsare, nu-i așa? Trebuia făcut ceva.

Bombe cădeau astfel în jurul îmbrățișărilor pătimașe, săruturile erau și mai dulci, valuri de pofte izbeau zidurile cele mai puternice...

Ploaia se oprise la fel de brusc cum se și pornise. Mașina lunecă într-un aer ce se lumina treptat. Copacii muiați de apă scăzuseră în înălțime.

Lalescu acceleră pe ultimele străzi. Câteva gropi zguduiră mașina violent și cei dinăuntru

săriră şi căzură văzându-li-se, prin geamuri, profilele săltând.

Cerul se limpezise. Casele, mărunte, de mahala, aveau geamurile sparte de flori, ici-colo cu câte un pridvor sau poartă mai acătării. Un câine tolănea peste tot cartierul.

— Sordid! spuse Lalescu învârtind volanul pentru a evita gropile.

— Da, da! exclamă Ferdinand, parcă trezit.

— Ai luat pledul? întrebă Matilda pe Ioana, speriată de mersul pe un drum atât de accidentat. Aceasta încuviinţă tocmai când maşina, depăşind casele cu pereţi albi, stropiţi de noroi, cu garduri umblătoare şi animale nemişcate, intrase în câmp. Un câmp dezolant, cu puţini copaci, un câmp foarte puţin verde. În tufele de scaieţi tremurau fire din blana animalelor ce trecuseră pe acolo.

Curând ajunseră la barieră. Hulubele erau lăsate. Acarul dormita pe un scăunel lângă gheretă.

Cum mai dormitează acarii în descrierile literare! îşi spuse Testiban oprindu-se din citit ca să-şi aprindă o ţigară. Şi câţi ca ei! Personaje care se văd în romane, dar nu trăiesc, şi care sunt când funcţionari pe la câte un ghişeu, când birjari („un birjar dormita pe capră”), când ceferişti, ţărani, vânzătoare de borş, preoţi în tren, când soldaţi în permisie, oameni graşi sau între două vârste. O întreagă lume necuvântătoare, fără gesturi, nepăsătoare.

Această figuraţie, îşi spuse el mai departe, ar putea fi chiar mai interesantă decât personajele principale. Mustind de evenimente, în stare să-ţi povestească ore în şir, şi nu lucruri inventate, ci întâmplări reale, cu un farmec pe care oricât te-ai căzni nu l-ai putea obţine altfel. Portăresele din Balzac, dar nu numai ele, soldaţii din romanele istorice, un valet care anunţă sosirea unui personaj

important, un grădinar şi câţi alţii. Servitorul din *Adolphe*, de pildă, care îi duce eroului acest scurt bilet de la Ellénore:„Le comte me défend de vous recevoir: je ne veux point obéir à cet ordre tyrannique”. Ei, să-l asculţi pe el descriind-o pe Ellénore, făcând drumul pe jos, căscând gura într-un parc, povestind unei rude întâmplările de la castel, apoi asistând la despăturirea biletului, citirea înfrigurată, observaţiile de bun simţ asupra situaţiei celor doi îndrăgostiţi, întrerupte de „chestiile” pe care i le-a spus o cumătră în legătură cu nişte întâmplări asemănătoare, apoi drumul întors, cu cine s-a mai întâlnit, ce-a mai discutat, ce i-a spus Ellénorei, cum era îmbrăcată, ce gândea el că trebuie să fi ascuns biletul acela, o raită pe la bucătărie, muierea degetului într-o cremă abia terminată şi o exclamaţie oftată, misterioasă, adresată nimănui:„Pauvre Ellénore!”...

Acarul trebui să se trezească pentru că tocmai venea o lungă garnitură de vagoane de marfă. Ioana încercă să le numere, dar se încurcă. Vagoanele erau goale şi săltau ca nişte cutii. Zgomotul era asurzitor. Când ultimul vagon trecu, lăsând în urmă un nor de praf, acarul începu să ridice hulubele învârtind o manivelă cu scârţâit de lanţuri de fântână.

Se întâmplase însă ceva. Zgomotul trenului nu se îndepărta, ci se apropia. Din ce în ce mai tare. Priviră în lungul şinelor. Zgomotul creştea, un zgomot mai înfundat, de roţi uriaşe care merg încet.

— Alarmă! strigă Lalescu apăsând pe accelerator. Se auzeau sirenele.

Prin geamuri, în sus, soarele puternic se făcuse alb. Lalescu conduse cu toată viteza până la primul pâlc de copaci şi opri. Ferdinand îşi aminti că avea în geantă un binoclu. Până să-l scoată sparse o sticlă cu vin şi împrăştie o cutie cu

macaroane. Matilda se împiedică şi căzu în genunchi. Prietena ei o ajută să se ridice.

Lalescu strigă enervat din şanţul în care se ascunsese:

—Veniţi odată! Ce dracu' faceţi?

Toţi se culcară pe burtă în şanţ. Ferdinand îşi trecu braţul pe spinarea Ioanei şoptindu-i proteguitor: „Staţi aşa, lipită de pământ!" Când se auziră primele bubuituri îşi mută braţul, ca din întâmplare, mai jos.

Loviturile se succedau repede. O orchestră de nebuni cânta fără partituri şi parcă tot oraşul îşi arunca mobilele pe ferestre. Orizontul se umplu de coloane de fum, groase şi negre.

Ioana îşi înfipsese unghiile în pământul moale. Gura îi rămăsese deschisă ca pentru un ţipăt pe care nu-l mai putea scoate. Simţea un rău de la stomac, ceva care ar fi putut-o face să-şi piardă cunoştinţa. Poziţia pe burtă îi întindea răul în tot corpul până în vârful degetelor şi îi învârtea capul într-o morişcă nebună.

Mult mai târziu, când simţi din nou mirosul ierbii jilave, îşi dădu seama că bombardamentul trecuse.

Cu o mişcare atletică Ferdinand o ajută să se ridice. Pentru o clipă şi-o lipi la piept. Ea îi răspunse strângându-i braţul. Ceilalţi doi erau deja în picioare şi îşi scuturau hainele cu gesturi încete, privind din când în când în sus. Urcară în maşină fără să scoată un cuvânt şi porniră înapoi.

Când zări prima casă dărâmată Lalescu apăsă, fără să-şi dea seama, pe claxon şi sună prelung, cu mâna uitată pe capacul din mijlocul volanului. Se trezi abia după ce o voce groasă, înecată de fum, îi strigă:

— Hei, ce te-a apucat?

Urmă o cursă nebună prin oraşul care se umplea treptat de oameni rătăciţi. Celor dinăuntru străzile li se păreau înclinate când într-o parte, când în alta, din cauza mersului maşinii pe movile

de moloz. Văzură un tramvai răsturnat cu roţile în sus, o firmă căzută în mijlocul drumului, un bărbat cu piciorul prins de o traversă şi care încerca zadarnic să se ridice, furtunuri aruncate pe trotuare umflându-se şi umezindu-se de apă, totul într-o panoramă ce se învârtea halucinant, frontoane, stâlpi, ferestre, ochi, scaune şi ţipete, praf, nori, haine şi sticlă, mai ales sticlă, de peste tot, din rafturi, de la ferestre, de pe mese, din bucătării. Totul arăta ca o enormă pendulă lovită cu ciocanul.

Înainte de a intra în Parcul Domeniilor un cal le tăie drumul. Lalescu încetini. Calul scăpase din cleştele morţii, dar nu scăpase definitiv pentru că umbra pe care o lăsa nu mai era umbra lui, ci o umbră străină semănând cu cea a unui cal. Animalul îşi ridică pentru o clipă capul şi atunci putură vedea un ochi enorm, alb, gata să cadă.

— Ce faci? întrebă iritată Matilda.

După un minut opri în faţa unei case mari, cu marchiză şi balcon. Matilda sări din maşină prima. Strada era liniştită, toate casele la locul lor. Urcă cele câteva trepte de la intrare şi începu să bată în uşă cu disperare. Sofica, menajera, deschise încet şi se arătă în prag, desfigurată.

— Apocalipsa, coniţă! spuse abia ţinându-se pe picioare.

Matilda o dădu în lături cu violenţă, se precipită înăuntru, se opri în mijlocul holului, îşi învârti privirile pe pereţii intacţi şi leşină cu o mână pe piept.

5

— Excelent! Excelent! exclamă Aurel Safiu instalat comod în fotoliul din faţa biroului.

Testiban nu-i răspunse, îl cunoştea pe Safiu şi ştia cât de îngăduitor e acesta când i se citeşte ceva scris de un prieten. Amabilitatea acestuia îl enervă. „Excelent, pe dracu!” îşi zise tencuind foile şi încercând să-i zâmbească.

— Spune-mi, dragă Victor, ai dat şi la *Mica publicitate*?

— Trei zile la rând. Nimic!

— Eu zic să nu disperi.

— Să nu disper!? Uşor de zis! Doamne, unde mi-o fi fost capul? Doar nu era un obiect oarecare, ci ditai servieta. Cum naiba am putut s-o las pe bancă? Nu eram grăbit, aş fi putut să mă uit în urma mea după ce m-am ridicat sau să-mi fi adus aminte imediat că nu venisem cu mâinile goale. Poate ar mai fi fost o şansă. Dar aşa? În fiecare zi o iau de la capăt. Răscolesc parcul, chestionez paznici, îngrijitoare, grădinari. Până şi trecători acostez. Toţi mă întreabă dacă n-aveam şi bani. Nu, n-aveam! le răspund. Aaa, atunci *apare* ea, mă asigură unii. Apropo, să-ţi spun o scenă drăguţă. Săptămâna trecută mă tot învârteam pe alei când, la un moment dat, văd pe o bancă doi măturători, un el şi o ea. Pesemne, se aşezaseră să se odihnească puţin. Oameni necăjiţi, el, cu o barbă nerasă de zile, cu nişte şoşoni legaţi cu sfoară, ea, cu o pestelcă hărtănită, gârbovă şi fără dinţi. M-am apropiat cu gândul să-i întreb dacă ştiu ceva de servietă. Tocmai atunci el se ridica ţinându-şi în cumpănă mătura şi se adresa femeii: „Hei, Safto, fă Safto, hai la lupta cea mare!”

— Ha, ha, ha! râse Safiu scurt. Apoi, schimbându-şi masca veselă cu una gravă: Spune-mi, dragul meu, ce mi-ai citit acuma parcă nu

făcea parte din vechiul manuscris. Acţiunea nu se mai petrece în 60, ci în timpul războiului. Descrii şi o alarmă aeriană...

— Nici eu nu mai ştiu. Cred că m-a influenţat un tip cu care am stat mai dăunăzi de vorbă. El mi-a vorbit de un avocat Lalescu cu care ar fi fost prieten.

— Bine, asta nu are importanţă. Un lucru însă aş vrea să-mi precizezi. Cei doi, Ferdinand şi Ioana, se îndrăgostesc la prima vedere, nu-i aşa?

— Mda, deşi eu, personal, nu prea înţeleg asta.

— Ce vrei să spui?

— Mi-e antipatică ideea *filtrului* în amor. Seamănă cu teoria generaţiei spontanee din biologie: dragostea văzută ca o apariţie bruscă, întâmplătoare, cu mereu vechea şi insipida poveste a încurcării borcanelor.

— Cum, dar e o idee extraordinară. Aminteşte-ţi de Tristan, Iseult, de Abelardus şi Heloïse...

— Da, Abelardus! Ştii ce i-a făcut tatăl Heloïsei când l-a prins? I-a tăiat lui domnu Abelardus testiculele. Grozavă chestie! Toată viaţa a avut o voce de soprană de coloratură. Ha, ha, ha!

— Nu văd legătura. Mă rog, să lăsăm! Pari prost dispus astăzi.

— Nu, nu, vorbesc serios! Dragostea nu apare întâmplător, ea presupune o aşteptare, un fel de pregătire şi, de ce nu? chiar o anume *tactică*. Te şochează cuvântul?

— Să mă şocheze? De ce?

— Voi încerca să demonstrez. Mai întâi şi-ntâi, îţi voi vorbi despre anii de ucenicie. Cărţile — iată cu ce trebuie să începem! Toată acea galerie de personaje feminine (nu neapărat foarte numeroase) care ne invadează adolescenţa şi primii ani ai seriozităţii adulte, toate acele Silvii, Emme, Lucii, Margarete combinându-se după alchimii savante şi formând în aer o horă nebună, apoi cărţile de poezie, sublima lectură, pregătind sufletele pentru înălţare şi cântec.

— Şi punctul doi?

— Punctul doi, *peisajele*. Cu colţuri de cer, cât de mici. Cel care nu ştie să vadă un peisaj va fi incapabil de dragoste. Iată cumpăna unei fântâni stând între două zări, când ridicând, când coborând orizontul. De ce n-ai sări pe spinarea ei ca să vezi pământul altfel? Să ştii să-ţi scalzi făptura într-un apus de soare, să-ţi placă impresioniştii, da, da! impresioniştii, toţi!, să umbli prin păduri sau lanuri de floarea-soarelui, nescuturându-ţi întruna hainele de culori.

— Şi după peisaje? întrebă Safiu din ce în ce mai amuzat.

— Să ştii să asculţi şi muzică. Cei mai buni maeştri sunt preclasicii şi Mozart, chiar dacă te înfunzi în Wagner, Beethoven sau Mahler, tot Vivaldi te învaţă să aştepţi fredonând. O ureche deprinsă cu muzica bună va şti să asculte tăcerea iubitei şi nu va tuşi în marile pauze corale ale îmbrăţişărilor împietrite.

— Just, tovarăşe! mormăi Safiu încet ca să nu-l audă prietenul său.

— Sufletul nostru astfel pregătit va fi acel instrument eolian gata să cânte la cea mai mică adiere de vânt, va avea presimţiri şi dulci spaime, va închipui în aer fantasme şi va şti să rămână singur atunci când va trebui. Apariţia iubitei va fi o continuare a ceva foarte cunoscut, aşteptat. Nu tulburea întâmplare şi nici măcar surpriza, ci acel sentiment al regăsirii, al recunoaşterii. Ai observat că îndrăgostiţii, cei adevăraţi, bineînţeles, îşi spun aproape imediat după prima întâlnire că au impresia că se cunosc de-o viaţă?

— Da, da, într-adevăr!

— Tactic vorbind avem de-a face cu o aparentă lipsă de tactică, de o lăsare în voia soartei, dar, cum spun, doar aparent, pentru că gesturile, cuvintele fiindu-ne cunoscute, rămâne să mai adăugăm de la noi, după inspiraţie, câte un detaliu. De aceea marea pasiune are gesturi puţine, cuvinte

puţine — totul fiind comprimat, homeopatic. O aproape imperceptibilă clipire din ochi sau un tremur al vocii iubitei ne poate face fericiţi sau ne poate azvârli dincolo de lume în cele mai profunde hăuri, iată de ce vorbesc de *tactică*, dragă Aurel, adică despre acea discreţie absolut necesară în jocul sublim al mişcărilor infinitezimale, în acel cadril cu gesturi precise şi paşi calculaţi.

— Foarte... foarte frumos! Dar, iartă-mă, nu văd nici o contradicţie între ce ai spus şi ideea filtrului.

— Vroiam, propriu-zis, să-ţi spun că nu mă satisface deloc scena de dragoste din primul capitol. Acel *coup de foudre* dintre Ferdinand şi Ioana e nefiresc, e de-a dreptul tâmpit. Dacă eram un scriitor care se respectă, ar fi trebuit să procedez altfel, să fac, de pildă, o încercare de biografie a celor doi, să explic, da, da! să *explic* de ce la un moment dat... aşa şi pe dincolo. Prilejul mi l-ar fi oferit drumul acela în maşină. Ploaia, să zicem. Stau cufundaţi, fiecare în gândurile lui, îşi derulează anii, îşi redescoperă insatisfacţiile de până atunci, îşi revăd viaţa cu tot alaiul impresiilor şi sentimentelor, dar în segmente de timp atât de comprimate, că o secundă ar putea însemna şi un secol. Exact ca un condamnat care îşi trăieşte ultimele clipe. Momentele dinainte de dezlănţuirea unei iubiri ar fi ca cele dinaintea decapitării. Nu? Or, eu i-am pus să se îndrăgostească imediat, de cum s-au cunoscut. Hodoronc-tronc! Sunt un mistic, dragă Aurel, deşi mă pretind scriitor realist. Auzi? Un mistic!

— Nu cred că ai dreptate. Mecanismul e acoperit pentru cititor, dar el îl poate intui.

— Ce să intuiască? Prea abuzăm de potenţialităţile textului, de ceea ce trebuie să lăsăm cititorului, ca el singur să deducă, să înţeleagă. În felul ăsta îl obligăm la din ce în ce mai multe eforturi, când el ar vrea, poate, să fie scutit de ele. Să stea pe pat cu o carte în mână şi să alunece la vale... Uite-aşa!

— Deh! făcu Safiu dând să se scoale din fotoliul comod în care stătuse.

— Pleci? Te rog, mai stai! Zece minute. Vreau să-ţi mai citesc ceva. Câteva pagini dintr-o altă variantă. Le-am scris azi-noapte. Renunţ la maşină, la excursie, cam la tot ce ştii. O să vezi. Eşti gata?

— Te rog! încuviinţă Safiu fără tragere de inimă.

— Picioarele lipite, cât mai lipite de burta calului. Dă-i drumul! Nu, nu! Ce faci?

Ferdinand se apropie de Ioana. Era îmbrăcată într-un costum bleumarin, foarte cochet.

— Draga mea, pumnii trebuie să-i ţii cât mai lipiţi de gâtul calului. Aşa, acum e bine. Picioarele lipite. Stai dreaptă şi foarte, foarte puţin aplecată înainte. Foarte bine! Nu trage prea tare de dârlogi!

Îşi aprinse o ţigară. O privea fascinat. De cât timp o cunoştea? Nu-i venea să creadă. Doar de cinci zile.

Prima zi fusese şi cea mai lungă. O zi în care plouase de dimineaţă până după-amiază. Ioana era într-un flanel alb, subţire şi pantaloni colanţi, vişinii.

Seară călduţă, cu aburi ieşind din pământul cald. Îşi amintea cât de surprinsă a fost când i-a spus că e o seară anormală.

— Cum adică?

— Ies aburi calzi din pământ şi aerul e învăluitor. Nu aveţi impresia că fiecare din noi e închis într-un bloc de aer?

Vorbiră şi despre ei.

— A, vă ocupaţi cu hipismul! spuse Ioana.

Desigur, nu urmărea rubricile de sport din ziare şi habar n-avea de locul doi în campionatele europene de obstacole şi cele câteva cupe în curse

de mare dificultate, pe care Ferdinand le câştigase în ultimele luni. Campionul din el era vexat.

I-a promis s-o ducă într-o zi la hipodrom să-i arate câţiva cai.

— A, da, vreau! Vreau foarte mult l

Câteva minute mai târziu stabileau ziua şi ora. Ioana devenise nerăbdătoare. Spuse că ar vrea să ia şi nişte lecţii de călărie.

— Se poate? Nu vă supăraţi?

Ce l-a frapat atunci a fost trecerea bruscă de la un aer oarecare, placid, de „cucoană", la unul de voioşie şi încăpăţânare drăgălaşă.

Îi stătea foarte bine.

A doua zi nu a văzut-o, dar a simţit-o permanent lângă el. Interesant e că tot ce-a făcut sau spus a fost ca şi cum ea l-ar fi observat. Pe stradă îşi îndrepta mereu ţinuta, mersul, căuta să fie cât mai elegant, îşi potrivea cuvintele faţă de persoane absolut indiferente.

A fost şi o zi foarte frumoasă atmosferic *(cer de un albastru transparent, o vegetaţie foarte proaspătă, dulce învăluită în lumină, o anume fotogenie a caselor, copacilor, oamenilor).*

Tot în ziua aceea a rezolvat mai multe treburi decât ar fi putut rezolva într-un an.

Spre seară i-a dat un telefon. A căutat să fie cât mai natural. Nu ştia dacă a reuşit, în orice caz, tonul ei a fost blând şi oarecum intim. A avut impresia că o trezise din somn. A întrebat-o, dar ea a râs spunându-i că nu se culcă atât de devreme. S-a uitat la ceas. Era nouă şi optsprezece minute. Ferdinand adora femeile puţin somnoroase, încete, cu o vorbire tărăgănată, melancolice, eventual, mioape (o femeie tânără şi frumoasă cu ochelari este sublimul pe pământ) şi fugea de cele prea vioaie, zgomotos-simpatice şi mereu cu replică. O anume moliciune, îşi zicea, contează la fel de mult ca şi frumuseţea părului ori adâncimea ochilor.

A treia zi a întâlnit-o după-amiaza şi s-a plimbat cu ea la şosea câteva ore bune, într-un aer foarte

plăcut, bombardaţi de castanele ce cădeau peste tot în jurul lor.

Când a luat-o de mână s-a uitat la el puţin contrariată, dar nu şi-a retras braţul. A continuat să vorbească despre ziua când ea urma să ia prima lecţie de călărie. I-a spus că are multe probleme cu costumul, că a găsit unul, prin miracol (aici s-a înviorat şi a început să-i dea foarte multe amănunte).

Herăstrăul avea o strălucire metalică. Valurile produse de un vaporaş făceau la mal mici aplauze. Era linişte. Se simţeau amândoi bine.

Cât de perfid a sărutat-o pe colţul gurii!...

— Ei, ce zici? întrebă Testiban suflând de pe birou câteva fire invizibile de praf.

— Zic că eşti, într-adevăr, foarte mistic, răspunse Aurel Safiu ridicându-se brusc şi părăsind încăperea cu paşii lui mari.

Se supărase.

6

A doua zi Testiban îi spuse nevestii că se închide în birou şi că nu e acasă pentru nimeni.

— Şi cu serviciul ce faci?

— Mi-am luat recuperarea. Sunt liber.

— Victore, nu ştiu dacă procedezi bine.

— Văd că nu înţelegi!

Vru să trântească uşa, dar se abţinu.

— Eşti surmenat. Ar trebui să te odihneşti. Poate să pleci undeva. Câteva zile...

Dar nu o mai auzi. Închise uşa şi învârti cheia de două ori. „Se zice că în socialism avem toate condiţiile pentru creaţie. Dar avem şi nevestele necesare?" gândi el aşezându-se la masă. Începu să scotocească sertarele. Scoase câteva dosare, o lupă, un clasor vechi în care îşi păstra fişele de lectură, caiete de notiţe. Deschise unul, la întâmplare, şi citi: „Să scrii atât de mult şi să arunci tot pe atâta, încât gunoierii să te reclame la Sfatul Popular". Hm! Vru să rupă fila, dar se răzgândi. Mâinile îi tremurau. Şi le aşeză pe masă, le ţinu lipite, le apăsă ca pe două animale gata de fugă. O mâncărime insuportabilă în păr, pe creştet şi la tâmple îl făcu să se strâmbe. Se ridică şi merse la rafturile pline de cărţi. Privirile alergară pe cotoare ca nişte vagoane peste macazuri prea multe. Smulse la întâmplare un volum, o carte cu coperta portocalie şi citi: „Lucrarea de faţă are un titlu şi un subtitlu în care se subliniază ideea de evoluţie, ceea ce poate să justifice o întrebare: de ce?" Simţi că plesneşte. Se porni într-un hohot de râs bezmetic. Nevasta, speriată, veni în grabă lângă uşă şi îl întrebă:

— Victore, s-a întâmplat ceva?

— Nu, nu, draga mea, nu s-a întâmplat nimic. Mi-am amintit o glumă. O să ţi-o spun. Ha, ha, ha!

— Ce glumă?

— Nu acum, mai târziu, draga mea!

Mai liniştit, chiar cu o oarecare bună dispoziţie, se aşează din nou la birou. Deschise la întâmplare un dosar. Era începutul unui alt roman: DRAGOSTE CU VORBE ŞI COPACI. Scrisese la el vreo sută de pagini. Renunţase însă pentru că îşi dăduse seama că nu merge. Pista era falsă, personajele — livreşti. Acţiunea se petrecea undeva, într-un sat, iar pe erou, primul lui *Ferdinand*, îl făcuse să joace rolul unui scriitor destul de caraghios.

Citi totuşi calm, cu îngăduinţă:

Mâncau o delicioasă varză cu carne şi se iubeau.

— Dragostea face poftă de mâncare, spuse el. Păcat că n-avem şi-un pahar de vin!

Amândoi se aflau sub umbrarul răcoros al unei viţe de vie, foarte deasă, încolăcită pe nişte sârme ruginite.

— Vreţi un ardei iute? îi întrebă gazda, o femeie cam de 45 de ani, ieşind victorioasă din bucătăria de vară şi arătându-le, cu mâna sus, leguma vicioasă.

— Merge cu dragostea? şopti ea amuzată.

— Cred că da, răspunse el după o clipă de meditaţie, bine jucată.

Râseră. Gazda nu prea înţelegea, dar n-avea nici o importanţă.

Ferdinand se afla în camera lui, la masa pe care şi-o improvizase pentru scris şi, fără să vrea, îi vedea şi-i asculta. Ei nu se jenau deloc, vorbeau cu voce tare, chicoteau.

Era cald. Puse tocul jos. Degeaba încercase să se concentreze. Capitolul început nu ieşea deloc. Şi pentru că nici chef nu mai avea să continue, privea de după perdea la cei doi. Grozav îl mai amuza conversaţia lor!

— Mai vrei o piersică? (Între timp ajunseră la felul trei).

Îl urmărea pe el cum curăţă cu cuţitul piersica de acea pieliţă pufoasă care, în definitiv, face deliciul acestui fruct, şi cum îi rămâne între degete un boţ zemos, dezgustător, după părerea lui, pentru că fructul astfel scalpat îşi pierdea ideea de fruct sau ceva asemănător. Ea mânca râzând, aplecându-şi într-o parte bustul pentru ca zeama să nu-i păteze rochia.

Moment foarte bun, îşi zise, pentru a încerca o foarte sumară descriere a ei.

De când o tot observa îi văzuse foarte multe defecte (defecte de construcţie, dacă vreţi). Nasul nu avea o linie armonioasă, ochii erau prea depărtaţi, iar tenul se păta uşor la atingerea soarelui. Privindu-i mâinile îşi spusese că sunt făcute mai mult pentru treburi gospodăreşti decât pentru mângâiere, că aveau nişte încreţituri neplăcute şi unghii turtite ca de comisar de poliţie (ce i-o fi venit?). N-ar putea spune că are urechi frumoase. Pe urmă, mai văzuse cum seara, înainte de culcare (el mai întârzia prin curte ca să-şi fumeze ultima ţigară) îşi pune în nări picături dintr-o pipetă manevrată cu multă dexteritate (dovadă sigură a folosirii îndelungate a minusculului instrument).

Corpul ei însă era divin. Cuvântul nu-l speria pentru că exprima purul adevăr.

Dar mai înainte de toate, ce numeşte el corp frumos? Ca artist s-ar cuveni să ştie.

Poate ar trebui să înceapă cu câteva definiţii. Corpul frumos este acea vibraţie care îmbracă un suflet. Nu, nu merge! O dislocare de aer care îţi intră în ochi. Slab! Infinitul adus acasă, îmblânzit şi pus în rând cu celelalte lucruri, dar deosebit de ele prin faptul că înghite din când în când câte o gură de aer. Dar ce-ar fi să renunţe la definiţii?

Să spună: corpul ei îmi arată ideile principale. Mult mai bine! Când, de pildă, ne aflăm toţi trei la

scăldat şi peisajul mă farmecă, dar nu ştiu de ce, o mişcare de braţ îmi dă imediat esenţa *lucrurilor privite. Sau, altădată, urmărind-o cum se spală pe dinţi, din arcuirea spinării, din răsturnarea capului pe spate văd o lume curată, sănătoasă, cu dinţi puternici, cu copaci curaţi, cu animale curate.*

Umerii ei sunt foarte rotunzi. De la subsuori un râu gros şi alburiu te duce spre şoldul ca un animal la pândă.

Dar gleznele? Gleznele ei argumentează de ce omul umblă.

— Domnu' Ferdinand, doriţi o piersică? îi strigă el întorcându-şi faţa spre locul în care se afla (ochii, politicoşi, nu priveau spre fereastra lui, de teama unei indiscreţii, ci în sus, aşteptând).

— Cu plăcere, cu plăcere, vin imediat!

Îşi trase pantalonii.

— Sunt delicioase! îi spuse întinzându-i o piersică de dimensiuni uriaşe. Le-am adus ieri de la N. Am un cunoscut acolo.

— Mulţumesc, mulţumesc! Piersicile sunt, într-adevăr, foarte bune.

— Nu vi se pare că pieliţa lor e cam groasă? interveni ea, amuzată de stropii răspândiţi în jur. Parcă ar fi blană de pisică.

Remarca îi puse un nod în gât. Pesemne, îi sugera să folosească cuţitul. Dar n-avea de gând. Să-i demonstreze că aceste „pisici" se mănâncă cu blană cu tot. Bineînţeles, reuşi să se stropească pe cămaşă şi pe pantaloni.

— Am văzul că scrieţi. Ce scrieţi? îl întrebă redevenind serioasă.

— Mai nimic, nişte însemnări...

— Ce fel de însemnări?

— Pot să mai iau o piersică? întrebă cu intenţia vădită de a amâna pe cât posibil răspunsul.

Atunci interveni el cu un „Lasă, dragă, omul în pace!" care o făcu să se astâmpere.

În timpul acela urmărea mişcările piciorului ei drept sub îndoitura căruia îşi aşezase palma astfel încât laba goală, neatingând pământul, se balansa în voie.

Ce degete jucăuşe! Doamne, Doamne! Dar cea mai importantă era gamba (ca şi cum ar scrie: „Problema cea mai importantă este...”), cu corolarul ei genunchiul*, această emblemă a oricărei femei frumoase. Pielea în locul acela făcea un val magnific...*

Se opri din citit. Un gust sălciu îi invadase gura. Privi pagina cu scrisul ordonat, caligrafic (era a doua sau a treia transcriere), ca pe o *probă*. Dacă ar reuşi să fie atât de obiectiv încât fragmentul să-i apară compus de altcineva! Ca acei *degustători* la concursurile de vinuri, cu bucăţica de pâine uscată în palmă. Să spună: sortul cutare, podgoria cutare, curat sau amestec. Denumirile ar încânta urechile, pentru că ce altceva decât podgorii sunt Borges, Márquez şi altele? Chateaubriand nu e şi o friptură? Dar şi la cuvântul „poşircă”, ce murmur în sală! Verdictul, anunţat cu o voce morocănoasă, antipatică, ar trimite aparenţele la găleată, licorile adevărate spre îmbuteliere.

Dar pentru asta ar avea nevoie de câteva extrem de fine rânduri de papile, de zeci de rânduri. Unele ar detecta figura de stil prost lucrată, altele, lipsa de gust, în totul sau pe părţi, când bine camuflată, când vioaie şi nepăsătoare, împrumuturile de toate felurile, căznitul ori facilul, fraza vulgară, ca şi rândurile împopistrate.

Dar un verdict capital? Cum ar primi el un asemenea verdict? „Ţinându-se seama de... având în vedere că... de azi înainte se interzice tovarăşului Testiban N. Victor scrierea, sub orice pretext”...

Nu vru să se mai joace şi de aceea citi mai departe.

Ajungem şi la arhitectură! Cam fără legătură, dar absolut necesară, pentru că vorbind despre o femeie (şi nu e pentru prima dată că ni se întâmplă) ajungem, fără să ne dăm seama, la arhitectură. Adică, la problema volumelor.

Oare cum s-au cunoscut cei doi?

Casa în care s-au cunoscut trebuie să fi fost construită la sfârşitul secolului trecut. La intrare avea câteva trepte încadrate de două perechi de coloane în stil doric. Clanţa, lucrată de un meşter fantezist, era incomodă sau, cum se spune astăzi, nefuncţională, prin fierul prea mult şi contorsionat, prea mare şi greu de apucat. Uşa se deschidea într-un mic interval mozaicat şi străjuit de alte două coloane de marmură roşcată, după care urmau câteva trepte ce duceau într-un hol mare cu tavanul traversat de grinzi groase de lemn. Uşile de la cele cinci camere laterale aveau oglinzi în care te vedeai multiplicat în mod inutil. O scară interioară urca spre un rând de camere dispuse circular şi făcându-ţi impresia că te-ai afla într-un turn. Într-una din acele camere lucra, având pe birou o rază groasă de soare, o tânără femeie.

El, care putea fi de meserie inginer constructor sau arhitect, venise să inspecteze clădirea, ocupată de un centru de documentare. Aceasta urma să fie renovată în vederea ocupării ei de către o altă instituţie. Tot umblând din cameră în cameră, măsurând, controlând, stând de vorbă cu unul, cu altul, se trezi deodată în faţa ei.

Iată ce se poate întâmplă unui bărbat în asemenea situaţie:

Simţi că în ochi ţi-a intrat un fir de praf. De aceea este aproape obligatorie clipirea ochilor. Nu mai ştii ce să faci cu mâinile. Orice spui îţi apare stângaci. Te afli deodată pe un podium în faţa unui public ostil, ţi se usucă cerul gurii (totdeauna i s-a întâmplat ca în asemenea situaţii să vrea apă), apoi simţi o uşoară ameţeală. Cauţi să faci fraze,

rotunjeşti vocalele cu nişte buze care nu te mai ascultă, în fine, totul e împotriva ta, făcut anume ca să nu fii natural, să pari cât mai caraghios.

Lucrurile însă nu s-au petrecut aşa cu tânărul inginer.

I-a spus pe un ton simplu:

— O toamnă frumoasă!

Apoi s-a scuzat că o deranjează, lămurind-o cu nişte termeni tehnici, pe care însă îi explica binevoitor, ce se va întâmpla cu clădirea, ce schimbări vor face. În timp ce vorbea, o privea cu un zâmbet aparent resemnat.

Ea, îngrijorată, îl întreba:

— Şi unde ne vom muta?

— Încă nu s-a hotărât. De îndată ce aflu vă voi spune, îmi permiteţi să vă sun când aflu?

Se prezentă, îşi spuse şi ea numele.

Câteva zile nu o sună. Primi telefonul lui într-o dimineaţă şi fu surprinsă. Nu se aştepta. Acceptă invitaţia de a face o plimbare cu maşina la Predeal în duminica următoare.

Arhitectura nu mai joacă nici un rol în povestirea noastră...

Se ridică, începu să se plimbe prin cameră cu paşi mici, egali.

Încercă să gândească lucid situaţia. Cine era el, Victor Testiban, autor al unui volum de schiţe şi povestiri, primit de critică fără pic de entuziasm. Se spusese doar că are talent, că e foarte exigent (debutul întârziat era o probă), în fine, că se mai aşteaptă. Criticii ăştia, gândi el, sunt ca femeile de consumaţie. Au văzut atâtea că nu-i mai poţi impresiona cu nimic. Şi cu ce ar fi putut să-i impresioneze? Scrierile lui erau prea *simple*, prea transparente, cu o morală prea evidentă, pusă la coadă şi atârnând ca un felinar în spatele căruţii. Nici o complicaţie de structură sau personaje mai profunde. Peste tot descrieri „la lumina zilei” şi

multe, mult prea multe dialoguri. De aici impresia de uşurătate, de superficial, de joc. Glume, astea sunt scrierile mele! îşi spuse continuând să măsoare camera de la un perete la altul.

Vrând să fiu logic, devin simplist. Tratez subiectele „pe scurt", ca şi cum m-ar goni cineva din urmă. N-am răbdare pentru portrete mai amănunţite, fug de monologurile interioare. Şi cum se poate scrie fără ele? Cărţile contemporane sunt pline de asemenea alunecări în străfunduri. Nu e roman să nu aibă zeci de descrieri ale stărilor sufleteşti, dacă nu cumva unele nu sunt decât asemenea descrieri. „Vreau să ajung la Ploieşti, dar n-am bani" — şi de aici o sută de pagini. Gesturi neînsemnate ale personajelor sunt comentate ca al doilea război mondial. Dar cu câtă seriozitate! exclamă el mai făcând câţiva paşi. Câtă seriozitate! Nu joaca de-a scrisul din cărţile mele. Cărţile mele!? O, Doamne!

Ştiu măcar să povestesc, să captez atenţia cuiva prin neprevăzutul situaţiilor? Iată o întrebare la care trebuie să dau un răspuns foarte clar. De el va depinde şi soarta mea ca romancier.

Dar, mai întâi, îşi spuse răsucindu-se pe călcâie, ce înseamnă să ştii să povesteşti? În orice caz, nu a spune ceva („Gheorghe a căzut de pe cal"), ci a *spune ocolind*, ocolind atât de mult, dar şi de calculat, încât ascultătorul sau cititorul să te urmărească cu sufletul la gură („Mă scol eu mai devreme, aveam dealtfel şi nişte treburi în târg, şi-mi arunc o privire pe geam să văd cum e afară, mă temeam de vreo ploaie ceva, doar ştii ce-a mai plouat zilele astea, când, pe cine crezi că văd venind pe uliţă, ţanţoş, nevoie mare?... pe Gheorghe!"). Deci, intonă el cu un aer profesoral, deci amânare (nu s-a spus că omul e un animal care amână?), amânare şi deznodământ bine pregătit şi la timp.

A! se opri el o clipă, şi asta nu e încă totul: trebuie să mai ştii şi *cum* să vorbeşti, nici prea

colorat şi nici prea sec, cu rostogoliri când repezi, ritmul, ca şi dozarea spunerii măsurându-se cu acea unitate impalpabilă pe care moldovenii (mari povestitori) o numesc printr-un cuvânt aproape intraductibil: *oleacă*.

Am eu acest har, un har cu care te naşti, aşa cum te naşti cu ochi verzi sau negri? se întrebă aşezându-se în fotoliu şi întinzându-şi picioarele.

Obosise de atâta plimbat prin cameră.

Şi dialogurile? Eu le pun cu liniuţă, de la capătul rândului. Dar alţii, ce zic? majoritatea le includ în text, „dialoguri îngropate", aşa le numesc. Deci, ca să fie cât mai greu de citit. Iar paragrafele, dacă se poate, cât mai lungi. Şi de-un kilometru. Ca şi cum textul se priveşte ca un covor (lumea să exclame: domnule, ce bine ţesut, ce bine „bătut"!). Nimeni nu se gândeşte că mai trebuie şi citit. O densă perdea de cuvinte, fraze cât mai lungi, paranteze de câte cincizeci de rânduri, sau vorbe culese cu majuscule, de genul CUCU, EU SUNT din *Cosmicomicăriile* lui Italo Calvino...

Aşa încercase şi el să scrie romanul, primul său roman. Nu se mai uitase la logică, la construcţie, la cuvinte. Scopul romanului nu e să povestească pe o tematică majoră? Ce mai contează mijloacele!? Numai aşa reuşise să *elaboreze* trei sute de file.

Să elaboreze. Nesuferit cuvânt! Îşi aminti de o cucoană blondă, albă, molâie, cu pretenţii de scriitoare, care a relatat în felul următor momentul cutremurului din '77: „Soţul meu nu era acasă. Eu culcasem copiii şi trecusem în birou. Vroiam să *elaborez* ceva. Atunci a început cutremurul!"

Vedeţi, vorbi el cu voce tare ca şi cum l-ar fi ascultat cineva, asta mă strică pe mine: *anecdotica*. Aplecarea spre comedie, spre derizoriu. Am un *esprit mal tourné* chiar când e vorba de lucruri extrem de grave. Glumesc când e şi când nu e cazul, râd la înmormântări, mă prostesc în împrejurări în care alţii nu-şi mişcă nici o cută pe faţă. Cum să nu apar un neserios?

Cum am apărut şi redactorului de la revista la care am trimis prima mea schiţă (refuzată însă, pe bună dreptate). Relatam (eu pretindeam că sunt realist) o şedinţă la care lua cuvântul un oarecare Scărlătescu:

— Tovarăşi, m-am gândit să aducem următoarele îmbunătăţiri la sistemul informaţional din instituţia noastră, adică, mai popular spus, la circulaţia hârtiilor. După cum ştiţi, există mari deficienţe în acest sector şi eu cred că se impun măsuri urgente de remediere. Dealtfel, am adus şi nişte planşe, şi dacă tovarăşul director îmi va permite, vreau să vă explic pe ele.

— Poftiţi, tovarăşe Scărlătescu, poftiţi! Doar pentru asta ne-am adunat, spuse directorul.

— Aşadar, să vedem care este situaţia în prezent. Semnul acesta indică documentele, această linie groasă parcursul principal al documentelor, iar aceste linii mai subţiri drumurile laterale, inutile, pe care ele merg în instituţia noastră. Sunt foarte numeroase...

— El o fi făcut desenele astea? întrebă contabilul şef. — Da' de unde! O fi pus pe cineva, răspunse Mateescu de la Aprovizionare. — Parcă ar fi nişte peşti schemele astea sau cum le numeşte el. — Ai mai fost la pescuit? — Duminica trecută. Dar n-am prins nimic. Parcă a fost un făcut! — Deh, se întâmplă! Cât ai stat? — Vreo trei ore.

— Observaţi şi dumneavoastră câte ramificaţii pot să existe, drumuri absolut inutile pe care hârtiile circulă fără nici o noimă, de la registratură la secretariat, de la secretariat la sectoare, apoi iar la secretariat, la directorul adjunct, care le dă directorului plin, acesta din nou directorului adjunct, care le dă la sector, sectorul din nou la secretariat, secretariatul din nou directorului adjunct, acesta la rândul lui...

— Bate câmpii! Ai un Sportu*? Cu cine jucăm duminică? întrebă Vişan de la Transporturi.*

— Cât o mai fi ţinând? se sperie prima stenografă. — Nu ştiu, dar am impresia că se lungeşte — Ce bine că lipseşte Diaconescu. Ăla vorbeşte mult, spuse prima stenografă, în timp ce a doua stenografă îşi frecă pe sub masă genunchiul drept care o durea.

— Eu ce propun? O schimbare radicală a sistemului informaţional din instituţia noastră, continuă Scărlătescu.

— Propui pe dracu'! zise în sinea sa Merovici de la Depozitul Central, încercând să se pieptene fără să fie văzut.

Dar iată că în acest punct intervine ceva. Datorită unei regretabile defecţiuni tehnice, sonorul se întrerupe. Totul se desfăşoară în continuare în cea mai deplină linişte. Gesturile vorbitorului devin însă extrem de elocvente. Asistenţa îl urmăreşte cu interes şi guralivii încetează să mai vorbească între ei. Destul de târziu mi-am dat seama că interesul lor era aţâţat de un amănunt, în spatele celui care vorbea se afla un ins care tot schimba planşele pline de scheme şi explicaţii. Omul avea un tic: de câte ori schimba un carton lua de pe masă un pumn de pioneze, fixa planşa pe tablă, iar restul de pioneze, cam multişoare, le punea pe limbă şi, după încercări disperate de a le păstra în gură, n-avea încotro şi le înghiţea...

Reîncepu să se plimbe cu mâinile la spate, cu paşi din ce în ce mai repezi.

Cum scrisese el romanul? La normă! Îşi fixase cinci pagini pe zi (cine? el, care abia reuşea să elaboreze o pagină într-o săptămână!). Se ţinuse de normă cu dinţii. La început i-a fost greu, dar pe urmă constată că literatura se poate face şi aşa. E o chestie de reflex condiţionat. Te aşezi pe scaun, îţi

potriveşti topul de hârtie, reciteşti ultima pagină scrisă, îţi ascuţi creioanele (chiar dacă nu ai nevoie de ele), îţi ştergi ochelarii cu pielea de căprioară, îţi potriveşti în dreapta bloc-notesul pentru idei, mai sorbi o cafea şi gata.

Când vede patul omului îi vine să se culce, când vede masa pusă i se face foame, când vede topul de hârtie se aşază la scris. Ca la câinii lui Pavlov! Nu-i simplu?

7

Noaptea avu mai multe vise.

În primul vis se făcea că era cu Ioana (exact cum o descrisese el în roman), într-o mare mulţime de oameni. Feţele tuturor erau luminate de jos în sus, de parcă fiecare ar fi ţinut în căuşul palmelor câte o lumânare. Pe un ecran uriaş rulau filme de altădată, în decoruri, evident, de mucava, cu femei având buzele vopsite în formă de inimă şi bărbaţi cu mustăcioară şi păr lins. La un moment dat văzu că mulţimea se răreşte şi că unii dintre cei care fuseseră lângă el şi pe care îi recunoscuse (fizionomii ce-i păreau ştiute) trec pe pânză jucând roluri groteşti sau numai agitându-se ca să atragă atenţia asupra lor. Deodată Ioana dispăru şi ea. Aşteptă să apară pe pânză ca şi celelalte personaje. Dar nu se întâmplă. Deveni din ce în ce mai neliniştit. Nu mai rezistă şi alergă spre ecranul, acum, şi mai luminat. Dar, groază! În spatele ecranului nu era nici o scară sau alt mijloc de a urca ci o foarte adâncă groapă în care trupurile cădeau foarte încet, plutind lin. Curenţi de aer cald ridicau din când în când câte un trup sus, îi provocau mişcări foarte curioase, îl ţineau chiar în picioare făcându-te să crezi că se află pe pământ şi că va începe să meargă. În clipa următoare cădea din nou. Ceea ce văzuse înainte pe pânză erau tocmai mişcările acelea de balet aerian, înspăimântător.

În al doilea vis era într-o încăpere, singur, cu Ioana. Parcă un cuptor mare, ţărănesc, se afla acolo. Era foarte cald. Ioana începu să se dezbrace. Era însă muşchiuloasă, nu avea sâni, bustul era ca cel al unui bărbat puternic, un fel de luptător de greco-romane. Ar fi vrut să scape. Încercă să iasă pe uşă, dar uşa era încuiată. Cameră fără ferestre! Un amănunt însă: Ioana avea în picioare nişte

cizme lungi, de piele lucioasă, care se încheiau pe gambă cu un şir lung de nasturi. Nasturii cădeau unul câte unul şi picioarele strânse până atunci în cizme se lăbărţau, se umflau şi se transformau în dizgraţioase picioare de babă.

În al treilea vis se făcea că era la un fel de carnaval şi că el trebuia să smulgă de pe feţe măşti hidoase ca să afle chipul Ioanei. Nu-l întâlnea însă nicăieri. La un moment dat simţi că feţele acelea nu erau măşti, ci chipuri adevărate, colţoase sau flasce, unele reci. Ţipă.

*

Se trezi lac de sudoare. Încă nu se luminase de ziuă. Pipăi butonul de la veioză şi aprinse becul. Groaznice vise! Mai ales ultimul, cel cu măştile ce dansau în jurul lui. Avea gâtul uscat. Somnul îi pierise. Îşi simţea ochii tulburi.

Ce-l contraria şi-l neliniştea însă era faptul, de-a dreptul paradoxal, că îşi visase una din eroine. În Freud trebuie să se găsească o explicaţie a acestui lucru, îşi spuse ridicându-se de pe canapea. De obicei, visăm persoane reale şi nu ficţiunile noastre din viaţa de toate zilele. Visul e o plăsmuire, dar nu o plăsmuire a plăsmuirilor. E prea de tot! Dar poţi să ştii?

Se culcă la loc. Îşi boxă perna pentru a-i da o formă „cucuietă”, cum îi plăcea să spună, apoi se acoperi cu pătura. Stinse lumina.

Un personaj e, chiar aşa, o plăsmuire de la cap la coadă? se întrebă închizând ochii şi încercând în acest fel să readoarmă. Ei, ei, întrebarea nu-i prea grea dacă aş încerca, cu toată sinceritatea, să văd din ce e„făcută” Ioana. Fragmentele s-ar aduna atunci ca în jurul unui magnet. Cred că niciodată nu m-am gândit la o asemenea operaţie. La ce mi-ar ajuta? Deşi ar fi interesantă. „Peticele” ar da poate la iveală nişte lucruri pe care le ignor. Nu-mi spunea Condeescu că pentru el, copil, citindu-l pe Creangă, Humuleştii erau plasaţi la Lugoj, pe vreo

două uliţe? De ce nu s-ar întâmpla la fel şi cu personajele pe care le fabricăm? Le fabricăm? Ce cuvânt urât! Deşi... Hm! Nu-i prea departe de adevăr.

Îşi aşeză dosul palmei pe frunte.

Totuşi, din ce e „făcută" Ioana? Ochii şi părul sunt ai Claudiei. Asta e fără îndoială. Chiar şi miopia ei, precum şi ochelarii cu rame negre tot de la ea sunt. Dar pulpele? Nu mai e sigur. Aici trebuie să vină alt animal. Nathalie! Sigur, Nathalie! Ce uşor i-a scos-o inconştientul la suprafaţă! Şi cât de proaspete îi sunt acum imaginile!

Era într-o vară, pe un deal plin de vii şi livezi.

Din când în când trecea câte un nor ca o burtă de corabie şi atunci verdele se învechea subit. Când reapărea soarele, lucrurile săreau înapoi pe retină.

El tocmai terminase *Verişoara Bette*, când îşi făcu intrarea pe sub o boltă de frunze, neanunţată de vreun zgomot cât de mic, o femeie ca la treizeci de ani, îmbrăcată într-o rochie vişinie.

S-a ridicat şi a stat în faţa ei neştiind ce să spună.

— Bună ziua! rosti aceasta, cu un accent care i se păru bizar. Nu te deranjez?

Recunoscuse în ea pe fata unui bătrân profesor din oraş. Auzise, din surse vagi, că locuieşte la Bucureşti, că e divorţată şi destul de *nebunatecă* (expresia, pe atunci, îi plăcea mult şi o folosea des, chiar şi la animale; de pildă, avea în vremea aceea acasă o pisică *foarte nebunatecă*).

— Mă cheamă Nathalie, continuă ea pe un ton simplu. Trec zilnic pe aici. Ştii, merg până sus, unde începe pădurea. E o plimbare plăcută.

El continua să stea în picioare.

— Te văd de câteva zile citind în acelaşi loc. Ce citeşti? A, Balzac! Poţi să-l citeşti pe Balzac? Asta-i o performanţă! Câţi ani ai?

— Şaptesprezece, murmură el.

Nu era o femeie frumoasă. Avea o gură prea mare şi nişte dinţi de cal. Buzele groase şi nasul turtit îi dădeau un „ce” vulgar. În schimb, picioarele erau admirabile. Muşchii, bine aplicaţi, erau închişi etanş de o piele frumoasă, uşor bronzată.

S-a aşezat pe iarbă şi a început să răsfoiască volumul.

— Nu stai? îi spuse după un timp, văzîndu-l tot în picioare. Ţi-e frică de mine? Nu te mănânc!

S-a aşezat la un metru de ea.

— În ce clasă eşti?

— Am trecut într-a şaptea.

— Şi ce vrei să urmezi?

— Litere şi filosofie.

— A, frumos!

Naturaleţea şi calmul gesturilor ei reuşiră să-l mai liniştească. O privea chiar cu o anume insistenţă.

— Şi în loc să te plimbi cu vreo fată citeşti, observă ca pentru ea Nathalie. Ai vreo combinaţie?

— Ce să am?

— O fată cu care să vorbeşti.

S-a înroşit până în vârful urechilor. Nu i-a răspuns. Un fel de furie îl cuprinsese faţă de acea străină care, la nici un sfert de oră după ce o cunoscuse, putea să-i pună nişte întrebări atât de brutale. De aceea, poate, nici n-a putut să prevină gestul pe care avea să-l facă câteva momente mai târziu. Apropiindu-se foarte mult încât îi simţi genunchii, începu să-l mângâie, mai întâi pe obraz, apoi pe ceafă, pe umeri. Era paralizat.

— Ştii ce înseamnă asta? îi şopti închizând ochii şi venind spre el ca un lucru enorm, gata să-l strivească.

A crezut că o să se sufoce. Se sărutase până atunci cu destule fete, dar niciodată nu se sărutase în acest fel. Aluneca pe o lavă fierbinte şi nimic nu mai putea opri dezlănţuirea. Universul era decupat în sute şi mii de fragmente ce zburau prin aer şi se

împreunau neaşteptat, un fel de dezordine la scară cosmică, o nebunie a elementelor descătuşate din scoarţa lor, care făcea ca norii să stea pe pământ şi copacii să plutească liber în aer, într-un vacarm de dealuri prăbuşite şi râuri ce se revarsă.

Foarte târziu (după cât timp?) Nathalie, care tot timpul vorbise (îşi dăduse seama de nepriceperea lui), conducând autoritar exploziile ce declanşaseră avalanşa aceea enormă, îl întrebă cu acelaşi ton, foarte simplu şi natural, cu care îl întrebase ce citeşte:

— De ce te-ai speriat?

Cât de clar îşi aminteşte cum, stând în picioare, Nathalie se scutura de firele uscate de iarbă de pe rochie şi cum, terenul fiind în pantă iar el stând jos, încă buimăcit, foarte aproape de ea, îi vedea pulpele până sus, la o lenjerie fină de cucoană îngrijită şi cochetă!

*

Îşi aruncă pătura de pe el. I se făcuse cald. Ridicat într-un cot, încercă să-şi aprindă o ţigară. Scapără mai multe chibrituri până când o lumină ca de lanternă brusc aşezată pe faţă îl făcu să închidă ochii.

Iar braţele şi mâinile, mai ales acele mâini palide, neîndemânatice, gândi el mai departe, le-a luat, desigur, de la Narcisa. Ei, Narcisa! Masa de cofetărie la care au stat mai bine de două ore! Era prima lor întâlnire. Afară ploua. Unde să fi mers? Ea a fost cu ideea. Doamne, câte prăjituri a mai mâncat! Numai ca să mai poată sta! La un moment dat, pentru că nu mai avea ce să-i spună (greu se mai discută cu o femeie pe care încă nu ai sărutat-o!), a scos o bucată de hârtie şi a desenat iniţialele ei, pe ale lui, apoi alte litere.

— Seamănă cu un cap de taur, întors, spuse arătându-i un A.

— Dar asta? îl întrebă Narcisa. Pusese degetul pe un D.

— O poartă care se deschide.

— Da, da, aveţi dreptate! făcu ea luându-i hârtia şi privind-o de departe.

— Interpretările astea nu-mi aparţin, le-am citit şi eu undeva.

I-a desenat pe O (ca un ochi de bou), pe B (ca buza superioară a gurii), pe M (ca nişte nări).

— Claudel, de pildă, era fascinat de litera S, ca un şarpe care se prinde ca să se piardă, încolăcindu-se apoi pentru a se salva. Mai formidabile decât semnele fonetice sunt însă ideogramele. Ştiţi, chinezii nu scriu litere, ci cuvinte. Un semn pentru fiecare cuvânt, bineînţeles, pentru cuvintele concrete, o mie şi ceva, nu sunt sigur asupra cifrei. Şi ştiţi cum obţin cuvinte abstracte? Prin suprapunerea unor cuvinte concrete: de pildă, soare şi lună înseamnă *lumină*; apă şi foc, *calamitate*; acoperiş şi femeie dau cuvântul *drăguţ*, iar semnul femeie repetat de două ori, *ceartă*.

— Daaa? se mirase absentă Narcisa.

— Un alfabet raţional ar trebui să nu aibă numai 26 de semne, ci mult mai multe, câteva sute. Leibniz propunea o scriere ideografică universală...

Ce caraghios putuse să fie în după amiaza aceea! Tot încerca să-i vorbească Narcisei de Claudel şi Leibniz şi ea habar n-avea, se gândea la cu totul alte chestii. Noroc că şi-a dat seama curând cu cine avea de-a face. Narcisa, suava Narcisa, frumoasa Narcisa trecuse prin atâtea paturi că nici ea nu le mai ştia numărul.

Va trebui să compun o dată portretul femeii *neideale*, îşi spuse urmărind albul zorilor cum pătrunde prin perdele făcându-se galben. Un portret încă mirosind a uleiuri. Dar fără prea multe detalii, fără acele descrieri *defavorabile* (mustăţi, picioare-sticle de lampă şi ochi saşii). Ce bună, ce frumoasă poate fi o femeie aşa-zis urâtă, cât calm şi ce căldură împrăştie ea câteodată!

Ne-ideală, adică, *şi frumoasă*, dacă vreţi, răpitoare, orbindu-ne simţurile, capricioasă până la nebunie, costisitoare în cel mai mic gest pe care îl face, pătimaşă (ce tare i se umflă vinele de la gât!), un fel de femeie-arab, chinuită şi intolerantă, deturnându-ne mereu avioanele noastre cu visurile cele mai pudice sau cele mai fericite.

Şi-o aminteşte pe Florence, de-o frumuseţe compactă, cu genunchi frumoşi, cu mâini frumoase, cu sâni frumoşi, cu păr frumos, cu mers frumos, cu ochi frumoşi, dar lăsând pe pământ o umbră de stegozaur. Te-ar putea nimici în orice clipă, strângerea ei în braţe e o înşelăciune, sărutul ei, mortal.

Sau Clementina, cu o respiraţie de harpie nesătulă, mâncându-ţi aerul din jur, bându-ţi apa, moleşindu-ţi mişcările. De o astfel de femeie te îndrăgosteşti dimineaţa pentru ca spre seară să-ţi dai seama că nu o mai iubeşti, bineînţeles, numai dacă eşti un om raţional.

Sau femeia abstractă, dulce înfiorată de lumina unei amieze bune, aparent diafană, dar cât de ucigaşă! Cum era domnişoara Narcisa, suava, care a reuşit, prin doar simpla ei trecere pe străzile unui orăşel de provincie, să dea peste cap o garnizoană aflată în pline manevre, să facă pe doi căpitani să se dueleze, să-l ducă pe colonel până în pragul divorţului şi să producă la statul major cea mai mare şi mai neverosimilă încurcătură de planuri militare şi nemilitare.

Femeia ne-ideală ar fi, îşi spuse Testiban, femeia-pistol, lucitoare şi cu scop, femeia rece. Ea nu are copii decât atunci când are interesul să-i aibă, este negospodină din naştere şi neîndemânatecă precum o rădaşcă, tocmai pentru că aşteaptă ca alţii să-i facă treburile. Cucerirea ei este o iluzie, cum tot iluzie este şi plânsul ei. Ea poate să-ţi facă impresia întruchipării a *ceva* (a frumuseţii, a armoniei, a visului, a inocenţei). Ajunsă până aproape de perfecţiune devine

incredibilă şi oricine o vede rămâne stupefiat în faţa posibilităţii irealului. De aceea i se aplică cele mai neverosimile epitete, dintre care nu lipseşte „divinul” (ochi divini, păr divin, gură divină). Fiind în posesia unor calităţi prea mari pentru o fiinţă umană, se autodevorează şi devorează şi pe alţii, transformându-se în cea mai ne-feminină făptură ce se poate întâlni.

Spre deosebire de ea, celelalte femei sunt nişte biete *imperfecţiuni* care fac copii, gătesc, spală, fac dragoste gospodăreşte, pe săturate, se duc regulat la scoală pentru „şedinţele cu părinţii”, sunt şi bune, câteodată se îngraşă prea mult şi au defectul că pun în mâncărurile lor gustoase sau în îmbrăţişările lor calde ceva care îi face pe unii bărbaţi, adevăraţii bărbaţi, să nu vadă în ele mai ştiu eu ce apariţii ale divinului, ci nişte fiinţe concrete, aproape comestibile, şi uneori, chiar foarte comestibile.

*

Se luminase de-a binelea. Începând să se îmbrace, Testiban se gândi şi la Cora, bruneta cunoscută la mare, în satul„2 Mai”. Era prin ‘74. Aceasta venise cu bărbatu-său şi ocupa o cameră „din faţă”, cea mai bună.

Şocul, pentru că un şoc fusese, s-a produs într-o după-amiază. Cei doi tocmai se întorseseră de la Ostrov. Lui îi trebuise ceva mai mult timp decât de obicei ca să-şi parcheze maşina. Se vedea că era obosit. Cămaşa îi era transpirată şi şifonată. L-a rugat să-l ajute să care două lădiţe cu piersici. Când le-au depus, una peste alta, pe masă, i-a spus că regretă că nu a fost şi el.

— Dormeaţi. V-am strigat de câteva ori, domnule Testiban, dar nu m-aţi auzit. A fost un drum splendid.

Mirosea a băutură. Văzându-i nedumerirea, îl lămuri:

— Am băut câteva păhărele. Nici o grijă. Conduc perfect.

— Totuşi...

— Am mers pe un drum secundar. Circulaţia a fost redusă. Apoi, zâmbindu-i dezarmant: Vreţi să gustaţi? E un vin a-ntâia!

Îl rugă să se ducă în cameră la ei şi să-i ceară nevesti-sii sticla aceea neagră cu dop de cocean. El îşi şi scosese cămaşa pregătindu-se să se spele până la brâu în ligheanul adus de gazdă şi pus pe o ladă împreună cu o cană cu apă călduţă.

A înaintat spre uşă mai mult cu spatele repetând „sticla neagră cu dop de cocean" şi acum, când îşi aminteşte acea după-amiază şi caută să revadă fiecare amănunt, nu mai ştie dacă a bătut sau nu la uşă. Poate a fost o singură bătaie urmată imediat de apăsarea pe clanţă sau poate nici n-a bătut. Lucrurile, din acest punct, sunt fărâmiţate.

Ce l-a frapat atunci a fost că ea nu a ţipat. L-a privit doar cu nişte ochi mari, miraţi. Pe faţă i se întindea un surâs bun, oarecum compătimitor. O lumină scăzută, blândă, filtrată de perdelele lăsate, făcea ca lucrurile să fie acoperite de o umbră uşoară, să fie mai puţin precise.

Cora era goală. Dreaptă, nemişcată, ca şi cum l-ar fi aşteptat (ce gând nebun!). Bineînţeles, el nu a văzut nimic sau aproape nimic, pentru că ochiul a fost pur şi simplu izbit de o imagine atât de mare, ca a unui camion ce ar fi venit peste el. Dar dacă ochiul lui nu a încăput-o, în schimb, a simţit, pe loc, cea mai mare ruşine din viaţă, ruşinea de a fi fost, prin acea mizerabilă întâmplare, chiar numai pentru o clipă, îmbrăcat.

S-a retras fulgerător. Abia după ce a închis uşa goliciunea ei a început să se organizeze ca nişte atomi până atunci risipiţi. Vedea pântecul ei rotund, picioarele lungi cu pulpe pline, bine modelate, umerii curbaţi. Totul însă ca într-un fum. După un timp, care i s-a părut îngrozitor de lung, i-a întins sticla prin deschizătura uşii. A revenit în

curte cu un sentiment de pompier intrat inoportun într-o piesă de epocă.

Bărbatul Corei terminase cu spălatul şi se freca cu un prosop lânos. Părul lui, totdeauna aranjat, îi căzuse pe ochi.

— Într-un minut sunt gata. Serviţi-vă! Vă rog să vă serviţi, domnu' Testiban!

S-a aşezat pe un scaun, cu mâinile moi, cu ochii în pământ. Abia atunci simţi cu adevărat şocul. Parcă ar fi căzut de pe casă.

Cora apăru îmbrăcată într-o fustă scurtă şi o bluză descheiată la doi nasturi. În picioare avea nişte saboţi care îi elansau şi mai mult trupul. Se vedea că îşi studiase mult timp ţinuta, iar părul negru, pieptănat cu grijă, era revărsat peste umeri. Testiban se simţi dintr-o dată foarte prost din cauza hainelor sale ponosite, de vacanţă, deşi îşi spuse imediat că cel caraghios nu e el, ci ei, care veniseră cu maşina plină de haine pe care nici n-apucaseră să le poarte.

După ce s-a aşezat i-a cerut o ţigară.

— Fumez „Mărăşeşti", îi spuse întinzându-i pachetul.

Ce l-a mirat a fost că a dat din umeri a nepăsare şi cu cel mai bine imitat gest de ştrengar şi-a aprins o ţigară. Bărbatu-său urmărea scena intrigat.

— Ai ţigări aici, pe masă! îi spuse arătându-i un pachet nedesfăcut de „Snagov".

— Nu, vreau o ţigară din asta!

Complicitate? Simplu capriciu? Ce putea fi? Era contrariat, mai ales că ea îl mai şi privea prin fumul ţigării, îl privea cu un fel de autoritate, care îl paraliza. Faptul de a o fi văzut goală o făcea stăpână. Ca şi cum secretul împărtăşit lui, şi numai lui, ar fi avut nişte puteri magice de care n-ar mai fi putut scăpa în ruptul capului.

*

Noaptea nu putu adormi, îşi trase un pulover pe el şi ieşi afară. Se făcuse frig. Un om mergea pe

uliţă trezind câinii care lătrau — şi asta i s-a părut formidabil — atât cât îi trebuia omului ca să treacă prin faţa fiecărei curţi, după care amuţeau, aşa cum şi începuseră.

Nu se clintea nici o frunză. Lucrurile erau infinite. Respiraţia lui devenise singura imperfecţiune a universului.

La un moment dat a observat o mişcare în camera celor doi. Abia a avut timp să se ridice de pe bancă şi să se ascundă. În pragul uşii apăruse Cora. Era în cămaşă de noapte, îi bănuia faţa, dar îi vedea bine braţele cum dau la o parte iedera de la intrare, apoi paşii şovăielnici pe prundiş îndreptându-se spre fundul curţii. Şi-a băgat degetele în urechi rugându-se să nu audă. Tremura tot. Abia atunci simţi frigul. Dinţii îi clănţăneau. Ar fi vrut să intre în camera lui, dar nu mai putea. L-ar fi simţit. Şi dacă se trezea şi gazda? Ce i-ar fi putut spune?

Cora reapăru. Mergea mai repede. Se obişnuise cu întunericul, îşi freca braţele şi îşi ridica umerii de frig.

Testiban îi cerea iertare în gând. La un moment dat a şi crezut că-l vede, deşi era bine ascuns. Cora urcă cele două trepte, se întoarse şi privi cerul cu o lună alunecată spre orizont. Sub stelele ca un plafon plin de becuri (ce mult ar fi vrut atunci să-i poată spune, pe nerăsuflate, toate comparaţiile ce-i trecuseră prin cap în legătură cu cerul şi cu noaptea!), ea începu să se scarpine pe burtă şi pe fese, cu dezinvoltura omului care se ştie singur. Se scărpina de-adevăratelea, ca un câine, şi căsca cu o gură mare de beţiv mahmur, apoi îşi întinse braţele cu un gest de cosaş obosit după ore de muncă, se mai uită o dată la cer, îşi şterse papucii de micul covoraş din faţa pragului şi intră în cameră. Testiban mai auzi câteva şoapte, foşnetul celor două trupuri care îşi căutau o poziţie cât mai bună pentru continuarea somnului, apoi linişte.

A ieşit din ascunzătoarea lui şi, în vârful picioarelor, a intrat în cameră. Nu a aprins lumina şi bâjbâind între masă, scaun şi pat, s-a dezbrăcat şi s-a culcat.

Ultima imagine înainte de a adormi a fost aceea a unei ţărănci bine înşurubate în pământ.

8

Ştii că l-am văzut din nou pe ăla, pe scriitor? Alaltăieri, pe la prânz, tocmai ieşeam din parc. Eu l-am strigat, că el nici nu mă vedea. Era foarte trist, arăta ca vai de lume.

— Ei, domnu, aţi găsit geanta?

— Nuuu! face el.

— Păi, cum aşa?

— Am căutat! Nimic!

— Îmi pare rău! zic.

Ţi-am spus, arăta ca vai de lume. M-am şi speriat. Credeam că e bolnav. Avea ochii în fundul capului, era galben, ce mai! prăpădit de tot. Da el, nu, că nu-i bolnav, că n-a dormit noaptea şi că d-aia arată aşa.

— E ceva... pasageri!

Da, a spus cuvântul ăsta pasageri*, adică călători, cum ar veni. El e călător, înţelegi? Adică... hă-hă!*

Mie nu mi-a sunat bine şi i-am spus:

— Păi, să vă-ngrijiţi, domnu scriitor, să vă-ngrijiţi!

Aşa e cu ăştia! Stau toată ziua cu nasul în cărţi până se îmbolnăvesc de oftică sau de mai ştiu eu ce. Îi prinde pe nesimţite, nici nu-şi dau seama. Întâi apare un fel de gălbinare pe faţă, pe urmă le vine cu leşin şi... gata! Dau ortu popii. Deşi, ca să-ţi spun drept, eu nu cred că scriitoru e ofticos. Mai degrabă are ceva la cap. Precis e bolnav la cap. Să-l fi auzit ce mi-a mai turuit! Verzi şi uscate. N-am înţeles nimic. Şi vorbea... Parcă trăgea cu mitraliera. Că el o să scrie din nou... că ce, dacă a pierdut... că e mai bine... că i-a spus lui un avocat... ce legătură avea avocatul?... că o să plece... că o să se mute în provincie... că e mai bine cioban... auzi? cioban!... Şi uite-aşa m-a ţinut juma' de oră, numai el vorbea.

— Dom'le, zic, du-te la doctor! Te-a îmbolnăvit chestia cu... geanta. Nu-i de glumit!

Şi l-am lăsat în plata domnului, aveam şi eu treabă. Se făcuse de unu. Da' când am ajuns pe vizavi, m-am întors să văd. Eram curios. Ce face? Pe unde o ia? El stătea locului şi se uita după mine. Adică, nu se uita chiar la mine, doar în direcţia mea. Rămăsese pironit, îmi venea să mă întorc, da' numai ce începe să-mi facă cu mâna şi, pe urmă, ţuşti, o ia la fugă de parcă l-ar fi gonit cineva. Ştii cum alerga? Mamăă! Mi-am făcut cruce. Săracu! Băiat tânăr şi...

Acu' înţelegi cum vine chestia asta cu pasagerii*? Ce voia el să spună?*

9

Primi telefonul lui Condeescu pe la cinci după-amiază.

— Vreo veste, ceva? întrebă acesta.

— Nu, din păcate!

— Stai liniştit! Sunt convins că vei rescrie romanul. Şi, cine ştie? poate chiar mai bine. Apropo, vroiam mai de mult să te întreb. Mai ai nevoie de titlul acela?

— Ce titlu?

— DRAGOSTE CU VORBE ŞI COPACI. Vreau să scriu o nouă carte şi m-am gândit să-l folosesc. Nu te superi?

— Nu! De ce să mă supăr? Ştii că am scris vreo sută de pagini la el?

— Da, da, cunosc!

— Perfect!

— Atunci, pot să-l folosesc?

Testiban scurtă conversaţia şi aproape trânti telefonul în furcă.

Se plimbă prin cameră jumătate de oră. La aşa ceva nu se aşteptase. Cum e posibil? Doar îmi *dăruise* titlul. Era al meu. Cum vine acuma să mi-l ceară înapoi?

Cu vreo trei ani în urmă, Testiban îl vizitase pe Condeescu în mansarda unui bloc de pe Maria Rosetti unde tocmai îşi amenajase un foarte original „atelier” (ferestre vopsite în galben, pereţi plini de panouri fanteziste, mobilă rustică, rafturi de cărţi suspendate de tavan) şi văzând pe masă o listă cu vreo cincizeci de titluri de cărţi se apucase s-o citească amuzându-se copios.

— Îţi plac? întrebase Condeescu.

— Grozave! Ce faci cu ele?

— Poate le voi folosi cândva.

— Uite, ăsta, *Dragoste cu vorbe şi copaci.* Frumos titlu!

— Vrei să-l iei?

— Dacă mi-l dai…

— Ia-l! Să-ţi poarte de noroc!

Testiban se apucase să scrie. Nu două-trei pagini. O sută! Un fel de poveste de dragoste între o femeie tânără şi un bărbat trecut de patruzeci de ani, o poveste când tristă, când ironică. Nu fusese mulţumit, de aceea renunţase. Dar, îşi spuse continuând să se plimbe nervos prin casă, asta nu schimbă situaţia. Poate am de gând s-o rescriu şi atunci... Ce gest! Şi tocmai din partea unui prieten!

— Da! Cine e? strigă năpustindu-se spre uşă. O deschise cu atâta putere, trântind-o de perete, că Safiu, în prag, mirat, îl întrebă:

— Te-am speriat?

— Nu, nu! Intră, intră, dragă Aurel! Ce bine că ai venit!

Safiu nu apucă să se instaleze în fotoliul său preferat că Testiban şi începu să-i relateze convorbirea cu Condeescu, dar atât de grăbit şi aproape strigând de furie că acesta încercă, în câteva rânduri, să-l calmeze:

— Stai, stai puţin! N-ar fi bine să te aşezi şi să nu mai umbli ca tigrul în cuşcă?

— Parcă ar fi fost un copil care îşi ia înapoi jucăriile, încheie Testiban.

— De ce te-ai enervat? Dă-l dracului de titlu! Ce, nu găseşti altul?

— M-a enervat gestul lui. Şi tocmai acum, când vede ce necăjit sunt! Dacă l-ai fi auzit cât de nesimţitor a fost când l-am întrebat dacă ştie că la titlul ăsta am scris o sută de pagini. Mi-a răspuns: „Da, da, cunosc!” Adică voia să spună: „Ei şi? Şi ce dacă ai scris?” E un mizerabil, asta e!

— Uite ce, n-are rost... Eu vă iubesc pe amândoi, sunteţi prietenii mei şi n-aş vrea să...

— Orice mi-ai spune, e un mi-ze-ra-bil!

— Dragă Victor, te rog, încetează!

— De ce să încetez? Cum a putut face asta? Dar ştiu, ştiu eu ce-a vrut: a vrut să-mi arate că nu

valorez doi bani, că eu, ca scriitor, sunt un impotent, un terchea-berchea.

— Ei, nu-i chiar aşa! spuse Safiu. Poate şi tu ai greşit cu ceva...

— Eu?! Cu ce?

— Uite, aveam de gând să-ţi spun când ar fi trecut necazurile astea cu pierderea manuscrisului. Când ai fi fost mai calm. Dar... în fine... dacă s-a ivit prilejul... nu mai are rost să-ţi ascund. I-ai dat acum câteva zile jurnalul să ţi-l citească, acela, bătut la maşină, pe care mi l-ai dat şi mie. Să ştii că l-a supărat foarte mult portretul pe care i l-ai făcut.

— Nu înţeleg! De ce?

— Ei, ei, nu face pe nevinovatul!

— Portretul e grozav, literar vorbind. Şi foarte... foarte exact.

— Fapt e că l-ai jignit.

— De ce? E o şarjă prietenească. Dacă aş fi fost desenator şi i-aş fi făcut, să zicem, caricatura?

— Ai un exemplar?

Testiban se duse la dulapul din perete şi-i aduse o copie a jurnalului.

Safiu răsfoi un timp paginile, apoi citi:

O construcţie a nasului la care au contribuit, în măsuri diferite, ingineri şi moralişti.

Primii au proiectat mai întâi o machetă din şindrilă subţire ca un fel de fuselaj de planor, ca să poată simula pe ea toate funcţiile viitorului obiect, după care, din materiale durabile dar flexibile, au executat însuşi prototipul, uimitoare împlinire a unui început de secol plin de promisiuni. Acest obiect avea elasticitatea cauciucului, dar şi duritatea oţelului, era monumental ca o catedrală şi util ca un apeduct. Odată terminat, obiectul putea fi lansat în lume, supus oricâtor încercări, arătat şi demonstrat. Funcţionalitatea şi frumuseţea lui erau depline.

Iată însă că au venit şi moraliştii. Toată lumea ştie cât de nepricepuţi sunt ei în materie de

construcţii. Cu aforisme şi clasificări mai greu poţi clădi ceva, darmite un nas. Dar pentru că tot veniseră, s-au gândit şi şi-au zis că obiectul este mult prea frumos pentru lumea noastră, că perfecţiunea lui e ireală, neomenească şi atunci au adus lut şi au început a-l aşeza pe unde s-au priceput, apăsându-l cu degetele, bătându-l cu palmele.

Nasul nu mai seamănă cu cel dinainte, nu mai are nici linia, nici avântul prototipului. O groasă opulenţă se degajă din el, defecte mai mari sau mai mici ies la iveală. Doar un ochi expert mai poate presimţi, sub adăugiri, fineţea şi ingeniozitatea construcţiei.

Pe lângă tonul persiflat, comiţi, şi ţi-o spun cu toată obiectivitatea şi directeţea, un act de injustiţie gravă, de neînţelegere elementară a destinului unuia din cei mai buni romancieri şi dramaturgi contemporani, îl bagatelizezi până la neantizare. Oricât de realizat, să zicem, literar, portretul e un fals. Iartă-mă că ţi-o spun!

— Bine, dar e un portret foarte bun.

— Asta-i altceva.

— Îl socotesc, ca şi tine, unul din cei mai mari scriitori, dar, ca om, dă-mi voie să am rezerve. Mă rog, nu rezerve! N-am spus bine. Să-l socotesc un tip pitoresc. Da, un tip pitoresc!

— Ar fi bine să te gândeşti puţin. Să faci într-un fel ca să împaci lucrurile. Ar fi păcat să vă certaţi pentru un fleac.

— Portretul reprezintă un tip uman. Dacă i-aş schimba numele sau nu i-aş pune nici un nume, portretul ar fi la fel de valabil din punct de vedere literar.

Safiu nu-i mai răspunse. Vedea că e zadarnic să mai discute. Privindu-şi unghiile, stătea calm aşteptând un moment, fie pentru a pleca, fie pentru a vorbi despre altele.

Testiban, dându-şi seama şi el de inutilitatea continuării discuţiei, schimbă subiectul

întrebându-l pe Safiu dacă nu vrea o cafea:

— Am cumpărat un aparat de filtru nou. Ştii ce cafea face? Vrei?

Cât fu ocupat acesta la bucătărie cu prepararea cafelei, Safiu se gândi la cei doi prieteni ai săi. Îi cunoştea de mai bine de cincisprezece ani, timp în care avusese foarte interesante experienţe. Îi aprecia pe amândoi ca scriitori, dar avea destule nedumeriri în legătură cu relaţiile lor, nişte relaţii extrem de curioase, un amestec de prietenie, chiar de dragoste frăţească, dar şi de resentimente cu greu stăpânite, de admiraţie şi, în acelaşi timp, de invidie şi gelozie. Câteodată, nici nu mai ştia ce să creadă. Fiind un om extrem de calm, întâmpina micile sau mai marile lor conflicte cu o înţelepciune pe care căuta să o comunice şi celor doi. În câteva rânduri reuşise să aplaneze unele certuri, să-i reapropie. De data asta însă lucrurile merseseră prea departe. Fusese la Condeescu cu două ore înainte şi văzuse cât de furios era acesta.

— Auzi, să-mi facă un asemenea portret!? Mie, care mă zbat atâta, nu dorm nopţile, îmi cheltui zilele, viaţa pe o mie şi una de lucruri care mă storc, înţelegi? *Mă storc*! El habar n-are ce bătălii trebuie să duc. Ce-i pasă? Stă frumuşel de-o parte şi se scarpină-n c... să mai scrie ceva. Imbecilul! Lucrează după inspiraţie, când are chef şi atunci dacă face două fraze. Nu ştie, n-a simţit pe pielea lui că a fi scriitor înseamnă ocnă, nu mâzgăleală de trei bani.

— Eşti prea aspru! încercase Safiu să-l calmeze.

— Prea aspru, zici? Voi fi şi mai aspru când îi voi spune de la obraz ce cred despre el.

— Să nu faci asta! Ce rost ar avea?

— Rostul va fi că îi voi vorbi despre *nasul lui* care s-a lungit cam mult.

— E destul de supărat cu pierderea romanului şi n-ar fi bine...

— *Tiens*!... *Tiens*!... Romanul lui! Ce roman? L-a văzut măcar cineva? Eu nu l-am văzut. Nici tu!

Te-ai gândit că ar putea fi un *bluff* de-al lui? O fi scris vreo douăzeci de pagini şi cu asta zice că a scris un roman.

— Totuşi, munca lui...

— Ce muncă, domnule? Mai bine săpa şanţuri la canalizare sau făcea alt lucru util.

Cam acestea fuseseră cuvintele lui Condeescu pe care Safiu şi le amintea cu strângere de inimă. Dureros, foarte dureros! vroia să spună figura lui răvăşită, în timp ce Testiban intra cu tava de cafele.

*

După plecarea lui Safiu, Testiban se aşeză la birou şi scrise următorul bileţel adresat lui Condeescu:

Domnule,

Întrucât ai avut impertinenţa să-ţi ceri înapoi un titlu de carte făcut cadou (cred că îţi aminteşti exact împrejurările în care mi l-ai oferit, cât şi faptul că la acest titlu eu am scris deja o sută de pagini!), te rog să ai bunătatea să-mi restitui fulger jurnalul.

Al dumitale fost prieten,
Victor Testiban

Scrise la repezeală numele lui Condeescu pe un plic, se îmbrăcă la fel de precipitat şi ieşi. Merse pe jos toată Calea Dorobanţi, traversă Piaţa Cosmonauţilor, apoi parcurse Grădina Icoanei, de unde ajunse în Maria Rosetti. Se uită în toate direcţiile, cu grija de a nu fi văzut de vecini şi strecură plicul în cutia de scrisori a lui Condeescu. Îşi reluă drumul după ce se încredinţă că nimeni, de la vreo fereastră, de undeva, nu l-ar fi putut zări.

După un ocol destul de mare pe bulevard, trecu în Piaţa Romană, o luă înapoi pe Dorobanţi şi ajunse acasă tocmai când nevastă-sa, sosită şi ea, cu puţin timp înainte, încerca, suită pe un scaun, să

înşurubeze un bec nou în hol, în locul celui care se arsese.

— Ce faci? De ce nu m-ai aşteptat? întrebă el cu o voce morocănoasă.

— Nu vezi că se întunecă? Nu puteam să mai aştept. A fost cineva la noi? Văd două cafele.

— Da, a fost Aurel.

— Şi nu l-ai mai tratat cu nimic altceva?

— Hm! făcu Testiban absent.

Abia apucă să-şi scoată haina că sună telefonul. O auzi pe nevastă-sa:

— Vrei să vorbeşti cu el? S-a întâmplat ceva? Da, da, uite, îl chem.

Era Condeescu. Testiban avu o tresărire.

— Ţi-am primit biletul. Se vede că tu l-ai pus la cutie. Nu puteai să urci până la mine? Nu era mai simplu să vii, să discutăm? Nu te-nţeleg!

— N-ai ce să înţelegi! Te-aş ruga să te conformezi şi să-mi restitui jurnalul. Atâta tot.

— Dragă Victor, ce rost are?

— M-ai jignit!

— Dacă o iei aşa, află că şi tu m-ai jignit. Şi că mă jigneşti în continuare cu purtarea ta.

— Nu mă interesează!

— Ascultă, cine te crezi?

— Mă cred nebunul de Nietzsche care se ceartă cu marele Wagner.

— Lasă gluma!

— Ce mi-ai făcut e o mare bădărănie.

— Bădăran eşti tu!

Testiban trânti telefonul. Fu cât pe ce să o răstoarne pe nevastă-sa care stătuse în prag şi urmărise stupefiată convorbirea. Se năpusti afară lăsând uşa larg deschisă. Nu o mai auzi cum îl chema înapoi, coborî câteva trepte, izbi poarta şi o luă pe stradă mai mult alergând.

*

La două zile primi, prin poştă, jurnalul, dimpreună cu o lungă scrisoare:

Dragă Victor,

Înainte de tine două persoane mi-au trântit telefonul în ureche. Gestul celor doi l-am luat drept o manieră teatrală, deliberată de a purta discuţia, se simţea în el răutatea şi lipsa de consideraţie, astfel că, jignit, n-am de gând să mai port cu persoanele vreo relaţie, nici măcar una de bună ziua.

În ce te priveşte, înţelegându-ţi parţial supărarea, datorită pierderii manuscrisului, sunt dispus să dau altă interpretare gestului. Te-am simţit dureros lovit, deşi n-aş putea spune că eşti singurul. Dar, mă rog, să trecem peste asta.

Te afli, de mai mulţi ani, într-o decisă activitate de independenţă, considerând că prea ai fost ofensat de oameni, inclusiv de prieteni, cu observaţii şi sfaturi, atunci când nu erai trecut cu vederea. Ceva în firea ta, în purtarea ta invita pe proşti să creadă că bunătatea, chibzuinţa, reţinerea, tăcerea sunt semne ale unei, chipurile, neputinţe. Ai făcut enorm spre a te actualiza*, adică, de a dovedi acelor proşti că numai discreţia te oprea a le dovedi că ai calităţi cu un înalt curs de schimb. De la aşezarea pe picioare proprii la scrierea ordonată a multelor tale cărţi (din păcate, doar pentru sertar), un* proces de dovedire *s-a înfiripat treptat. Se poate spune, în limbaj comun, că te-ai realizat (ca şi cum n-ai fi fost realizat încă de mult!). Această luptă ţi-a modificat însă şi ţie optica, te-a trecut în ofensivă: ai devenit — tot urcând şi afirmând — impenetrabil la observaţii (fuseseşi prea sătul de ele!), ironic sau chiar pedepsitor, sfârşind prin a afişa (şi poate chiar a crede) că eşti prea stăpân pe mijloacele tale ca să mai primeşti sfaturi. Toţi facem aceasta, vârsta ne îndeamnă şi ea, dar tu ai devenit îndeosebi* pedagogic *şi intolerant — pentru că ţi se servise pedagogia şi intoleranţa. Ai creat o situaţie în*

care, cel puţin în ce mă priveşte, nu se poate utiliza critica (scuză-mi termenul, prea ades folosit când trebuie şi mai ales când nu trebuie). Poate nu îţi dai seama, dar eşti extrem de categoric în toate afirmaţiile tale, prea eşti intolerant cu habitudinile, capriciile şi vederile altora (vezi Jurnalul *tău!). De aici, rigiditatea ta (poate numai aparentă). Eu am înţeles ce se petrece cu tine, n-am vrut să-ţi mai spun unele gânduri, convins că strategia ta e bună, că doar tactica are slăbiciuni.*

Să-ţi numesc acum unele nemulţumiri pe care m-am temut să ţi le comunic? 1. Ai fost foarte inconsecvent în a te considera artist. După câteva luni de înflăcărare poetică, ai avut ani lungi de reorientare*, când ai decis să abandonezi literatura sau, amânând treburile ei, ai crezut că rostul tău e altul, năzuind la alte realizări (ştiinţifice, doctorat etc.). 2. Ai trecut foarte uşor pe lângă dureroase eforturi şi campanii, care ar fi cerut solidaritatea noastră. Ai susţinut decis, timp de ani, că un autor poate rămâne şi cu o singură carte. Ai publicat, adevărat, o carte excelentă, dar îmi amintesc cu ce vehemenţă m-ai combătut atunci când te-am invitat să mai adaugi pagini (le aveai!). N-are importanţă, mi-ai spus, şi am notat. Dar atunci, în acel moment, ca şi mai târziu, lucrurile se judecă şi după cantitate, aşa cum omul se judecă şi după îmbrăcăminte. 3. Te-am avertizat, în anii când nimeni nu ne vedea, că va trebui să avem pregătite cărţi pentru un moment prielnic. Unde ai fost? După primul volum trebuia să vii rapid cu al doilea, cu articole, cu prezenţa ta în viaţa literară (chiar* forţată*, ziceam eu), pentru că se punea problema* dobândirii dreptului la cuvânt*. S-au dus bătălii grele, dar tu te-ai desolidarizat în fapt de ele şi de cei care le purtau şi, ce e mai neplăcut, încă şi acum vezi lucrurile ca o simplă chestiune particulară, de autor. Nu, asta e o treabă politică. 4. Ai avut perioade de subapreciere a literaturii, teoretizând doctoral chiar vulgarizarea ei,*

combătând literatura aşa-zis „livrescă”, specializată, de înaltă profesionalitate, cercul relativ închis al artei, susţinând, fără voia ta, punctul de vedere amatorist. (Ce greşeală enormă am făcut în 1948, când te-am lăsat să mergi la Istorie când locul tău era la Filologie!) Ca orice specialitate, literatura se cere cultivată. Acum unele carenţe de informaţie şi de meserie se simt, ţi le-au detectat redactoarea ta de carte şi alţii, cititori extrem de oneşti. Jurnalul *pe care mi l-ai dat să-l citesc e plin de neglijenţe, uneori idei excepţionale cad lamentabil din pricina* înțelegerii *înguste, neformate a literaturii, alteori din cauza gramaticii şi stilisticii. Grav nu e că acele greşeli există, grav e că ele decurg dintr-o concepţie amatoristă a meseriei. 5. Eşti prezumţios: consideri că dacă eu ocup unele posturi oficiale sunt angrenat în nişte mecanisme învechite. Priveşti nepăsător şi de departe o luptă ce se duce cu destule eforturi, în loc să fi fost alături de mine şi de alţii. Mai mult chiar, consideri că eu te-aş privi superior din cauza funcţiilor pe care le am. Stând deoparte te lansezi însă în teorii care mai de care mai doctorale. Despre lectură mi-ai vorbit de câteva ori, elogiind stilul epic americănesc (de film. Ce are filmul cu epica literară?), acuzând textul pe care ochiul nu-l mai citeşte (textul compact), incriminând literatura de probleme, opunându-i pe cea de umor, sper că nu de divertisment. Se vântură câteodată o sumă de prostioare cu ştaif, sociologiste, lecturiste, proletcultiste privind opera de artă. Dar opera de artă e indigestă, solicită dureri de cap şi insomnii, e ceva dat în mă-sa, nu categorie de larg consum. Calamburul, jocul de cuvinte, bancul sunt elemente accidentale, nu cu ele te prezinţi în faţa Artei.*

Sper să-mi citeşti scrisoarea sinceră, prietenească, aşa cum se cuvine.

Te îmbrăţişez,
George

Testiban rămase cu scrisoarea în mână mult timp, uitân- du-se la ea, dar fără a o reciti. Simţea că se înăbuşă, că trupul îi cade încet într-un leşin fără scăpare. Ar fi avut nevoie de un pahar de apă şi de aer, de cât mai mult aer, pe care să i-l pompeze cineva pe gât. Se aşeză cu greutate pe un scaun şi rămase aşa o bună jumătate de oră. Nu i se închega nici un gând, nici o idee. Avea doar senzaţia unui gol imens şi a ceva ce-i apasă tâmplele. Privea fix acelaşi punct, cheiţa comodei din sufragerie, care venea spre el mărindu-se din ce în ce, zdrobindu-i cu fierul ei mai întâi nasul, apoi buzele, dinţii, ochii. Pe limbă avea un gust sălciu de căluş de metal.

Se ridică. Trebui să se sprijine în amândouă mâinile de tăblia scaunului, apoi înaintă cu paşi nesiguri spre telefon. Vru să ridice receptorul, dar se răzgândi. Cui să-i telefoneze? Şi de ce? Stătu o clipă descumpănit. Şi ca şi cum un mecanism ascuns s-ar fi declanşat dintr-o dată în el, începu să circule prin toată casa cu paşi mari, dintr-o cameră în alta, căutând parcă ceva, din ce în ce mai preocupat, mai încruntat. Zbură pe deasupra covoarelor ca pe deasupra unor pământuri văzute de foarte de sus, se izbi în câteva rânduri de colţurile mobilelor, atinse o vază de flori care se rostogoli pe parchet făcându-se ţăndări, se încurcă în frunzele prăfuite ale ficusului din hol, nemaivăzând nimic, decât o lumină albă, scânteietoare. Lucrurile din jur deveniseră nesfârşite panglici ce-l prindeau ca nişte liane, mereu mai numeroase, mereu mai sufocante.

Cu gesturi mecanice, nu foarte rapide, se dezbrăcă şi îşi agăţă hainele în cuier, îşi scoase pantofii, ciorapii, restul lenjeriei şi, înaintând încet, chiar cu o anume precauţie, ieşi afară, în beznă.

10

O durere ascuţită între omoplaţi îl ţintuia locului. Stătea întins pe ciment. Pipăi o ladă mare în spate. Cu vârful picioarelor simţi ceva moale, ca un balot, în faţă.

Încercă să se ridice. Nu reuşi.

Va trebui să-şi amintească cum a ajuns aici. L-a adus cineva? A venit singur? Sau a fost azvârlit? De cine?

Mai făcu o încercare. Apăsă podeaua cu amândouă palmele şi trunchiul se ridică încet-încet. Încă puţin şi gata! Simţi cum faţa i se aprinde. Fruntea i se umplu de o sudoare rece. Recăzu în aceeaşi poziţie.

Nu, mai întâi să-şi adune gândurile, să-şi dea seama ce e cu el, pe urmă, va încerca din nou.

*

Un loc îndepărtat, ceva ca o insulă. Din toate părţile, o apă învolburată de curenţi rapizi. Şi el înotând obosit spre zidurile unei fortăreţe. Creneluri pustii, ca şi cerul, încă puţin şi se va afla în apropierea stâncilor. De-acolo va fi mai uşor. Apa, ca de plumb, îi izbeşte faţa, umerii, gâtul. Aproape a ajuns. Priveşte din nou zidurile înverzite, contraforturile masive, două tunuri vechi străjuind intrarea. Bătu nerăbdător cu braţele ca să ajungă mai repede. Dar tocmai atunci îi răsări în faţă ciocul unei bărci. L-ar fi despicat dacă, în ultima clipă, nu s-ar fi dat în lături. În barcă, patru soldaţi şi un gradat.

— Ce aşteptaţi? urlă acesta.

O mână îl prinse de chică, o alta de braţ şi cât ai clipi fu în barcă.

— Înapoi, spre fort! ordonă gradatul.

Zâmbi. Ce uniforme caraghioase au soldaţii! Le mai văzuse undeva. Dar unde? Îi defilau prin faţă ecrane de cinema cârpite, umplându-se de bătălii şi

de tunuri, cu cai sărind în două picioare şi venind spre el, cu fugi nebune şi căderi pe spate, cu praf şi gloanţe, şi cu ploi pe corturi.

— Unde mă duceţi? îşi auzi vocea rostind cuvinte care parcă nu erau ale lui.

— *Château d'If*, răspunse gradatul cu un rânjet. Acolo! Ce, nu ştii că e război?

— Ce război?

— Cu spaniolii!

Da, da, iată un fir, gândi el încercând să-şi mute spinarea de pe cimentul rece pe o scândură din stânga. Durerea dintre omoplaţi nu-l lăsă însă să se mişte nici un centimetru. Renunţă.

Deci, asta-i! O scenă de demult, parcă visată, dar cât de reală! Un drum invers, nu dintr-o fortăreaţă spre libertate, ci din libertate spre... O, doamne, dar ăştia chiar m-au prins, le-am simţit degetele înfipte în carnea înfrigurată, şi mă duc, mă duc acolo...

*

Avea un scris caligrafic, de aceea fu folosit la copiat acte.

Comandantul, un anume Des Preux, îşi dăduse seama că nu e om rău şi că acuzaţia de a fi încercat să ia cu asalt bastimentul era cu totul şi cu totul neîntemeiată.

Ah, fortăreaţa, ce model de organizare! Sistemul, doar aparent, complicat. Dacă îl trăiai, mai ales dacă îl trăiai, el devenea foarte simplu, neînchipuit de simplu. Să încerce să-l descrie: toată lumea purta numere, *cele* pare fiind destinate soldaţilor, iar cele *impare*, prizonierilor. Comandantul Des Preux avea şi el un număr. 14 sau 18? Nu-şi mai aminteşte. Oricum, acestea se schimbau în fiecare dimineaţă, motivul fiind că cea mai bună organizare e atunci când cifrele totalizează aceleaşi sume. Astfel, suma numerelor purtate de soldaţi trebuia să dea zilnic 10.000, iar cea a prizonierilor 10.007. Un intendent împărţea

cartonaşe cu numere, apoi le aduna şi dacă seara ieşeau cifrele se putea da stingerea. Niciodată nu s-a ivit vreo încurcătură! Şi cum s-ar fi putut ivi? Totul decurgea bine, lin, fără confuzii sau situaţii, cu totul regretabile, de genul „doi pe un număr”...

Îşi mută din nou spinarea. Reuşi chiar să-şi bage o palmă sub şale. Îi ţinea cald. Mişcă capul în stânga, în dreapta, de mai multe ori. Ochii îi stăteau închişi. Cine ar fi spus că nu doarme, că nu visează? Dar el nu dormea, ci doar îşi amintea, îşi amintea foarte clar, scenă cu scenă.

...Paturile din dormitoare sau locurile din sala de mese rămâneau la fel numerotate, dar prizonierii, purtând în fiecare zi o altă cifră, dormeau sau mâncau mereu cu alţi vecini. Avea un număr nou, de pildă, 2l şi nu ştia dimineaţa de cine va fi încadrat, pentru că numerele 19 şi 23 erau şi ele schimbate. De aceea putea să aibă surpriza să se afle când lângă două brute care îl ghiontesc şi îl înjură, când cu o brută în dreapta şi un om de inimă în stânga, când însoţit de doi adevăraţi îngeri care îi vorbeau frumos, îl ajutau să se ridice sau îi făceau mici, dar utile servicii.

Pentru că era destul de dibaci şi în ale arhivisticii, avea un scris frumos, iar Des Preux îl simpatiza, lucră de multe ori în birourile Intendenţei. În două rânduri fu chiar în încăperea, separată de celelalte, a Arhivei. Ce extraordinară disciplină şi cât de meticuloşi erau grefierii!...

Palma ţinută la şale îi amorţise. O trase încet. Avu pentru o clipă senzaţia că şi-a pierdut mâna. Parcă cineva, i-ar fi retezat-o de la încheietură. Pianotă cu degetele cimentul umed până şi le simţi din nou la locul lor. Unde rămăsese?

...A, da! La grefieri! Cartonaşele cu numere erau aşezate în lungi sertare de metal, cu un fel de şine dedesubt, care alunecau în dulapurile, şi ele, de metal. Zgomotul închiderii sau deschiderii acelor sertare era asurzitor. De aceea mai toţi grefierii erau surzi...

Nici el nu mai auzea nimic. Îşi simţea urechile vătuite, sunetele sau fostele sunete se rostogoleau la vale pe o zăpadă de curând căzută.

...Când se duse într-o zi la Intendenţă (înlocuia pe un anume Thénardier, care se îmbolnăvise), produse o adevărată revoluţie a sistemului. Fiind pus să aşeze cartonaşele în ordine crescândă, greşi copilăreşte: în loc să înceapă cu un număr *par*, cum precizau instrucţiunile, el începu cu un număr *impar*. Fiind singur şi simţindu-se şi prea obosit (era aproape de ora stingerii), nu mai reluă operaţia de la capăt, ci modifică în grabă câteva cifre, astfel ca sumele să corespundă celor prevăzute. Grefierul de serviciu îşi făcu apariţia.

— A ieşit socoteala, 39? (era cifra pe care o purta în acea zi).

— Desigur, domnule 24!

— Perfect! a zis el nemaicontrolându-l. Noapte bună şi mulţumesc!

A doua zi, la ghişeu, în şirul lung al soldaţilor şi prizonierilor, tumult. Ce se întâmplase? Regula era ca şirul să se formeze astfel: întâi, un soldat, pe urmă, un prizonier, această alternanţă fiind foarte riguroasă. Or, primul soldat primise un număr *impar*, iar prizonierul care venea după el un număr *par*. Greşeala lui dusese la inversarea rolurilor, unii prizonieri devenind soldaţi, iar unii soldaţi, prizonieri. Ţipetele, invectivele, brânciturile ar fi

degenerat într-o bătaie generală dacă nu intervenea Des Preux:

— Sistemul meu e infailibil. Toţi *parii* la locul lor! *Imparii*, rupeţi rândurile!

— Îi convine! se auzi o voce, el a rămas *par*. Dar noi, noi ce facem?

Se uită la cel care vorbise. Era chiar gradatul care îl culesese din apele mării.

— Hai, mişcă! îi spuse. Dacă te mai prind că vorbeşti să ştii că o să ai de-a face cu mine.

Devenise caporal. N-a fost nici mai bun, nici mai rău decât alţii. Unii dintre foştii prizonieri încercară să se răzbune, dar fură opriţi la timp de comandantul fortăreţei care veghea ca lucrurile să decurgă cât mai normal posibil.

Îşi duse ambele mâini pe piept, apoi încet, cu mişcări infinitezimale începu să-şi pipăie coastele. Treptat, degetele alunecară mai repede, ca şi cum ar fi căutat clapele unei armonice invizibile. Curând însă obosi şi trebui să-şi reaşeze braţele de-a lungul trupului.

...A doua zi situaţiile se inversară din nou, dar fără tulburări. Cu toţii se învăţaseră cu ambele roluri. Des Preux era în al nouălea cer.

Începuse, dealtfel, să facă şi puţină filosofie, argumentând că, în acest fel, alternanţa de iad-rai împacă pe toată lumea, reinstaurează liniştea în suflete şi dă fiecăruia posibilitatea să se afirme într-un domeniu sau altul. E adevărat că se cam descuraja când trebuia el însuşi să îmbrace haina de prizonier. Dar alţii avură grijă să-i facă viaţa mai uşoară, ajutîndu-l la căratul hârdăului, la măturat şi la alte treburi mărunte care îl puteau tracasa.

— Sunteţi foarte amabili, 68, 380, 490, 1000! le spuse în timpul unei plimbări prin curtea interioară. Mă simt bine cu voi alături. Cred că îmi voi revizui şi unele idei referitoare la persoana

umană, la războaiele inutile şi la folosul nostru pe pământ. Trebuie să vă fiu recunoscător. Ei, tu, 68, n-ai vrea un post de sublocotenent? Ce zici?

— A, nu! în nici un caz! îi răspunse acesta pe loc.

— Îmi place că eşti modest.

Discutară cu el până la căderea serii, îl conduseră la sala de mese, îl ajutară să-şi găsească locul, îi tăiară carnea din farfurie, iar la despărţire îi întinseră mâinile urându-i o binemeritată odihnă.

— Încă o dată îţi mulţumesc, 68! Şi vouă, celorlalţi!

— Pentru puţin, 13!

Şi se despărţiră strângându-şi din nou mâinile...

*

Trebuie să fie o legătură între cifrele astea, îşi spuse înghiţind o zdravănă gură de aer. Ia să văd! Ce înseamnă 13, cifra purtată de Des Preux? Nu cumva treisprezece ani, vârsta lecturilor furibunde, Jules Verne, Hugo, Dumas? A, sigur, sigur că da! *Contele de Monte Cristo*. Aşa s-ar explica şi apariţia fortăreţei, înotul, barca. Dar cealaltă cifră, 68? Nu a fost chiar anul când intenţiona să scrie o povestire cu personaje care în loc de nume să poarte cifre? Asta e! Acum îşi explică şi încurcătura de planuri.

Îşi aduce aminte, deci există! Poate s-a rănit în cădere, şi durerea din omoplaţi e o dovadă, dar trăieşte. Ce bine! Îşi poate aminti întâmplări, oameni, situaţii. Ce s-ar face fără ele? Trecutul îl ţine în viaţă. Prezentul, oricât de penibil, poate fi reparat, ajustat, completat. Dar o degradare a amintirilor înseamnă neantul pur. Ca acei oameni şocaţi care nu-şi mai amintesc nimic, îngrozitor! Abia atunci te desparţi de tine însuţi.

Şi lucrurile! Cât de reale îi sunt lucrurile care îl leagă strâns. Acum, aici! N-a scris el o carte intitulată chiar aşa: *Lucrurile care ne leagă?* O sută de file în care încercase să comprime toate

senzaţiile avute de-a lungul anilor, de la firele de iarbă ce-i gâdilau tălpile în copilărie, până la palmele umplute de sânii fetelor îmbrăţişate. Dar numai senzaţii, nu idei şi sentimente, la astea se pricepe oricine. Un milion de senzaţii, de nuanţe olfactive, gustative, vizuale sau auditive, în valuri neîntrerupte, umflându-i pielea, ochii, mâinile, genunchii de microorganisme, ca după scufundarea într-un lac. Să le porţi cu tine şi să le simţi permanent, aşa cum o plantă foarte sensibilă îşi simte în orice moment cea mai îndepărtată frunză. O statuie ce se încarcă treptat, păşind grav, *negânditoare*, fără, măcar, minime legături între senzaţii. Un catalog nesfârşit de denumiri, o taxonomie foarte elaborată. Un fel de carte de telefon a senzaţiilor. Un simplu apel şi cea căutată zbârnâie în ureche sau pe braţ...

...trecerea degetului pe tăietura proaspăt făcută la un pepene verde, zgârietura cojii de pâine pe limbă, mirosul maculatoarelor sau penarelor, atingerea vulpii împăiate din laboratorul de naturale, frigul clopoţelului de sunat în recreaţii, gustul salivei într-un sărut, picăturile de ceară pe mână, la Înviere, înţepătura unei albine, vacarmul unui greier, stropii tusei profesorului de chimie, lovirea genunchiului într-o piatră de râu, pulberea fluturilor prinşi în palmă, căscarea floarei „gura leului' între două degete, iureşul unui scrânciob, botul rece al unei pisici, clătinarea unui dinte în gură, pocnetul unei pietre pe acoperiş, pocniturile capselor de la o rochie, mirosul urechei iubitei, mirosul de tren, izbitura dinţilor într-un sărut, căderea pe fân, alunecarea săpunului din mână, frigerea cotului de soba de teracotă, febra de 39 grade, ungerea cu soluţie *Carmol*, durerea de burtă, ploaia pe un acoperiş de şindrilă, zarzărele mâncate crude, gustul ţigării *Plugar*, zdrobirea degetului în uşă, zgomotul pe asfalt al tocurilor iubitei şi câte altele.

Eh, ce carte! O rupsese în mii de bucăţi. Neinspirată, searbădă, neserioasă. Nu ieşise nimic. Ştiuse de la început că nu are nici o şansă. Totuşi, o scrisese cu o pornire demenţială. Un fel de război al lui cu elementele, cu acei atomi ai existenţei, invizibili, plouând asupra sa cu tonele de amănunte, pe care alţii le uită, dar el, el nu le poate uita. Şi cum ar fi putut uita grămezile de lucruri, mici şi disparate, care i-au călit ochii, braţele, nasul, urechile, pielea, făcându-i-le apte pentru *ideile* de mai târziu? „Eşti un asociaţionist absurd!" îi replicase Aurel Safiu, psiholog de meserie, căruia îi citise lungi fragmente din carte.

— O doctrină învechită, încă de pe vremea lui Aristotel, continuase acesta. Nimeni nu o mai susţine. A devenit aproape ridicolă. Mă rog, pentru noi, oamenii de meserie. Şi foarte inexactă. Ştii şi tu din propria-ţi experienţă că nu există senzaţii despărţite de nişte contexte în care intră o serie de imagini, reprezentări.

— Da, dar pentru mine ele sunt decupate şi decupabile, le simt în orice moment. Sunt *efigiile* mele.

— Încurci rău de tot lucrurile.

— De ce nu crezi că mai păstrez în genunchi, foarte concretă şi actuală, o lovitură de la şapte ani?

— Asta-i altceva!

— Şi că aceasta nu e legată de rest prin nimic? E unică, dacă vrei. Poftim, o monadă cu uşile şi ferestrele închise!

— Şi *armonia prestabilită*? îl întrerupsese Safiu cu un zâmbet.

— Da, armonia prestabilită! Ea constă în mişcarea acestor atomi, în unele coincidenţe ale lor. Ştii că văzând la Roma *Pietá* a lui Michelangelo senzaţia dominantă a fost tocmai durerea aceea din genunchi de la şapte ani? Mai bine zis, o iradiere a ei la genunchii lui Crist, la fel

de loviţi ca şi ai mei, dar nu din trecut, ci din prezentul cel mai imediat şi mai material.

— Mă rog, mă rog! făcuse Safiu vrând să încheie discuţia. Dacă aş fi literat poate aş înţelege, dar aşa... Cum s-ar zice, instrumentele noastre diferă.

*

Mai făcu o încercare. Îşi strânse sub el un braţ şi cu o mişcare aproape violentă a umărului stâng reuşi să se întoarcă pe partea dreaptă. Îşi sprijini capul de un obiect moale şi astfel putu să stea într-o poziţie ceva mai odihnitoare.

Safiu îi vorbise atunci de instrumentele lor de cunoaştere, care sunt diferite. Ale omului de ştiinţă şi ale artistului. Bineînţeles, în cazul în care el ar fi fost sau s-ar fi socotit artist. Doamne, ce cuvânt strivitor! A fost el vreodată artist, a luat viaţa *en artiste?* Nu atât prin cărţile lui, ci prin acea organizare a universului sensibil la scara unei cosmogonii proprii, prin trăirea autentică, nu mimată, a naturii. Nu, n-ar putea spune acest lucru. Un ecran permanent a stat între el, omul, şi *operă*, dacă operă se poate numi ce a făcut până acum. Între ceea ce a scris şi viaţa, convingerile şi preocupările lui s-a aflat mereu ceva străin, o linişte burgheză împăcată cu sine. Nici o idee până acum nu l-a făcut să nu doarmă. Muzica şi pictura l-au interesat doar pentru a spune că nu-i străin şi de alte arte. Când a citit filosofie mai mult a memorat doctrine şi curente, când a citit literatură grija lui a fost să se ţină „la zi” şi cam atât. În rest, a mimat. Da, asta a făcut! A mimat până şi indelicateţele faţă de propria-i soţie (trântirea uşii, nervii iscaţi din senin, „retragerile” bruşte). Cum ar putea exista un creator care să nu-şi ofenseze nevasta? „Opera” lui e mai importantă decât orice pe lume. De ce nu s-ar comporta ca atare? Nu-şi trata Ioanide nevasta ca pe o servitoare? Iată un model, gândea Testiban continuând să ţipe, să facă

pe nebunul. Cine? Tocmai el, care îşi iubea nevasta până la divinizare, căreia îi şoptea, în absenţa ei, cele mai fierbinţi jurăminte. Asta era regula jocului, un joc pe care el îl învăţase aproape fără să-şi dea seama, dar pe care acum, aici, în acest subsol întunecat, îl vedea aşa cum era în realitate: o maimuţăreală penibilă şi gratuită.

Şi toate acestea ca să scrie, ce? Nişte pagini lipsite, până la urmă, şi de idei şi de sentimente. Cum fusese şi cărţulia de 80 de pagini dedicată *Chiriţei*.

Avusese o căţeluşă foarte deşteaptă şi care îi fusese călcată într-o noapte de o maşină bezmetică. Se hotărâse să scrie o carte întreagă despre acest câine, un câine-instrument de cunoaştere a lumii, cum spunea în prefaţă, şi cu care încerca să călătorească în toate direcţiile. Ce pretenţie!

Îşi rezemă mai bine capul şi începu să-şi amintească în amănunţime drumurile lor — ale câinelui şi ale omului.

*

Facem la dreapta şi ne întâlnim cu un tub de canalizare ce zace de aproape o lună lângă un şanţ părăsit. Nimic nu este mai tentant pentru Chiriţa ca acest tub. E în stare să-l miroasă şi jumătate de oră. Apoi intră pe sfert într-unul din capetele lui şi priveşte încordată ce se petrece la celălalt capăt. În acele momente toate condiţiile sunt net în favoarea ei, pentru că eu, biped şi cerebral, pricep lumea aşa cum o ştiu, pe când ea o percepe dintr-o perspectivă şi la o scară cu totul alta. Vede lumea *rotund*, adică, aruncă asupra universului o privire ca o pecete ce se lipeşte de lucruri. Faptul e de-a dreptul senzaţional şi eu cred că ea, chiar dacă nu-şi dă prea bine seama ce se întâmplă, trăieşte miracolul cu toată fiinţa şi cu toată coada...

Simţi în spate o răceală de gheaţă. Un curent de aer îi tăia spinarea în două. Îşi strânse picioarele ghem. Întunericul rămânea la fel de compact şi el nu avu în continuare decât aceeaşi senzaţie că stă afundat într-o apă neagră, foarte densă.

...Casa din faţă nu mai are colţuri, nu mai are nici acoperiş (dar se poate trăi şi fără el atâta timp cât avem pe deasupra cerul), apoi oamenii care vin înspre tub îşi lasă picioarele şi braţele, şi redevin nişte făpturi brâncuşiene, aşa cum trebuie să fi fost ele şi în mintea Creatorului. Din copaci rămân esenţele, ca şi din străzi, din nori sau din vegetaţia abundentă a începutului de vară. Viciul, prostia, minciuna nu se mai văd pentru că nu se mai vede nimic din ceea ce e colţuros sau în plus, sau şleampăt, în astă lume, Dintr-un beţiv se vede doar pieptul, normal, ca al oricărui om, dintr-o femeie urâtă doar genunchii care pot fi ai naibii de frumoşi. Şi din mine, dacă m-aş deplasa, doar blândeţea...

Îşi trecu o mână prin păr, altădată bogat, mătăsos, acum, o claie prăfuită, îngălată. Ce rămăsese din el, omul întreg, lucid, bine implantat pe picioare? Nişte resturi adunate în acest subsol, nişte resturi câteodată gânditoare, câteodată nostalgice, dar resturi. Ca şi amintirile.

...Vin lângă Chiriţa, îmi bag şi eu capul lângă al ei şi privim lumea rotundă, atât de fascinantă. Nu ne mai saturăm să stăm în tub şi să admirăm tot ce se vede şi se mişcă. Numai că astăzi s-a întâmplat ceva cu totul dezagreabil. Ne-am aplecat capetele ca de obicei, pregătiţi să admirăm Universul, fără să ştim că în tub se aciuase o pisică. Putea, afurisita, să iasă prin celălalt capăt, dar ea a

preferat să izbucnească prin partea noastră şi a fost ca şi cum cineva ne-ar fi aruncat nisip în ochi. Lumea s-a spart în mii de bucăţi, şi s-a dus dracului plăcerea noastră, mica noastră plăcere de fiecare zi, şi s-a dus dracului şi rotunjimea lumii. Abia ne-am putut reveni, iar mai târziu când, în casă, am încercat să aştern pe hârtie întâmplarea, mi-a fost imposibil să găsesc o frază de încheiere cât de cât rotundă. Doar punctul…

Îi amorţise cotul. Continua însă să stea în poziţia pe care o câştigase atât de greu. Milimetrii se transformaseră în kilometri anevoioşi de drumuri greoaie, pâcloase, orice mişcare, cât de mică, era un triumf asupra timpului şi distanţelor. Un triumf al degetelor care se puteau mişca, al şoldurilor care simţeau răceala pardoselii, al picioarelor frecate de cimentul zgrunţuros.

...Ne-am continuat plimbarea avansând ceva mai precauţi. Doamna Ghiţă punea aşternuturile la aerisit. Cum evenimentul nu avea nimic epocal în el, am trecut mai departe. Ne-am întâlnit cu o broască (sărea din drumul nostru spre cel mai apropiat smoc de iarbă) şi cu responsabilul băcăniei din colţ (taciturn şi fără treabă). Pe cei doi biciclişti i-am văzut imediat după trecerea responsabilului (mi-au şters cu vântul iscat de fuga lor mâneca hainei), apoi ne-am întâlnit cu o albină (se rotea în jurul unei foste flori), cu un târgovişte an, cu trei copii trimişi de mamele lor să cumpere pâine (pâinea însă dispăruse în stomacuri), cu o sticlă de ţuică spartă de doi navetişti, cu un gard viu ferfeniţit, jumulit de fugile copiilor prin el, cu o maşină a salubrităţii dotată cu o imensă perie rotundă şi făcând un praf de nu se mai vedeau nici casele, nici oamenii, cu un tractor stricat, cu o Dacia garnisită pe dinăuntru

cu zeci de bibiluri, sforicele, abţibilduri, covoraşe, bibelouri şi un pachet Kent (ca să se vază!), cu o ţigancă spălând sticle într-o băltoacă, cu o femeie micuţă cărând o plapumă jerpelită făcută sul, cu o gheată ruptă, cu mucuri de ţigări şi imperisabilii scuipaţi, cu unul care bătea un covor şi din covor ieşeau nori groşi, cu trei cozi: una la pâine, alta la cinema şi a treia, de rezervă, şi, în final, când mai aveam doar câţiva metri până la intrarea în bloc (flancată, ca de obicei, de bătrâna Füller şi de doi până la cinci copii, cu cheile apartamentelor lor atârnate cu sfori de gât), deci când mai aveam doar câţiva metri, ne-am întâlnit cu o mare muscă verde. Stătea pe o creangă. N-a zburat. Poate de aceea ne-am apropiat şi noi ceva mai mult ca să-i admirăm construcţia desăvârşită. Ce navă admirabilă, ce miniaturizare inginerească demnă de invidiat!...

Va mai sta puţin, apoi va încerca să se ridice. Se va prinde cu o mână de muchea lăzii din spate, se va ajuta şi de cealaltă mână proptită bine în podea şi poate va reuşi. Trebuie să reuşească. Picioarele le va ţine tot aşa, ghemuite sub el, ca să se poată împinge de jos în sus, cu o singură sforţare, una singură, dar decisivă.

...Cabina nu era prea spaţioasă, ca la avioanele mari, dar avea un bord frumos, sclipind de zecile de beculeţe şi nenumărate hublouri prin care puteai privi în orice direcţie. Am aprins motoarele, am tras de manetă şi...

*

Se ridică în picioare dintr-o dată. Durerea din omoplaţi îi dispăruse ca prin minune. Se simţi uşor. Mai stăruia doar puţină ameţeală, poate din cauza întunericului. Făcu un pas, apoi altul. Pipăi

în faţă şi degetele atinseră telurile unei canapele sprijinite de perete. Alături, pe podea, un rumeguş fin îi dădu în tălpi o senzaţie plăcută. Va trebui să găsească repede o ieşire. Nu mai putea rămâne. Cu braţele întinse înainta spre dreapta. Se opri într-un zid. O luă la stânga. Degetele atinseră ceva ce aducea cu un ambalaj de brad pentru o mobilă mare. Se înţepă într-un cui. Parcă ar fi o scenă din *Lupul şi Chitanţa*, gândi el continuând să bâjbâie în întuneric.

Ca şi el, Marcel, unul din eroii povestirii sale, scrisă cu douăzeci de ani în urmă, închis în subsolul unei case, încearcă să evadeze. Reuşeşte. Dar *Lupul*, pe urmele lui, nu-i lasă o clipă de răgaz. Scenele tari se succed într-un ritm aiuritor. Nu sunt ocolite liniile fronturilor (acţiunea se petrece în timpul primului război mondial), peripeţii dintre cele mai incredibile supun pe bietul Marcel unor emoţii cutremurătoare. Sleit, înfometat, era cât pe ce să fie prins, dacă suava şi încântătoarea *Chitanţă*, ajutată de prieteni credincioşi, nu l-ar fi salvat în ultimul moment.

...Când se trezi o auzi pe Josefa exclamând:

— Uite-l că mişcă!

Marcel deschise ochii încet. Se afla într-o cameră slab luminată, întins pe un pat larg, cu o lenjerie curată. Josefa îi surâdea. Lângă ea se afla bunul Robert.

— Cum, nu sunt mort? articula el.

Josefa îi întinse un ziar. Abia putu să citească titlurile:

Atacul de la poligonul Fernando Cortez*! O mulţime enormă venită să asiste la execuţia tânărului Marcel a fost victima unui atac aerian. Două aeroplane germane au aruncat mai multe bombe producând pagube însemnate Se semnalează dispariţia condamnatului.*

Şi într-o ediţie de seară:

Din surse demne de încredere am aflat că şi-a găsit moartea şi celebrul actor de cinema Jerôme care, prin asemănarea sa frapantă cu Lupul*, l-a înlocuit pe acesta în scena decapitării tânărului condamnat.*

A doua zi Marcel păşea cu inima zbătându-i-se în piept nebuneşte, pe scările spitalului militar 208. *Chitanţa*, în halatul alb al surorilor de caritate, îl întâmpină cu braţele deschise şi îl decoră în colţul buzelor cu o sărutare fierbinte. Îl luă de mână şi îl conduse într-un salon mai mare care fusese transformat în sală de concert. Răniţii, aşezaţi pe nişte bănci lungi, tocmai aplaudau intrarea unui tânăr violonist subţire, cu o faţă albă şi liniştită.

Artistul îşi puse vioara la bărbie şi, cu o mişcare a braţului înceată şi neauzită, începu să cânte. Era un poem pe care Marcel şi-l reamintea cu greu din pâclele dese şi grele ale trecutului. Duble corzi de o gravitate de orgă, triluri înălţătoare le scuturară sufletele. Era ceva în muzica aceea care răscolea, dar şi trezea inimile spre lucruri viitoare, senine şi frumoase. Cum stătea, mână în mână, lângă *Chitanţa*, femeia pe care o iubea atâta, în sala plină de dureri, dar şi de speranţe, Marcel presimţea apropierea iminentă a unui miracol.

Vrăjitorul de pe scenă devenise invizibil.

11

Urcă câteva trepte şi apăsă mânerul coclit al unei uşi. O deschise încet şi aceasta scârţâi atât de tare că îl sperie. Era primul zgomot după o atât de lungă tăcere.

Se trezi în curtea interioară a unui bloc. Un miros amestecat, de praf, gunoaie, mobile vechi, metal şi moloz îl opri o clipă. Tăie spaţiul asfaltat din câţiva paşi, până se află într-un fel de pasaj ce ducea afară, în stradă. Stătu lipit de zid, aşteptând. Strada era pustie. Trebuia să prindă un moment prielnic. Acesta nu putea să întârzie prea mult. Se înnopta repede, îi era frig, tremura tot. Îşi frecă umerii cu palmele. Când fu sigur că se poate strecura fără ca cineva să-l vadă, ieşi afară. Traversă strada (rândul de copaci de vizavi i se păru mai des) şi, aproape alergând, se opri până în dreptul unei porţi de fier, încadrată de două mari tufe de liliac. Frunze umede i se lipiră de obraji.

— De ce staţi la poartă? Nu intraţi? auzi în spatele său o voce stinsă.

Se întoarse încet, cu frică. Femeia care îi vorbise, după aspect, o menajeră în vârstă, stătea cu o mână pe poarta întredeschisă, cu cealaltă făcându-i semn să intre.

— Mă adăposteam... murmură el gata s-o ia la fugă.

— Coniţa v-aşteaptă! Şi domnu e acasă...

Vru să mai spună ceva, dar se opri. Îl inspectă de sus în jos, făcu ochii mari şi abia îşi reţinu un ţipăt.

— Ioi, Doamne! Sunteţi gol!

— Mi s-a întâmplat ceva... O nenorocire, spuse el cu precipitare. E greu acum de explicat. N-ai putea dumneata?... Nişte haine...

Femeia îl mai privi o dată, apoi îi făcu semn s-o urmeze. Ocoliră casa şi suiră o scară de lemn,

lipită de zid, până ajunseră într-o cămăruţă la etaj. Un pat de fier, cu perne mari pe el, o mesuţă, un dulap, un lavoar — cam acestea erau mobilele.

— Staţi aici! îi indică ea un colţ al încăperii în care ar fi putut să-şi ascundă goliciunea.

Şi în timp ce umblă prin dulapul plin de te miri ce lucruri, vorbi:

— Câte nenorociri! Câte nenorociri!... Dar cum de vi s-a întâmplat? Parcă presimţeam ceva. Mi se tot bătea ochiul. Am ieşit afară, la poartă... Nici eu nu ştiu de ce... Câte nenorociri!... Staţi, uite, am găsit ceva!

Scoase o pereche de pantaloni, îi ţinu un timp desfăcuţi în dreptul becului ca să le controleze starea, apoi îi întinse fără să se uite în direcţia lui.

— Să vedem şi de surtuc!

Cotrobăi din nou în dulapul cu sertare ce se manevrau foarte greu şi, după un timp, trase afară o cămaşă, o pereche de indispensabili, o cravată mototolită. Haina, veche şi ea, deşi nu se prea potrivea la pantaloni, îi venea bine.

— No, fain! spuse menajera privindu-l satisfăcută. Vă potriviţi cu domnu. De la el le am. Le păstram pentru un nepot al meu.

— Nici o grijă! Mâine le vei avea înapoi. Mi-ar trebui însă şi nişte pantofi.

— Încălţări! exclamă ea. Cum de-am uitat!

Se aplecă sub pat şi scoase mai întâi părţi din calapoade pentru cizme, apoi un pantof maro, altul negru. Nu se lăsă până nu etală în faţa lui întreaga avuţie: vreo cincisprezece perechi de pantofi, cizme, sandale, bocanci, toate purtate şi răspurtate. Alese nişte pantofi maro care i se părură într-o stare mai bună.

— Ia să vedem! spuse după un timp.

Îi puse o mână pe umăr şi cu cealaltă îl răsuci spre ea:

— Arătaţi fain, domnu!...

— Ce-ai spus?

— Am spus că arătaţi fain...

— Nu, nu! Nu cum arăt! Ai pronunţat un nume. Domnu... şi mai cum?

— Ssst! Mă cheamă jos... Când plecaţi stingeţi şi lumina.

Şi fără să se mai uite la el, dispăru pe uşă. Se auziră, repezi, pocniturile scândurilor scării. După un timp, acestea se pierdură în noapte.

Stătu în mijlocul camerei neştiind ce să facă. N-o văzuse în viaţa lui pe menajeră (după vorbă, ardeleancă), deşi aceasta arătase că îl cunoaşte foarte bine. Îi pronunţase şi numele, mişcarea buzelor ei nu-l putuse înşela, dar el nu auzise nimic. Răsuci comutatorul şi părăsi încăperea în vârful picioarelor. Casa, privită de-afară, n-o putea situa niciunde în amintire. Toate ferestrele erau întunecate, doar una lăsa să se întrevadă, printr-o deschizătură foarte îngustă, o dâră subţire de lumină. Strada era în beznă. Aproape se izbi într-un stâlp.

Încotro s-o ia? Un aer greu, apăsător îl ţintuia locului. Urechea nu înregistra nici un zgomot, cât de slab. Trotuarele, udate de o ploaie recentă, caldă, de vară, erau pustii. De la celelalte case nu venea nici o lumină.

Merse pe lângă gardul de fier până când degetele se opriră pe o plăcuţă, îşi apropie faţa atât de mult că o atinse cu nasul. Nu putu citi nimic. O pipăi şi constată că literele erau scrise în relief. Descifră mai întâi pe L, apoi litera O (şi îşi aminti de Narcisa, fata de la cofetărie, căreia îi desenase iniţialele şi îi vorbise de simbolica literelor, gândind cât de uşor se înlănţuie lucrurile între ele, era doar tot în timpul unei ploi sau după aceea, tot cu un fel de frică în suflet, frica de a nu se risipi ceva, o anume stare extrem de fragilă, un amestec ciudat de plăcere şi de durere, de aşteptare înfrigurată şi de linişte). Parcurse un drum în sus, apoi altul în jos, dar puţin spre dreapta, urcă din nou cu degetul încheind astfel pe N. Restul literelor le pipăi repede. Bănuia ce nume are

strada: Londra, îi fu la fel de uşor să descifreze numărul: 18.

Ştia acum unde se află şi de ce menajera îi spusese că stăpânii ei îl aşteaptă.

*

Generalul Arabolu îl întâmpină în hol cu un surâs vag. Nu-i întinse mâna.

— Vrei să serveşti ceva? O cafea?

Acesta încuviinţă cu o mişcare mai mult mirată a capului.

— Sofico, fă o cafea domnului!... se adresă el menajerei care rămăsese lângă uşă trăgând cu coada ochiului la musafir.

— Vreo noutate, ceva? întrebă distrat generalul. „Ce-aş putea să-i răspund? gândi în sinea lui. Noutăţi! Auzi la el, noutăţi! Ce fel de noutăţi?”

Ridică din umeri a neştiinţă şi începu să-şi privească cu multă atenţie, chiar încordare, amfitrionul.

Pentru un scriitor, îşi spuse jucându-se cu o mică scrumieră de cristal, problema dialogurilor nu-i deloc de neglijat. Cum vorbesc personajele? Ce-şi spun şi, mai ales, ce nu-şi spun? Când cititorul ajunge la un pasaj dialogat trebuie să aibă dintr-o dată impresia că se află în faţa unei partituri pe două sau mai multe voci. E, ca să zic aşa, partea de muzică dintr-o carte. Da, da, de muzică! Îşi aduse aminte de un pasaj din *Trei surori*. Cât de grijuliu fusese Cehov în notarea acelui dialog fără cuvinte dintre Verşinin şi Maşa, la începutul dragostei lor:

Maşa: Tram-tam-tam

Verşinin: Tam-tam...

Maşa: Tra-ra-ra

Verşinin: Tra-ta-ta (Râse)

Schema trebuie să fie simplă, îşi zise mai departe. Cred că muzica preclasică ar putea fi luată drept model. Intrări şi ieşiri precise ale instrumentelor, chiar dacă tema e, cum se întâmplă

în romane, banală („Vreţi o cafea? — O cafea? Da, mulţumesc!”). Dar nici teatru, pentru că se ajunge la altceva, la mişcarea unor corpuri pe cuvinte. Un loc neted, ca o masă, ca masa asta la care stau, şi unde personajele se învârt mecanic, fac câţiva paşi de menuet şi se salută ca nişte păpuşi întoarse cu cheia. După care fug înapoi, în pădure...

— Ţi se răceşte cafeaua, spuse generalul aprinzându-şi o ţigară.

Cu câtă poftă trage din ea! Fumul, oprit o clipă în plămâni, este trimis într-o trâmbă vertiginoasă spre lustra cu cinci globuri aurii.

— Am auzit că în toamnă cursurile se vor deschide ceva mai târziu. Ştii ceva?

— Da, aşa se pare, răspunse absent.

Privi în jur la mobile, măsură încăperea. Ce să facă însă cu nişte lucruri reale, atât de reale, sub nasul lui? Le descrisese destul de bine în roman. Îşi aminteşte clar de fotoliul vechi, de scăunelul îmbrăcat într-o stofă mov, pentru ţinut picioarele, de vitrina încărcată cu pahare de toate înălţimile şi cu ceşcuţe de cafea şi statuete de porţelan. Până şi tişlaifărul bine şi gros lucrat l-a descris în amănunţime. Uitase un singur lucru: pisica de la picioarele lui. Da, uite o chestie interesantă. Ce-ar fi să descrie o pisică din timpul celui de-al doilea război mondial? îşi zise sorbind din cafea. Doamne, ce apă chioară!

Şi totuşi... Totuşi îi scăpaseră foarte multe amănunte. Amănunte? Un fel de-a spune. Erau lucruri esenţiale pentru desfăşurarea unei acţiuni într-un spaţiu dat. Aerul, de pildă, cu totul particular, al acestei canapele. Dar cum ar putea să-l descrie? Nu florile mari, acum şterse, de pe stofa ce o îmbracă şi nici alte detalii adunate toate pe pagină. Ar fi vorba de ceva imaterial, mai mult presimţit, o uşoară stare de lene, răsplătită din plin de o lăsare pe spate, cu o pernă sub cap. De pipăirea etaminei acestei perne cu dosul palmei, de uşoara arcuire a mijlocului trupului. O canapea

pentru adulter. Da, asta ar fi! Soţul e plecat şi stai întins, cu o cafea şi un păhărel de lichior alături, oarecum degajat. Doar aparent, pentru că frica cea mai mare îţi ţine muşchii încordaţi. Ea vine încet şi se aşază pe margine, gata de fugă, precum o pasăre pe pervazul ferestrei. Întinzi o mână, dar ea se retrage ca să nu o poţi atinge. O priveşti printre nişte pleoape grele şi mai întinzi o dată mâna. Îi prinzi un deget ca pe o pană. Spaţiul se umple atunci de o macara uriaşă care o trage spre tine. Primul sărut, uscat şi greu, cade ca un bănuţ într-o fântână medievală. Al doilea se izbeşte în dinţi, până când, rupându-i-se marginile, se năpusteşte ca un val imens, măturând totul în cale. O capsă de la rochie pocneşte ca o scândurică frântă. Ceşcuţa de cafea tremură pe farfurie şi e gata să se răstoarne în mica distanţă dintre genunchii ei şi haina ta. Un zgomot afară, pe stradă, sau chiar la uşa de intrare. Dacă a venit cineva? O repede potrivire a ţinutei, ridicarea păhărelului de lichior de pe covor, un „Lasă, o, să şterg pata mai târziu!” spus de ea, în picioare, o aşezare a ta pe scaun, primele cuvinte dintr-o conversaţie indiferentă.

Personajele dispărând, mai rămân urmele foarte vagi ale petei de lichior, ceva mai jos de marginea canapelei. Ochiul expert o redescoperă de fiecare dată ca pe un buton care, odată apăsat, declanşează mecanismele secrete ale unei imagini. Alta decât cea ştiută şi pe care trebuie să i-o comunici cititorului, ca el s-o aibă în minte atunci când scrii, de pildă, că tânărul erou al cărţii, în prezenţa soţului, se lasă moale pe canapeaua largă, cu mari flori decolorate. Pentru acesta din urmă canapeaua e o simplă piesă de mobilă de care s-a săturat, dar pentru cititor e o corabie ce abia aşteaptă începerea refluxului. Deci nu mai este o mobilă, ci un personaj la fel de viu ca celelalte.

Sunt în stare să descriu acest lucru? se întrebă terminând de sorbit cafeaua şi muindu-şi vârful limbii în drojdia maronie de pe fundul ceşcuţei.

*

La început, doar câteva fraze, chiar fraze care să imite vorbirea curentă şi să nu trezească nici o bănuială. Dar ce capcană pentru lector! O uşă lăsată întredeschisă. Vrei să te uiţi, bine! Nu vrei... Dar cum să rezişti să nu-ţi arunci un ochi înăuntru? Ce-o fi acolo? Uşa împinsă încet, apoi un scârţâit, un pas şi gata. Începe lectura. Cititorul aşteaptă faptele.

Să fie oare aşa? El, Testiban, simţise totdeauna un adevărat complex de inferioritate faţă de aşa-zisele *fapte*. Ce sunt ele în literatură? Şi mai ales, cum se produc?

Ascultăm sau vedem o mulţime de lucruri, dar percepem cu nasul, cu vârful limbii, dintr-un ocean, doar apa strânsă în căuşul palmelor. O pagină e o fereastră prin care privim. O fereastră! Numai atât? Fu mai mult decât fericit când îşi aminti o scenă de acum doi ani, de la un meci de rugbi. S-ar putea folosi de ea pentru o comparaţie plastică, în orice caz, mult mai uşor de făcut decât o lungă teorie.

Era o întâlnire internaţională (România cu nu ştiu cine) şi el stătea în primul rând de bănci. Nu prea putea să vadă bine terenul (dacă ar fi fost mai sus ar fi avut o vedere de ansamblu mai exactă), dar pe el nici nu-l prea interesa pentru că un alt fapt îi atrăgea cu totul atenţia. Prin faţa lui se perinda un reporter de la Televiziune cu un enorm aparat purtat pe umăr. Îl vedea mai mult din spate, săracul de el nu stătea o clipă, îşi mişca bustul dintr-o parte în alta, picioarele executau când mişcări de menuet (ca să prinzi o imagine trebuie, de bună seamă, să faci şi menuet!), când bruşte, ridicol de bruşte, de parcă cineva l-ar fi ciupit de fund.

La capătul din spate al aparatului era un mic gemuleţ prin care se zăreau imaginile luate. Această fereastră era ca şi visul. Lucrurile pe care le arăta, deşi semănau cu cele văzute cu ochiul

liber, erau totuşi *altceva*, o altă lume. Transfocatorul apropia o figură din mulţime până la a i se vedea şi perii din nas. Imediat după aceea o panoramare deschidea porţile mari ale unei alte imagini. Lumea reală se comprima în dreptunghiul de sticlă, ai fi zis că ard cu toatele într-o substanţă lichidă şi doar ce se mai păstrează după aceea apare ochiului. O lume ce se mişcă prin propria-i forţă, dar a cărei mişcare, la rândul ei, este modificată de mişcările aparatului, de o învălmăşeală a lucrurilor produsă de o voinţă exterioară, care şi făcea ca la gravitaţia obişnuită să se adauge o alta, ce o desfiinţa aproape pe prima. Mici sau mai mari scene turnante, pentru un lucru singur (urechea unui spectator) ori pentru un stadion întreg, făceau ca obiectele, desprinse din rădăcinile lor fireşti, să pivoteze într-un aer abstract, dar nu mai puţin adevărat.

Şi ce era şi mai uimitor era omul care transporta pe umeri acel aparat greu. În câteva rânduri putuse să-i vadă faţa roşie, umflată de căldură, cu ochii atât de trişti (o tristeţe care provenea mai mult din oboseala trupului decât din suflet, dar cu nimic mai neimpresionantă). O transpiraţie abundentă făcuse să i se lipească de piele cămaşa, iar de pe frunte se prelingeau în jos, până pe vârful nasului, picături mari care îi cădeau pe piept, pe pantofi, în iarbă. Cele trei imagini, oarecum disparate: cea obişnuită, cea prin gemuleţ şi cea a omului cu aparatul, alcătuiau, pentru privitorul care ar fi făcut un minim efort de concentrare, o imagine unică, un mare fluture ce îţi mişca prin dreptul ochilor culorile unui alt univers. Axul acelui univers se afla cam în locul de pe umărul acelui om, în care mica distanţă dintre marginea aparatului şi gâtul lui transpirat era umbrită şi luminată la intervale egale, ca în rotirea uriaşelor palete ale unei mori de vânt.

Nu la fel se produc şi *faptele*? se întrebă Testiban mutându-şi cu totul privirile spre general,

exact în momentul în care acesta, suindu-şi sprâncenele pe frunte, aştepta visător continuarea conversaţiei.

12

De la ce să înceapă?

Sprâncenele groase, împreunate, ar fi un indiciu. Ca şi ochii bulbucaţi, cu pupilele înroşite de o conjunctivită rebelă.

De obicei, avem câteva „stasuri” foarte comode în descrierea personajelor: înalt, slab, adus de spate, gras, cu membrele scurte sau foarte lungi, bondoc, deşirat, cu pielea albă, roşu la faţă, cu mişcări leneşe sau iuţi, sfrijit, robust, cu gâtul gros, cu faţa ascuţită, spătos, efeminat şi aşa mai departe.

Îşi aminti de o clasificare foarte originală a unui amic, o clasificare aplicată însă femeilor: *slabe-slabe*, *slabe-grase*, *grase-slabe*, *grase-grase*. Cele *slabe-slabe* (idealul amicului său) sunt femeile-umbre, atât de fragile că o pală de vânt le poate doborî într-o clipă, nişte balerine înalte, numai piele şi os şi care, după o mişcare mai bruscă, trebuie scoase afară pe targă. *Slabe-grase* înseamnă constituţional slabe, dar cu uşoare tendinţe de îngrăşare, femeia, să zicem, de treizeci de ani,,,plinuţă”. Vin apoi cele *grase-slabe*, cu schelete bine închegate, chiar grele, constituţional grase, dar făcând eforturi disperate de a slăbi. În fine, *grase-grase*, la care nu mai e nimic de făcut.

Dar la bărbaţi? Safiu îi dăduse odată nişte cărţi, printre altele, şi un manual de caracterologie al lui Le Gall. Se amuzase completând nişte chestionare de la sfârşitul cărţii ca să vadă în ce categorie se găseşte. Aflase că e un emotiv-nonactiv-secundar, cu alte cuvinte, un *sentimental*. O ştia şi fără să citească manualul. Mai interesantă i se păruse însă o altă carte, *Fiziognomica*, a unui franţuz de pe la începutul secolului, şi în care se aflau nişte planşe cu diferite tipuri de fizionomii — prefigurare a

portretelor-robot de astăzi, realizate prin alăturarea unor părţi ale feţei.

— Da, nu sunt de lepădat! comentase Safiu. Deşi, mă rog, unii le contestă. Nici eu nu le socotesc ştiinţifice.

— De ce? Mi se par absolut adevărate. Uite, aici, la tipul ăsta. Buzele subţiri arată răutatea. La ăstălalt, partea de jos a frunţii, foarte bombată, indică spirit de observaţie.

— Nu există, dragă Victor, o corespondenţă între o trăsătură a feţei şi componentele psihice, decât, să zicem, întâmplător. La mijloc e altceva. N-are rost să-ţi înşir ce. Apropo, vorbeai de buze subţiri. Îţi aminteşti de un portret al lui Iorga făcut nu ştiu cui? Vrând să arate că omul nu are buze, zice că parcă cineva a luat un paloş şi i-a făcut deasupra bărbiei o crestătură. Ce frumos!

— Să revenim la ce vorbeam. Cum îţi explici atunci spusele unui plutonier major care îmi zicea: „Domnule, eu îţi cunosc omul de cum intră pe uşă”. Explicaţia, după mine, e următoarea: acest plutonier major a lucrat o viaţă întreagă la un cerc de recrutare. Deci, i-au trecut prin faţă zeci de mii de oameni. A putut să-şi formeze nişte tipare, exact ca un botanist sau un entomolog. Mecanismele clasificării la el s-au perfecţionat prin fenomenul repetiţiei şi al rezultatelor identice. Ochi, mustăţi, sprâncene, nasuri, urechi, bărbii — toate s-au aranjat cu timpul în nişte sertare. Aşa psiholog mai zic şi eu!

*

Continuând să stea în faţa generalului, cu o mână pipăind colţurile tişlaifărului, cu cealaltă învârtind ceşcuţa în farfurie, avu senzaţia că se află înaintea unui bloc de marmură pe care nu ştie cum să-l înceapă.

Ce fel de om ar putea fi generalul Arabolu? Şi de ce general şi nu inginer, avocat sau dentist?

De ce îi dăduse meseria şi gradul acela? Desigur, dintr-o prejudecată. Când spui general spui om serios, statură impozantă, decizie, autoritate. Avea nevoie de el pentru contrastul necesar cu nevasta, mult mai tânără, zglobie, uşuratică. Ca şi cum un băcan n-ar putea avea aceleaşi trăsături, îşi zise aşezându-se mai bine în scaun. Da, dar şansele sunt mai mari în cazul unui militar. Un bărbat impozant purtând o superbă pereche de coarne. Admirabil! Şi foarte comic!

Asta urmărise? Nu era sigur. Sau, mai bine zis, acum nu mai era sigur. Pentru că dintre toate personajele cărţii Arabolu trebuia să fie cel mai tăcut, mai fără viaţă, mai statuar. Ca o mobilă sau un ficus dintr-o încăpere. Adică, cel mai puţin manevrabil. Un *dat* al povestirii, aşa cum e o pădure, un drum, un copac, un râu. Poţi să nu ţii seama de el, dar nu poţi să nu-l priveşti, să nu-i vezi câte un mic detaliu, să nu-l înregistrezi din când în când, fără însă a-l atinge. El nu participă la o conversaţie decât pentru a întreba cât e ceasul sau dacă mai plouă afară. N-are monologuri interioare (ce şi-ar putea spune un general?), e placid, neantrenant (de pildă, acum, când dialogul lâncezeşte, nu face nici un efort să-l anime) şi, odată ce se termină o scenă, nu dispare din naraţiune, cum nu dispare un oraş sau o casă. În viaţa de toate zilele personajul nu mănâncă, nu bea, nu doarme, nu are prea multe necazuri. Cel mult, autorul vine şi-l şterge cu cârpa de praf pentru o nouă intrare. Dar el *rămâne*, *este*. Un fenomen meteorologic. Menajera anunţă „A venit domnu general!”, ca şi cum ar anunţa: „A venit noaptea!”

Ce trebuie scris despre el? Ei, aici e dificultatea. Să zicem că îl descrie destul de amănunţit: faţa, statura dreaptă, încă robustă, gesturile scurte, tăiate, ale braţelor. Dar cum îl face să se mişte într-o acţiune, el rămânând nemişcat, împins cel mult, când e nevoie, dintr-un loc în altul?

— Vasăzică, şi dumneata ai auzit că se vor deschide mai târziu facultăţile?

— Da, domnule general!

Cel mai bine ar fi să se folosească de o gamă foarte redusă de mişcări: „intră în cameră cu paşi rari”, „se aşează pe scaun”, „îşi scoase batista şi îşi suflă nasul”, „se ridică şi întinse mâna”, „îşi aprinse o ţigară” şi aşa mai departe. În schimb, culorile trebuie să fie cât mai variate, mergând până la nuanţe impalpabile, de obicei, produse de lumini venind prin ferestre. O rază de soare se joacă pe umăr, o dâră subţire i se infiltrează într-o ureche, părul i se incendiază brusc făcându-se de aceeaşi culoare cu draperia. Imobilitatea lui se arată şi prin reacţia la zgomote, mult întârziată faţă de a celorlalţi. Când afară se dezlănţuie o furtună iar ferestrele, lăsate deschise, bat în rame gata să se sfărâme, generalul nu clipeşte din ochi, nici măcar nu întoarce capul, ci doar se colorează puţin. Atâta tot. Ceilalţi se pot agita cât vor, el trebuie să rămână impasibil. Şi efectul va fi cu atât mai mare cu cât restul personajelor (musafirii, slujnica) se vor mişca mai tare.

Dar despre biografia lui? Şi aici trebuie să fie extrem de economic. Aşa cum spui despre o pendulă că e stilul cutare, că ai cumpărat-o în ocazia cutare (eventual, anul) şi că cel mai bine vine aici, în sufragerie, la fel trebuie procedat şi în cazul generalului.

Deci, şcoala primară, apoi liceul militar, iar dacă vrei să ştie bine franţuzeşte: *Academia de la Saint-Cyr*. Obligatoriu, un copil din prima căsătorie. Un neisprăvit care toacă banii lui taică-său, joacă la curse şi are doi dinţi în faţă ce-i ies din gură şi se proptesc în buza inferioară. Apare din când în când, întreabă pe fiecare ce mai face, cum o duce cu sănătatea, punând în întrebările lui atâta farmec şi politeţe că aproape sigur o rudă mai în vârstă exclamă către ceilalţi: „Ce băiat şarmant!”

Generalul se recăsătoreşte cu o femeie mai tânără decât el. Şi... cam atât!

A, nu! Încă un amănunt. A ce miroase Arabolu? se întrebă privind umerii laţi ai generalului, faţa lui totdeauna bine rasă. Poate a geantă de piele, din acelea purtate de poştaşi, pe care să arunci dimineaţa câteva picături de colonie.

Iar în ocazii deosebite, chiar ceva mai mult.

Mirosurile, da! iată o problemă. Ca şi alte senzaţii la contactul cititorului cu personajele unei cărţi. Acestea ar putea fi, după necesităţi, suite de fotografii vechi, cum se făceau pe la începutul secolului, pe cartoane groase, cu margini înflorate şi semnătura artistului în dreptul inscripţiei „Cabinet portrait" (cu adresa, în franţuzeşte, din *Bucarest* sau *Jassy*).

Pozele lor ar fi puse ca mici decoruri de mucava pentru a trezi un efect de contrarietate, ceva „făcut", livresc pe fundalul unui oraş.

Foarte potrivite şi într-un cortegiu, să zicem, prin: '44 (De ce mă obsedează *vremea alarmelor*? De explicat prin faptul că evenimentele luau, pentru copilul ce eram, proporţii apocaliptice, deşi, la drept vorbind, doar o singură dată în oraşul de provincie în care mă aflam au apărut câteva stoluri de avioane fără însă a ne bombarda. Dar n-aveam şi noi războiul nostru aerian? Altă explicaţie ar fi că timpul comprimat pe care îl trăiam atunci, de la o alarmă la alta, s-a mutat în amintire sub forma unor episoade şi mai strânse, şi mai economicoase).

...Şi astfel micul cortegiu se îndrepta spre cimitir, pe la orele amiezii, sub un cer limpede şi cu un soare ce ardea. În primul rând se afla o tânără femeie, ţinută de braţ de un bărbat corpolent, ruda sa cea mai apropiată. Prin voalul transparent se zărea nasul fin şi gura senzuală a micii făpturi, chiar şi în această împrejurare,

extrem de cochetă pentru a atrage privirile bărbaţilor. Mai cu seamă ale celor doi inşi ce flancau, în al doilea rând de personaje, pe doamna subţire şi înaltă, cu nările ei în vânt şi faţa îndreptată spre soare pentru a-şi vindeca, măcar aşa, guturaiul de care tot încerca să scape.

După ei veneau Arabolu şi un oarecare domn, destul de nervos, care mărturisise de la început că are o insuportabilă durere de cap. Arabolu făcea paşi mari, aşezându-şi tălpile fără zgomot, spre deosebire de ceilalţi, care sunau caldarâmul sub tocuri. O pereche destul de în vârstă urma după ei, încercând să ţină acelaşi pas, dar nereuşind. Lungi şuviţe din părul rar de la marginea unei chelii rotunde căzuseră pe după ureche, atingând gulerul cămăşii. Doamnei i se făcuse cald, dealtfel îi şi apăruseră câteva broboane de sudoare pe faţa grasă şi de aceea scosese din poşetă o legitimaţie de călătorie CFR clasa întâi cu care îşi făcea vânt. Alţi trei bărbaţi şi o pereche mai tânără încheiau cortegiul.

— Ai obosit, draga mea?

Cea întrebată întoarse o privire absentă.

Caii trăgeau din greu pe strada care urca acum în pantă. Neapărat, case mici, puţin înclinate, cu prispe de lut şi oţetari încadrând porţi de lemn putrezit.

Unul din cei trei bărbaţi îşi scoase ceasul şi anunţă cu o voce răguşită:

— Douăsprezece şi cinci!

— Măcar azi să ne lase în pace, spuse, lângă el, un altul.

În rândul din faţă, doamna care suferea de căldură îşi ascuţea urechea la ce spunea cel care se ocupase de toate pregătirile. Surâse când acesta vorbi despre alergăturile lui prin oraş şi despre faptul că reuşise să „pună mâna”, prin miracol, pe un dric mai acătării.

— E prin apropiere vreun obiectiv militar? se interesă domnul de lângă Arabolu, învârtindu-şi

ochii pe cer.

— Doar cimitirul! îi răspunse acesta printre dinţi.

În dreptul unei tutungerii, trei femei se opriseră şi îşi făceau cruce. Un domn salută pe cineva din cortegiu. Întoarseră capetele unii spre alţii pentru a vedea pe cine a salutat necunoscutul, dar fiecare ridică din umeri a neştiinţă.

— Mai avem puţin, spuse domnul cu chelie, luându-şi de braţ consoarta. Ea îşi aplecă bustul spre el şi îi şopti:

— Va dura?

— Nu, nu cred! o asigură acesta strângând-o uşor de braţ.

Curând ajunseră la poarta cimitirului. O clipă toţi se opriră. Caii rămaseră şi ei nemişcaţi.

— Ce curios! exclamă domnul nervos, întorcând spre Arabolu ochii lui tulburi. E mai multă linişte jos, în oraş, decât aici, în cimitir.

Dar Arabolu nu-l mai auzi pentru că tropotul cailor pe aleea pavată cu bolovani mari, rotunzi, se accelerase brusc.

*

Şi de la o scenă de pe vremea alarmelor, la alte cartoane puse, de data aceasta, de-a curmezişul unei camere.

O trecere vizibil bruscă, de la un tablou la altul.

Ceaiul de dimineaţă.

Un vacarm în bucătărie ajuns la urechile generalului, atât de subţiat, ca al unei orchestre îndepărtate care şi-ar acorda instrumentele. Ceainicul nu e un corn englezesc? Şi ce e căutatul tacâmurilor într-un sertar dacă nu lovirea întâmplătoare, cu coatele, cu colţurile altor instrumente, a unor talgere?

Persoanele care aşteaptă în sufragerie. Nu le punem nume, nici descrieri amănunţite ale fizionomiilor lor nu vom face. Nu vom vorbi decât despre obiecte (persoanelor le vom spune, din când

în când *persoana din dreapta*, *persoana din stânga*, şi-atâta tot). Deci, obiecte!

Materie! ar fi putut exclama Safiu, dacă ar fi fost de faţă.

— De ce n-ar fi posibil, îi spusese el odată, ca scriitorul să facă *organigrame* ale încăperilor...

— Organigrame? Cum vine asta?

— Adică, arătase savant Safiu, ierarhia lucrurilor într-un spaţiu. Locul funcţionarilor ar fi luat de obiecte. Obiecte, pur şi simplu.

Avea dreptate prietenul lui! Într-adevăr, cu cât vrei să descrii mai în amănunţime, să desfaci mecanisme, să fii *veridic* în cartea ta, cu atât ajungi mai repede la atomizarea lumii. Piere abstracţia şi vine materia, groasă sau suplă, infinită sau mărginită, o materie când fărâmiţată, când grea şi de nezdruncinat ca o stâncă. Vine poezia! Unde e materie e şi poezie. Unde nu e, avem pe Paul Bourget.

Ceainicul ar sta, aşadar, în capul organigramei. Ca un director general. Ar avea în subordine masa din colţ (sector foarte important pentru că aici se taie pâinea în felii subţiri şi cât mai asemenea), masa fiind legată, printr-o linie dreaptă, sigură, de aluniţa de pe obrazul stâng al Soficăi. Subordonarea ar părea întâmplătoare, chiar gratuită. Dar nu e. Şi nu e (aici vorbirea trebuie să urce spre registrul înalt ca a unui expert foarte sigur pe el şi care ar explica unui auditoriu, ca cel din paginile anterioare, în scena cu pionezele), deci, nu e pentru că lucrurile se petrec într-o întrepătrundere gravă, de la steaua de pe firmament până la celula dintr-un ţesut oarecare, aceleaşi mişcări şi explozii după legi misterioase, în parte, necunoscute nouă, dar cu nimic mai puţin reale. Aluniţa menajerei stăpâneşte micul aer al cuţitului de uns tartinele, solniţa, lămâia şi acea dâră subţire de lumină care, venită printr-o spărtură a voleului, incendiază şirul de linguriţe făcându-l alb ca pe o apă limpede, sub lună.

Pe o altă latură se află galantarul cu vase de bucătărie care este în strânsă relaţie cu dulapul pentru pantofi de pe micul coridor ce duce în sufragerie, tocmai în mijlocul mesei, la vaza mare, dar fără flori în ea, cumpărată de Arabolu în 1923 de la Arnhem din Olanda. Vază cu imagini florale cărămizii şi albastre încadrate de dungi negre atât de lucioase încât oglindesc micul univers, rotund, din jurul ei, albul feţei de masă, cele câteva tacâmuri şi degetele unui musafir pianotând pe margine în aşteptarea ceaiului. Care ceai a şi început să clocotească subaltern, ca orice funcţionar mărunt ce-şi stăpâneşte nemulţumirea, dar cât de greu! şi tot caută în registre şi hârtii ceva ce nu va găsi niciodată. Zgomotul ceainicului poartă în el un fel de ameninţare şi produce o adevărată zăpăceală a linguriţelor, o aburire a geamului din bucătărie şi o aşteptare destul de nervoasă a musafirilor.

Persoana din dreapta, cu ochelari, va împinge o ceşcuţă goală câţiva centimetri mai încolo, copilul de lângă ea va lua un cuţit de pe masă şi cu el va bate de două ori într-o farfurie, dar imediat va fi sancţionat printr-o ciupire a obrazului dolofan. Chiar în clipa în care, din susul organigramei, ceaiul sclav va fi turnat ca în galere, pentru destinaţii cunoscute de când lumea.

„Ce uşor se ajunge la realism! Dar cât de cumplit e drumul mai departe!” exclamă Testiban.

Privind cu atenţie lucrurile, luându-ţi foarte în serios meseria de anatomist al vieţii, devii materialist, şi încă unul vulgar, aproape fără să-ţi dai seama. Vrând să despici, să analizezi, să nu mai rămâi la suprafaţa lucrurilor (descrieri oricât de frumoase, dar plate) intri în străfunduri, în moleculele bucăţii de zahăr, ca şi în intestinele vreunui personaj, te încurci în scamele carpetei pe care doarme cotoiul ori pulverizezi pe mătuşa amfitrionului (o doamnă bătrână şi extrem de cumsecade) printr-o simplă rază de soare reflectată

în oglindă şi care o mătură pentru totdeauna. Cu cât descrii mai puţin, cu atât un obiect are mai mari şanse de supravieţuire. Cu cât îl descrii mai amănunţit, cu atât îl transformi într-un monstru (ca în repetarea aceluiaşi cuvânt de o sută de ori, până devine de nerecunoscut).

Iată o sobă sau un pantof, iată o clanţă sau o nevinovată ureche! Dacă scrii *pe deasupra*, ele vor rămâne ceea ce sunt (şi aici romanul s-ar putea defini ca o *suprafaţă*). Dar cum să rezişti tentaţiei de a intra măcar pentru o clipă într-un lucru, oricât de neînsemnat? Drama unui adevărat artist e că trebuie să dea deoparte toate aceste intenţii şi să rămână logic, pentru a fi înţeles, că ceea ce scrie el pentru public e o infimă parte din universul sfărâmat de ochiul său cercetător. Drama unui Flaubert, sătul, exasperat, care, până la urmă, nu voia altceva decât să compună o carte *despre nimic*.

— Ei, asta-i bună! va exclama o persoană (din dreapta, din stânga, n-are importanţă). Dar cum rămâne cu noi?

Într-adevăr, cum rămâne cu domniile voastre? Cum rămâne cu acest ceai băut încet într-o dimineaţă oarecare, dintr-un an oarecare, dintr-un oraş oarecare?

Conversaţia, redusă la minimum, va interesa mai puţin, cât buzele lui Arabolu umezindu-se şi înroşindu-se după primele sorbituri.

— O tartină?

— Da, mulţumesc!

Şi scârţâitul scaunului persoanei care vrea să servească o tartină. Un pantof se freacă pe covor, dar lovindu-se cu botul de una din stinghiile de lemn de sub masă, o stinghie, ce curios! *sonoră*, se aude o pocnitură mult prea tare, prea violentă pentru acea atmosferă atât de calmă, de tăcută.

Şi de la tabloul de pe perete, cu case de iarnă, o iarnă de altădată, cum mai coboară o linie aproape înzăpezită pe colţul mesei unde se află o

farfurioară cu câteva pişcoturi! Două degete prind unul din ele, îl transportă cu grijă ca să nu cadă vreo firimitură pe faţa de masă şi îl opresc o clipă deasupra ceştii cu ceai, exact cum în exploatările forestiere, buştenii sunt aduşi în zgomote de lanţuri aeriene până în gura unei ape.

Şi vocea altcuiva, om citit, cu spirit şi cu replici totdeauna gustate, şoptind vecinului la ureche, ca o marchiză bătrână, rea, clevetitoare:

— Of, dragă! De când cu Proust, nu mai poţi bea un ceai ca lumea!

13

Matilda se pregătea tocmai să intre când sună telefonul.

— Alo? Jean, tu eşti?

Îi recunoscuse vocea de la primul cuvânt. Vorbi încet ca să nu fie auzită:

— Ce faci? Nu vii? Da, e aici! Hai, vino!

Acroşă. Înaintă câţiva paşi, apoi se opri. Îşi trecu vârful degetelor pe mâneca rochiei, îşi mai controlă o dată decolteul.

Ce clipă divină! Clipa când o femeie, strânsă în întunericul unui coridor sau al unei camere mai mici, se pregăteşte să facă pasul în lumina salonului. Spaţiul e atât de îngust, încât mişcările trebuie să fie extrem de iuţi, dar şi de precaute, ca ale unei dansatoare pe sârmă. Alungarea unei scame sau apăsarea părului în locul unde un fir e rebel, o aplecare şi prinderea gambelor, pe rând, umezirea palmelor şi întinderea ciorapului pe o piele fremătătoare, apoi revenirea, săltarea şi lăsarea umerilor în poziţia cea mai corectă. În fine, o strâmbătură, cu toţi muşchii feţei, pentru a le da elasticitate, un mic surâs pentru nimeni, un fel de exerciţiu înaintea surâsului cu care va intra în salon. Totul făcut repede, aproape mecanic. Gimnastica unui fum în dreptul unui bec.

Dar, se întrebă presimţind intrarea Matildei în scenă, nu mă grăbesc făcând-o să apară înainte de a o descrie (mai puţin pentru mine, cât pentru cititor), înainte de a o descrie făcând baie, punându-şi pe ea lenjeria, încercând mai multe perechi de pantofi, trăgându-şi rochia, pieptănându-se? Succesul îmbrăcării sau dezbrăcării unei femei (în scris, de bună seamă) e asigurat de la început. Efectele se înlănţuie splendid, fiecare mişcare trezeşte emoţie, succesiunea e gradată infinitezimal (când scriitorul

e talentat), finalul apărând la fel de natural ca nişte bătăi de timpane la încheierea unei simfonii.

Îşi aminti o scenă văzută într-o zi. O femeie de serviciu intrase în vitrina cinematografului *Central*, de lângă Cercul Militar, ca să spele geamul pe dinăuntru. Avea la picioare o găletuşă de plastic în care muia din când în când cârpa. În câteva secunde s-au adunat mai multe zeci de bărbaţi. Unii se făceau că nu mai ştiu pe ce stradă sunt, alţii se uitau la ceas, pe unii îi pocnise chiar atunci o idee sau o amintire — dar toţi trăgeau cu ochiul la femeia din vitrină. La început aceasta şterse partea de sus a geamului şi trebuind să se înalţe în vârful picioarelor şi să întindă braţele cât putea, marginile halatului se deplasau în amonte pe pulpele albe, destul de bine făcute. Când trebui să ajungă cu cârpa la colţuri, linia se deplasă şi mai tare, şi atunci spectatorii, ca la o comandă, tresăriră. Urmă spălarea părţii de jos a vitrinei. Geamul se aburise uşor, contururile erau când într-un loc foarte vagi, când în altul extrem de clare. Curbările şi lăsările pe vine ale femeii în spaţiul acela îngust descopereau jumătăţi de măsură, profile rotunde de genunchi, un dos extrem de interesant.

Safiu îl trăsese atunci de mânecă, spunându-i cu un aer vesel:

— Hai, dragă! Lasă-i pe *curioşii* ăştia!

Da, da! exclamă, speriindu-l pe Arabolu (acesta îşi terminase ţigara şi îşi sprijinea acum capul de spătarul înalt al scaunului), mulţimea de bărbaţi strânsă în faţa vitrinei e ca şi cea a cititorilor înaintea unei pagini cu descrieri amănunţite. Dar face să întreprinzi aşa ceva? Nu, nu face! Sau, mai exact spus, când nu e *strict necesar* pentru compoziţie. A repeta în scris o baigneusă de Renoir — iată o treabă inutilă, ca orice lucru făcut „în sine” şi nu pentru funcţionalitatea acţiunii. Îşi amintea, de pildă, de un restaurant din Occident, în care intrase cu ani în urmă, şi unde, printre mese,

circulau fete sumar îmbrăcate având atârnate de gât tăvi cu ţigări. Pentru scopul ce şi-l propusese, acela de a mânca ceva bun şi în cantităţi suficiente (restaurantul era relativ ieftin), fetele nu ajutau, erau nefuncţionale, mai mult chiar, îi puneau un nod în gât ori de câte ori treceau prin dreptul lui, dar după terminarea mesei... Doamne-Doamne!

Şi atunci? se întrebă făcând o grimasă. Să încerce cu amintirile ei. Ce-ar fi? Dar nu cu cele din copilărie (lipsite de interes pentru că se aseamănă cu ale altora; copilăria e un fel de *commedia dell'arte*, de aceea când cineva îi povesteşte o întâmplare din copilărie îi vine să-l oprească şi să-i spună că o ştie pe dinafară) şi nici cele legate de primul fior de dragoste (aici lucrurile se schimbă întrucâtva: apare *suspinul*, adică acea prelucrare a aerului pe care îl înghiţim fără să ne dăm seama, dar pentru a-l scoate nu *în fel şi chip*, ci numai într-un anume fel, scurt sau prelung, şuierat sau şoptit, pe care îl mai putem regăsi, desigur, amplificat, la locomotivele cu aburi; şi aici lucrurile se aseamănă mult, afară doar de cazul acelor educaţii sentimentale neprevăzute). Ia să vadă!

*

Deschise fereastra.

Afară era un soare bezmetic. Lumina îl izbi drept în faţă. Nu putu să vadă nimic. Trebui să se şteargă la ochi, să-şi scuture capul pentru a o avea înainte-i, foarte vie şi foarte materială, pe Matilda.

— Nu veniţi la râu? îl întrebă râzând de zăpăceala pe care i-o produsese.

— La râu!?

— Da, la râu! E o zi superbă!

— Dar cât e ceasul?

— Nouă şi ceva. Veniţi?

— Da! spuse el în timp ce un alt *da* se rostogolea în sufletu-i ca o avalanşă de pietroaie şi

stânci. Cum să nu vin? Într-un sfert de oră sunt gata.

— Bine, vă aştept!

Mă aşteaptă, gândi în timp ce-şi arunca de pe el pijamaua. Mă aşteaptă, repetă scăpând jos săpunul şi periuţa de dinţi. *Mă aşteaptă*! Era atât de zăpăcit că începu să umble fără rost prin cameră, să-şi ia pijamaua de pe pat şi s-o bage într-un geamantan, apoi să deschidă uşa dulapului ca să iasă afară. Mă aşteaptă, oameni buni! Simţi o pocnitură zdravănă în genunchi. Încercând să ajungă mai repede la maşina de ras se izbise de colţul patului.

Ieşi în curte cu un picior amorţit.

Pe drum, coborând o potecă între două rânduri de garduri din răchită, privea mersul ei în sandale. El căra o sacoşă foarte mare, în care ea pusese prosoape, un termos, o pătură.

Vremea era, într-adevăr, extraordinară. Ploaia spălase cerul.

— Am luat şi cărţile. Poate jucăm ceva. Ştiţi pinacle?

— N-am mai jucat de mult. Dar poate îmi amintiţi dumneavoastră.

— Vom juca! zise decisă.

Îmbrăcase o rochie uşoară, de stambă, în care nu o mai văzuse. Părul şi-l strânsese la ceafă cu un elastic şi era foarte amuzant de văzut cum coada de cal îi bătea spatele.

S-au instalat într-un loc bun. Avea şi nisip, şi iarbă, câţiva copaci în apropiere sub care te puteai refugia dacă era prea cald.

Ea s-a dezbrăcat foarte încet, atentă la o turmă de oi, de pe celălalt mal, pe care i-o şi arăta:

— Cineva îmi spunea că a asistat odată (îşi lepădă sandalele şi le puse pe un pietroi neted şi destul de înalt, încât acestea păreau expuse într-o vitrină), că odată a asistat la o scenă grozavă (îşi desfăcu rând pe rând capsele rochiei şi pentru că el era foarte aproape a putut auzi un zgomot de insecte strivite), că la o stână au venit lupii (în

următoarea clipă apuca poalele rochiei şi printr-o întoarcere a braţelor o ridica în sus), că au venit lupii, era, dealtfel, o iarnă foarte grea, cu multă zăpadă (pulpele ei se descopereau treptat ca în cojirea lentă a unui fruct) şi atunci toate oile (torsul, acum descoperit, făcea o mare felie tăiată în Univers), că toate oile s-au strâns unele în altele (îşi dădu rochia peste cap şi ceafa, rămasă un moment suspendată între cer şi pământ, deveni nemuritoare), deci s-au strâns unele în altele, iar câinii (braţele bătură aerul eliberate), iar câinii au sărit pe podişul viu făcut de spinările oilor (spinarea ei se arcui pentru a-şi pune rochia jos) patrulând pe margini (marginile costumului de baie erau relative scăpând centimetri buni de piele nebronzată) şi în acest fel ei au apărat întreaga turmă de urgia lupilor (o bretea alunecase în jos şi umărul se juca liber în aer). Interesant, nu?

— Da, foarte interesant! răspunse încercând să se dezbrace în aşa fel încât să nu fie văzut.

Când a apărut în slipul ponosit, cu urme de rugină, ea nu putu să-şi reţină un zâmbet.

— Ştiţi, e foarte vechi, îl am de vreo cincisprezece ani şi nu mă pot despărţi de el, explică destul de încurcat.

— Nu vă faceţi griji!

Îşi întinse pătura şi se aşeză pe burtă. Se gândea ce să facă. Nu-şi adusese ceva pe care să stea. Pătura era ocupată de un delfin frumos modelat. Se aşeză direct pe nisip. Simţi în fese puţină răcoare, dar nu se mişcă.

Matilda îşi pusese ochelarii de soare şi se uita la el încreţindu-şi nasul.

— Sunteţi foarte alb.

— Da, o smântână, zise privindu-şi braţele albe. N-am fost la mare anul ăsta. Şi în plus am o piele care se bronzează foarte greu. Dumneavoastră aţi fost. Se vede.

— Da, am fost la începutul lui iunie. Am stat doar o săptămână.

— Nu s-ar spune. Sunteţi foarte bronzată.

— Mă bronzez uşor.

— Eu am preferat să vin aici să-mi fac tot concediul. Poate vreo zece zile la mare mi-ar fi prins bine.

— Poate...

Şi îşi mută privirea spre dealul din dreapta, un deal nu prea mare, dar cu o pădure deasă de fag pe el.

Conversaţia se opri aici. Nu mai ştia ce să-i spună, ce s-o întrebe. Se afla, ca în atâtea alte dăţi, în imposibilitate de a umple cu nişte cuvinte un spaţiu.

Ea tăcea mai departe. Poate aştepta ca ei să întreţină acea conversaţie subţire. Dar cum?

În mintea lui se învălmăşeau foarte multe cuvinte, dar tocmai pentru că erau foarte multe, nu le putea rosti pe rând. Grija stilistică, îşi reproşă. Asta e! În loc să vorbească simplu, despre nişte lucruri foarte simple, el s-apucă de comparaţii şi face mereu literatură.

— Mi-aş scoate sutienul, spuse ea, dar nu înainte de a şi-l scoate, ci după ce făcuse acest lucru.

Stătea tot pe burtă şi îşi ţinea sânii în mâini, cu un obraz pe pătură.

— V-ar lăsa o dungă pe spate, îşi dădu el cu părerea.

Cu coada ochiului *citea* împrejurimile. Râul făcea un cot larg, iar apa devenea mai groasă. Era o apă rece, dar în care se putea face baie. Pe malul celălalt un şir de plopi păreau nişte lumânări stinse. Desigur, noaptea se aprind, îşi spuse, trecând mai departe, la prundişul cu crengi uscate şi înfipte în mâl ca nişte mâini de înecaţi.

Şi dealurile, dealurile care îl fascinau! Nişte spinări calme de animale dormind, valuri împietrite de un verde stufos, dar atât de bine pus, încât nu-ţi obosea privirea, ci ţi-o alina de toate durerile lucrurilor urâte.

— Nu vă e foame? îl întrebă ridicându-se în capul oaselor. Mie mi-e foame. Am nişte sandviciuri şi cafea. Vreţi?

— Da, mulţumesc.

Au mâncat, fiecare uitându-se în alt punct al panoramei ce-i înconjura. El îşi alesese spaţiul dintre vârful unui copac şi un nor, un spaţiu în care se întâmpla ca aerul să fie mai dens, de parcă ar fi privit printr-un geam aburit. Ea se uita la o casă de pe dealul din faţă, pe care şi el o observase mai înainte, cu acoperiş de ţiglă ce făcea un efect frumos de culoare în mijlocul unui verde compact. Au băut şi cafea.

— E bună, spuse.

— Eu o prăjesc şi o râjnesc, îl lămuri ea. Am adus de la Bucureşti un kilogram. Beau multă cafea.

Stătea turceşte pe pătură şi sorbea lichidul cu mari pauze ceremonioase. El îşi reocupase locul pe nisip.

— Aţi mai scris? Iertaţi-mă că vă întreb.

— Da, oarecum...

— În fond, ce scrieţi? îl întrebă pe un ton şi mai decis. Sunt curioasă. Un roman?

— Ar putea fi şi un roman, încă nu m-am gândit. În orice caz, ceva comprimat.

Ea nu înţelegea.

— Ştiţi, continuă el, dacă cititorul nu ar găsi alte calităţi cărţii, să poată spune că cel puţin este scurtă. Am propriile mele păreri în această privinţă.

Dar ea nu se mulţumea cu puţinele cuvinte pe care i le spusese. Vroia să afle mai mult:

— Desigur, are o acţiune şi personaje, dacă spuneţi că scrieţi un roman.

— Câteva personaje.

— Se petrece în timpul nostru sau mai de mult? veni o altă întrebare.

— Nu, în zilele noastre, chiar acum...

Se opri înspăimântat. Cât de puţin îi trebuia ca să-şi dea drumul la gură!

— Adică, în vremea noastră, în epoca noastră, încercă să acopere cuvintele dinainte.

Ea însă prinsese din zbor ceva şi îi spuse un lucru care îl stupefie:

— A, scrieţi pe măsură ce vedeţi!

Era bătut. Ce-i mai putea replica?

— Pe aici sunt ţânţari, spuse. M-a pişcat unul.

— Totuşi, de ce scrieţi „pe scurt”? continuă să-l chestioneze.

— E un mod de a vedea literatura, începu el să facă teorie de... necaz.

În realitate, nici nu ştia ce să-i demonstreze. De aceea îi vorbi despre rolul sugestiei şi lectura activă, despre constrângere (cazul romanelor care spun *totul*) şi libertatea ce trebuie să i se lase cititorului de a completa cele citite, şi alte asemenea lucruri definitive şi neclare.

Ea îl asculta cu atenţie (sau numai avea impresia) şi la sfârşit îi puse întrebarea care îl dădu peste cap:

— Eu, de pildă, aş putea fi personaj de roman? Curios, foarte curios, dar răspunsul veni fulgerător:

— Cred că da. Mai ales pentru ceea ce sugeraţi.

Vocea lui, fără să-şi dea seama, luase un crescendo călinescian.

O privea drept în ochi cu îndrăzneală, o îndrăzneală nemaiavută vreodată faţă de o femeie.

Ea se ridică, îşi puse cascheta şi intră foarte grăbită în apă.

O urmărea cu mâna streaşină la ochi cum se scufundă şi reapare la suprafaţă după secunde care i se păreau foarte lungi. Ţinea mereu gura deschisă de parcă ar fi vrut să spună ceva. Dar nu se auzeau decât zgomotele unei ape bătute cu palmele.

Asista la un joc de-a elementele, un joc greoi, dar cât de reconfortant pentru un corp lăsat în voia liberei dezlănţuiri. Vedea pe faţa ei o bucurie imensă, un fel de plăcere de-a face dragoste cu

orice preţ, chiar în imponderabilitate, cu salturi imprevizibile şi căderi nesfârşite. Era o Matildă adevărată, una cum nu mai văzuse până atunci, o Matildă pofticioasă, concretă. Braţele ei îmbrăţişau totul, şi pe el alături de copacii dealurilor din jur, risipeau nesiguranţa şi teama, alungau şi chemau în acelaşi timp, făceau liber pe captiv şi sclav pe cel orgolios.

Jocul acesta avea toate atributele unei *ziceri*, minus cuvintele. Descătuşată de rigori şi convenţii, ea îşi era suficientă sieşi, ca o ploaie sau o furtună. Nimeni şi nimic nu-i putea sta împotrivă. Stropii săreau în toate direcţiile şi mulţi nici nu se mai întorceau, rămâneau suspendaţi în aer, îngroşîndu-l.

Nu mai erau alte zgomote, decât cele ale scăldatului ei. Senzaţia era că face baie nu în râul acela, ci altundeva, între pământ şi cer, amestecată cu toate lucrurile, ţipetele şi bucuriile lumii.

Apoi ieşi din apă, făcu doi paşi spre el şi îl acoperi cu o mare umbră de cal.

*

— Bună seara! spuse Matilda înaintând cu paşi mici şi repezi, mai întâi pe parchet, cu zgomot, apoi pe covor, ca într-un nisip.

Modul de a se aşeza al unei femei pe scaun e mai important, în unele momente, decât vorbele ei. Aş zice chiar, gândi el urmărind mişcările Matildei, că succesul la un bărbat depinde, în bună măsură, şi de asta. Unele se trântesc şi lasă braţele să le cadă, altele se aşează pe marginea tăbliei scaunului, picior peste picior, având grijă ca prin uşoara aplecare într-o parte a gambelor să ofere o linie cât mai suplă; sunt şi femei care vin şi nu ştii ce loc vor alege, coada lor atinge un picior de masă sau de canapea şi sar, când nici nu te aştepţi, proptindu-şi spinarea de spătar şi rămânând în această poziţie — pisici frumoase.

Matilda făcea parte din a doua categorie. O avantajau şi picioarele bine încălţate, încheietura de luxoasă armă de vânătoare a genunchilor, calitatea fără cusur a pielei.

Deocamdată, nu o va face să vorbească. Prea de multe ori a avut surpriza să afle, îndărătul unui chip diafan, o sâsâită. Deci, fără vorbe. O simplă scenă mută, cu trei corpuri între mobile şi umplând spaţiul de mişcări. O mişcare nervoasă a degetului pe masă produce la celălalt capăt, prin tişlafăr, un tremur al scrumierei din faţa Generalului. Acesta îşi duce o palmă la tâmplă şi îşi netezeşte de câteva ori părul de deasupra urechii, concomitent cu mica, dar agasanta muscă ce patrulează pe spătarul scaunului, între umărul Matildei şi margine. Obrazul lui drept se contractează în acelaşi timp cu muşchiul gambei Matildei, ca imediat mişcarea să treacă mai departe, să se modifice în spaţiu şi să ajungă pe buza de jos a Generalului, sub forma unei grimase. Grimasa se colorează de la un glob verzui din plafon şi se refractă spre el într-o linie ce îi atinge bărbia, usturîndu-l. Nu-i mai convine poziţia de pe scaun şi o schimbă cu alta, mult întoarsă spre tânăra femeie, tocmai când Sofica intră cu o tavă de băuturi, dezlănţuind prin ciocnirea paharelor un mic tremur în genele Matildei, ca apoi, înălţându-se pentru o clipă în aer, să cadă pe mâna lui care se retrage speriată...

— Dar de ce nu mai vine domnul Lalescu? se miră el deodată.

— O, Jean întârzie totdeauna! răspunse Matilda cu un zâmbet lipit pe faţa-i îngândurată.

14

Nu se simţise niciodată în stare să construiască un subiect solid, verosimil. Poate şi datorită excesului de logică, necruţătoarelor lumini aruncate pe cuvinte, deşurubării fiecărui element până la împrăştierea construcţiei. Or, dacă nu e în stare să povestească ordonat, cu o anumită gradaţie, de ce se mai apucă de romane? De ce nu rămâne la schiţele lui?

Aceste întrebări şi le punea în timp ce Sofica îi aşeza în faţă, pe un şervet, o mică farfurioară cu prăjituri de casă şi, alături, un pahar de vin roşu.

— *Du bon rouge*! intona Arabolu, invitîndu-l să bea.

Îşi muie buzele în lichidul rubiniu, gândindu-se cât de meşter e Condeescu în a conduce o acţiune,

— Şi când te încurci sau vezi că firul nu duce nicăieri, îl întrebase odată, cum procedezi?

— Pun un asterix sau încep un alt capitol.

— Nu înţeleg!

— Fac un salt într-un alt loc. Descriu un peisaj sau îmi mut unul din personaje în trecut şi caut să vin cu el până la albia acţiunii principale. Te asigur că totdeauna am reuşit. Nu trebuie să fii simplu sau prea simplu. O anume complicaţie place cititorului. Este şi dovada încrederii pe care i-o acorzi: că poate să înţeleagă toate iţele, că nu-l socoteşti într-atât de tâmpit, încât să trebuiască să-i explici totul. Vorbesc de cititorul cât de cât format, nu de cel gregar, care a rămas la nivelul basmului.

— Da, pricep! Introduci un plan nou. Dar asta nu oboseşte?

— Ei, depinde! Sigur, nu trebuie abuzat. Mai degrabă oboseşte liniaritatea. Ca într-o călătorie cu trenul, printr-o regiune stearpă. Vrând-nevrând, ochiul îşi creează halucinaţii. Un drum dus-întors de câteva sute de kilometri, într-un alt ţinut, o

abatere de la linia principală, reconfortează întotdeauna. Cui nu-i place să schimbe decorul, măcar pentru câteva minute? Să-l prinzi de mânecă şi să începi a-i vorbi la ureche despre peregrinările tale prin Italia sau să-i descrii o întâmplare autentică la care ai fost martor.

— Chiar şi într-un roman ţărănesc? Cum se leagă atunci Italia de Butimanu?

— Se leagă, se leagă până la urmă. Un zidar italian, după terminarea războiului, rămâne prin părţile noastre, se căsătoreşte cu o româncă, face trei copii, cărora le pune nume italieneşti şi se stabileşte, în anul cutare, luna cutare, la Butimanu. Acest ins e un tip foarte pitoresc. Dacă vrei, îţi pot spune şi numele: Luigi Portari, sătenii spunându-i însă Portaru. Hazos, nu? Într-o zi...

— Termină! Am înţeles!

Ce-ar fi să încerce şi el procedeul acesta al lui Condeescu? îşi spuse înghiţind prima prăjitură şi scuturându-şi în farfurie degetele pline de zahăr.

*

Un inginer îşi rememorează viaţa stând şi ascultând îngândurat ce se spune într-o şedinţă în care directorul şi alţii îi aduc elogii pentru contribuţia adusă la dezvoltarea şi perfecţionarea secţiei prelucrări la rece.

Începuturile nu i-au fost deloc uşoare. A pătruns destul de greu pe băncile facultăţii, dar fiind student sârguincios, a reuşit să fie primul în toţi cei cinci ani. Invidia şi-a arătat curând colţii. I se înscenează ceva murdar de tot, un binevoitor trimite o anonimă, se face o anchetă amănunţită şi „tinicheaua” apare sub forma unui unchi care avusese o prăvălie de mărunţişuri într-un târg din Moldova. Eroul este aruncat în închisoare, în tot acest timp suferă cumplit (şi rememorarea inginerului cuprinde pe aproape trei pagini acest interval, luminat însă de credinţa lui nestrămutată că s-a făcut o eroare cu el şi că odată şi-odată

adevărul va ieşi la lumină). Când, în fine, este eliberat, este trimis, ţinîndu-se seama de studii, în nordul ţării pe un şantier (aici, desigur, sunt multe descrieri foarte interesante de oameni, mai ales duri, şi de chipurile optimiste ale altora: şeful de echipă, un inginer bătrân, o bucătăreasă ca o mamă). Se înscrie la „fără frecvenţă" şi îşi termină *con brio* studiile. Scurta idilă cu farmacista n-avea cum să dureze pentru că el nu înţelege să sacrifice munca pentru mai ştiu eu ce aspect uşor al vieţii. Desigur, a avut şi greutăţi cu un inginer-şef care nu vedea cu ochi buni ascensiunea mai tânărului său coleg, în acest scop respectivul încercând să-i umbrească unele merite, să-i diminueze realizările, de pe acum, remarcabile. Dar iată că inginerul-şef face ce face şi-l pune în grea încurcătură pe eroul nostru: acesta semnând fără să se uite nişte hârtii, controlul financiar intern descoperă o lipsă de 584,25 lei pe care i le impută la repezeală. Este trimis pe un alt şantier unde munceşte cu aceeaşi dăruire, între timp farmacista se mărită cu un doctor din oraşul natal. Eroul nostru face trei inovaţii şi este transferat la o uzină unde îşi aduce întreaga contribuţie. Acum este respectat, oamenii au încredere în el, eroul fiind un ins modest, la locul lui, devotat şi cinstit. Desigur, la şedinţa despre care vorbeam, lui i se pare că prea i se exagerează meritele, că, în fond, fără ajutorul colectivului n-ar fi fost în stare să facă nimic (şi aici intervine un procedeu cinematografic: firele celor două acţiuni paralele, viaţa din trecut şi desfăşurarea şedinţei, se întâlnesc pe chipul lui uşor melancolic, uşor trist, ca al oricărui om care a trecut prin multe). În final, inginerul ia şi el cuvântul la şedinţă ca să spună...

Ce să spună? Întrebare fără răspuns pentru că tocmai aici scrie romancierul de zor, nu de alta, dar a promis redactoarei că îi va da romanul până marţi, cel mai târziu. Dealtfel, aceasta a citit lungi fragmente din el, l-a considerat foarte curajos,

făcând doar ici-colo câteva observaţii şi cerând modificările de rigoare. În loc de „şi îl izbi cu un par în umăr” să se rămână la descrierea de natură iniţială; în loc de „Ghilotină originală” a se scrie „bormaşină originală”; în loc de „În biroul cu cei zece funcţionari se afla bustul unui mustăcios care mirosea îngrozitor. (dar nimeni nu a avut curajul timp de patru ani să-l mute din acel loc, nici măcar să comenteze într-un fel sau altul duhoarea pe care o răspândea. Au răbdat stoic până după moartea personajului, au dus bustul într-o pivniţă descoperind şi cauza mirosului: pe dinăuntru bustul fusese împănat cu jurnale îmbibate într-un clei puturos)”, a se renunţa la bust întrucât e un caz cu totul particular; în loc de: „mama lui de inginer” să se spună simplu: „inginerul”; în loc de „un rus înalt” — „un ins înalt”; în loc de „mâna lui alunecă pe pulpele...” (era vorba de pulpele farmacistei) a se scrie „mâna lui apucă nervos pachetul de ţigări”...

*

Dar cu glume nu se poate construi un subiect.

Ce făcuse el până la scrierea romanului nu fusese altceva decât ascunderea unei neputinţe. Neputinţa de a urmări nişte destine, de a le împleti sau desface dramatic, de a le da acel ritm apăsat care este însuşi ritmul vieţii. Ani de zile avusese faţă de bieţii truditori ai romanelor de toate felurile un dispreţ suveran. Se socotea, mai degrabă, un poet, liber de constrângeri, şi gândea că înscrierea cronologică a unor fapte, descrierea personajelor, respectarea unor convenţii e o ocupaţie vulgară pentru un artist. De aici şi acele teoretizări care îl enervaseră atât pe Condeescu. Şi tot de aici, prozele lui uşoare, acele jocuri aeriene care se numeau, când *Lucrurile care ne leagă*, când *Reflecţii la o călugăriţă* (umpluse, într-adevăr, un caiet întreg cu întâmplări visate, scrise într-un stil aforistic).

Abia după ce se apucase de roman văzuse cât de grea treabă este.

— De ce nu-l scrii în maniera asta nouă? îl sfătuise, într-o plimbare la Şosea, Aurel Safiu. Scapi de multe belele, belelele cu care s-au luptat, la vremea lor, un Balzac sau un Flaubert. Mergi pe sugestie, nu trebuie să mai ţii seama de cronologie, amesteci planurile ori de câte ori vrei. Practic, oricine ar putea să scrie un roman.

— Ei, aici e problema! Vreau să scriu un roman limpede, clar, bine construit, cu personaje fireşti, cu o acţiune închegată, logică.

— Ca-n secolul XIX!

— Fie şi ca-n secolul XIX! Avem prejudecata că romanul de acest tip nu mai e potrivit actualei lumi.

— Păi, cam aşa şi este. Psihologia cititorului de azi e mult schimbată.

— Nu, adevărul e altul, dragă Aurel! Sub formele astea noi se ascunde de multe ori impostura, lipsa de gust. Îl admir pe Picasso, deşi nu-l înţeleg întotdeauna, pentru că mi-a făcut dovada, cu picturile şi desenele lui din tinereţe, că e un mare artist. Sau pe Faulkner, deşi scrie atât de încâlcit. Dar nu accept, în ruptul capului, ca un oarecare să înceapă şi s-o ţină toată viaţa cu o scriitură alambicată, să nu ştie să facă un dialog ca lumea, să nu ştie să descrie un personaj sau o acţiune. E, dacă vrei o comparaţie mai frapantă, ca un bucătar care îţi prezintă o mie de feluri, unul mai fistichiu decât altul, dar care nu se pricepe la o foarte banală supă de găină.

— Odată ce am decretat că artistul e liber să înfăţişeze lumea cum o vede şi cum o simte..., intervenise Safiu, mai mult ca să-l întărâte.

— Lasă-mă, domnule, cu libertatea asta! Prea a devenit romanul un maidan în care arunci ce vrei şi ce nu vrei. Nu mai există nici un fel de reguli. Iar minima condiţie pentru un romancier: *să ştie să povestească*, e socotită ca ceva de ruşine.

Safiu era întrutotul de acord cu el. În altă împrejurare îi vorbise de un roman de curând apărut, care făcuse vogă, dar pe care el, pur şi simplu, nu-l înţelesese. Fusese rândul lui să se înfurie:

— Auzi, dragă, monologuri interioare foarte complicate la o precupeaţă.

— Şi de ce nu?

— Păi, cum să-ţi spun, inşii primitivi, cu un limbaj extrem de sărac, nu pot avea o voce interioară bogată, şi aceasta, pentru simplul motiv că acest limbaj intern este un produs al celui extern, înţelegi contradicţia?

— Da, oarecum.

— Joyce, care a folosit în mod magistral acest procedeu, l-a aplicat unui erou complex. Precupeaţa poate avea nişte mecanisme bune (să calculeze, de pildă, cum să-şi înşele clienţii), dar nu poate filosofa sau admira natura, aşa cum ne-a înfăţişat-o scriitorul nostru.

— Totuşi, nu înţeleg.

— Limba asta *pentru sine*, îi explicase Safiu răbdător, este un reflex, desigur, în altă sintaxă, a limbii pentru alţii, a ăsteia cu ajutorul căreia ne înţelegem noi doi. Când monologhezi interior foloseşti lexicul pe care şcoala, lecturile, cultura ţi le-a format.

— Pricep! Deci, precupeaţa nu poate face fraze lungi, „intelectuale”, în monologul interior, cum nu poate face nici în dialogul exterior. Dar de ce refuzi scriitorului dreptul de *a transcrie*, cu cuvintele lui, acest limbaj?

— Hm! făcuse Safiu. Eu nu-i refuz nimic, doar constat o problemă de psihologie, o problemă elementară.

— Nu crezi că mai multă dreptate are Condeescu când spune că dacă ai geniu poţi băga şi o umbrelă în maşina de tocat, că tot carne iese? Ce zici?

— Zic... Ce să zic? Are dreptate, domnule! exclamase Safiu, mulţumit că se încheie o discuţie pe care, oricum, nu mai avea chef s-o continue.

Să ai geniu! Da, să ai geniu! îşi spuse urmărind buzele generalului mişcându-se spre nevastă-sa pentru a-i spune ceva (orice, acum nu mai avea importanţă).

I se derula înainte o lume ieşind ca din pâcle, mici sau mai mari scene cu bărbaţi stând la mesele lor de scris, în haine de casă, aplecaţi asupra topurilor de hârtie. Mobile plutesc precum flotile de corăbii pe o apă ceţoasă, bucăţi de zid cu tapete murdare se înalţă dintre nori foarte joşi ameninţând să întunece totul, oglinzi trimit imagini de spinări aplecate şi atât de obosite — spinarea unui bătrânel mişcând cu peniţa lui puhoiul năvălitorilor spre castel sau descriind eşarfa din vârful unei lance în încleştarea trupurilor înzăuate. Sau a aceluia, încă tânăr, în fotoliul din care a început să curgă rumeguşul. Cum sapă, sapă numai cu o mână şi cu ochii din palidul lui cap, atâtea galerii, câte ţi-ar trebui ca să străpungi pământul pe dinăuntru, de la un capăt la celălalt. Cine sunt ei, truditorii aceştia livizi, îngropaţi între atâtea mobile prăfuite, în încăperi friguroase iarna, aceşti oameni care au şi uitat să mai trăiască? Sunt neştiuţii ocnaşi, pârjoliţii şi sfârtecaţii. Dacă s-ar aduna toate scaunele lor schilodite, mesele cu tăblii subţiate de hârjâitul braţelor şi de care şi-au zdrobit piepturile, şi-au învineţit coatele, hainele lor roase, ciorapii umeziţi de răceala nopţilor, condeiele tocite de zgârietura unghiilor, călimările pline de lacrimi, s-ar putea face cel mai fantastic şi mai dureros muzeu: *Muzeul romancierilor lumii*, un muzeu al sclaviei, fără bice sau cătuşe, doar cu modeste halate vechi, dar în care iadul cel mai aprins a topit corpuri şi suflete, a supus minţile la cazne faţă de care pântecoasele galere par bărcuţe de copil.

Supliciul inimii, ca şi cel al ochiului, usturimea degetelor, ca şi apăsarea deznădejdii. Existenţe strivite, alungate, chinuite, urmărite neîncetat de harpii, ademenite de prăpăstii. Un simplu început de frază — dar câte pericole! Tomuri întregi — dar câte pustiuri! Mizerii care rod cele mai falnice poduri, cele mai neclintite construcţii. Curenţi reci, ca de gheaţă, încolăcind umerii, o spadă tăind vârful degetelor, flăcări arzând ochii. Sufletele lor nu mai au cum să se apere, pentru că nu le-a mai rămas nimic, decât speranţa ca ultima picătură să cadă odată în nisipul însetat de la picioarele lor.

Dar până atunci, până la acea ultimă picătură, câte zile şi nopţi, cât frig în oase şi tremur al mâinii, câtă sfârşeală în fiecare fibră a trupului prăbuşit! Îşi poate imagina cineva acest martiraj al mesei de scris, dacă nu l-a trăit măcar o clipă, această ameţeală a căderii de pe planetă?

O gheară scurmă neîncetat omoplaţii, şalele, braţele, prin vene curge leşie clocotită. Şi scrii, scrii lucruri, cum ai arunca buşteni şi crengi într-o mlaştină, ca un pod iluzoriu spre un ţărm mai ferm, dar îndepărtându-se, vai! cu fiecare pas.

Îndepărtându-se şi neexistând...

15

Fu trezit de apăsarea amicală a unei mâini pe umăr.

Lalescu intrase în salon şi, ca să ajungă la Matilda, trebui să treacă pe la spatele lui. Miros de colonie bună. Un foşnet de haine şi un curent de aer uşor, ca dintr-o fâlfâire de aripi. Clinchetul unei legături de chei în buzunar.

Îşi aminti de discuţia cu Panaitescu, avocatul întâlnit în parc, de confuzia acestuia şi, nu mai puţin, de confuzia lui. Lalescu nu era decât un personaj, atunci de ce pretindea avocatul că îl cunoaşte? Deşi, îşi zicea acum, lucrul n-ar fi cu totul imposibil. Cum n-ar fi imposibil ca el să nu fi făcut altceva decât să transcrie date absolut reale. Inventăm până la un punct (mişcările, vorbele, ca şi faptele lui), dar bazându-ne pe fizionomii cunoscute. Chiar pe o fotografie dintr-un album, într-o după-amiază de vizită, când conversaţia lâncezeşte, o galerie de persoane absolut străine şi indiferente. La un moment dat, o poză rupe seria. Un amănunt, cât de mic, înregistrat inconştient, devine, mai târziu, elementul unei construcţii neaşteptate: nasul cuiva, melancolia sau buza ironică a altcuiva.

Alte persoane intră cu totul în pagină, aşa cum arată în realitate, fără nici o modificare. Trecerea se face automat, ele sunt atât de adevărate, de întregi (literar vorbind), că nu pot fi decupate. Nu le schimbăm decât numele. Sentimentul pe care îl avem, întâlnindu-le, e cel de necesitate. Nu se poate să nu aparţină unei cărţi. Aerul, fizionomia, existenţa le destinează romanului. Nu-ţi trebuie decât o pensetă ca să le smulgi şi să le dai drumul în cutia ta. Şi, bineînţeles, îţi mai trebuie şi norocul de a le întâlni, de a le descoperi. Vor fi personajele tale cele mai autentice, mai vii.

Ideea aceasta îl făcu să zâmbească. Dar de ce nu le-ar lăsa cu numele lor adevărate? se întrebă privind obrajii, coloraţi acum, ai Matildei. Dante nu s-a sfiit să-şi înfăţişeze contemporanii cu numele lor. Singura posibilitate ar fi jurnalul, dar un jurnal de tip special, operă documentară şi de ficţiune, în acelaşi timp; un şir de portrete, în genul lui Saint-Simon, legate între ele de acţiunea naratorului: *Jurnalul unui funcţionar*, *Jurnalul unui tânăr* ş.a.m.d. Câteva rescrieri, după un interval mai mare de timp (la 15–20 de ani), ar completa lacunele de interpretare şi i-ar da acel aer de generalitate morală, atât de necesar cărţilor bune.

„Se publică după moarte!” exclamă el, mai luând o prăjitură din farfurie.

Între timp, Lalescu, instalat pe canapea, încerca să explice de ce întârziase. Vorbele erau repezi, puţin gâfâite. Pentru că se ştia privit, căuta să fie cât mai nonşalant, nereuşind însă, tremurul vocii trădându-i emoţia.

Ce deosebire între acest bărbat, încă tânăr, frumos, plin de vitalitate, şi bătrânelul de mai târziu, descris de Panaitescu!

*

— Domnu’ Testiban, eu îl cunosc bine pe acest Lalescu. Ţi-am spus că am fost colegi mult timp, chiar prieteni. Era unul din cei mai buni avocaţi. Succesele, unele, de-a dreptul răsunătoare, i-au adus mulţi bani. Într-un timp, cam prin 43, avea mai multe corpuri de casă, două cinematografe şi o agenţie hipică. Îl vedeai totdeauna în cele mai luxoase maşini. Un spirit extraordinar de întreprinzător. Nu-i vorbă, îl ajutau şi relaţiile foarte întinse. Practic, cunoştea toată lumea influentă a Bucureştiului. Avea talentul de a se face indispensabil. Îl ajuta şi farmecul personal, irezistibil, inteligenţa, manierele elegante. Şi, mai ales, femeile. A, era un *coureur* formidabil!...

— Dar după 23 August, ce-a făcut?

— Ce să facă? Puşcărie! Se lansase în diverse afaceri. Exact de tot, n-aş putea să-ţi spun. Ceva cu nişte automobile americane (era pasionat de maşini!) vânzări-cumpărări, cam lucruri de-astea, speculaţii la bursă, cocoşei... Aproape se lăsase de avocatură. Începuse să facă afaceri pe picior mare. A fost şi perioada când eu l-am văzut foarte rar. O perioadă interesantă, domnu' Testiban! Mă gândesc la dumneavoastră, scriitorii. N-am prea găsit-o descrisă cum trebuie. Şi, slavă Domnului, am citit multe cărţi. Dar nici una nu o tratează în culorile ei exacte.

— Văd că vă pricepeţi...

— Ei, oarecum! Ca orice om care a trăit-o. Când vezi cu ochii tăi e una, când citeşti „despre" e alta. De aia înţeleg de ce nu v-aţi ales o perioadă ca asta. Aveaţi opt sau nouă ani. Ce puteaţi pricepe?

— Imaginaţia serveşte, câteodată, mai bine reconstrucţiei unei epoci decât nişte amintiri, pur şi simplu.

— Nu cred. Doar lucrurile trăite garantează autenticitatea...

În timp ce avocatul îi explica ce e cu autenticitatea, el îşi imagina *timpul* şi *spaţiul* naraţiunilor de tot felul, doar aparent ţinând de o epocă sau de o regiune geografică. Mai degrabă îi venea să spună că acestea sunt categorii morale, că localităţile din cărţi s-ar putea numi foarte bine *Imbecilia*, *Quijotina*, *Anoststadt*, *Orgueuil-sur-Livre*, *Bovaria* şi aşa mai departe. Cum despre timp s-ar putea vorbi nu ca despre acea succesiune de clipe, ore sau ani, ci ca descrierea naşterii şi creşterii sentimentelor. *Anul 0* — o scenă banală, o stradă într-o înserare; *Anul l* — printr-o fereastră, un păr lung pieptănat în faţa oglinzii; *Anul 2* — o bănuială, o tresărire, o uscare a gurii la vederea chipului ei, deodată; *Anul 3* —- pe o stradă prost pavată, în pantă, rostogolirea unei pietre din

piciorul lui; *Anul 4* — ca un leşin; *Anul 5* — miracolul unei lumini pe umărul ei.

Aceste momente n-au, în nici un fel, cronologia ştiută. Ele se desfăşoară atât de lent sau atât de rapid, că nici un cronometru nu le poate măsura. La ora cutare? Să fim serioşi! În ziua cutare? Dar ce zi ar putea fixa dezlănţuirea unei pasiuni? În secolul cutare? Dar încreţirea pielii, buzele strivite şi spuma dorinţelor într-un sărut nu sunt aceleaşi în veacul nostru, ca şi pe vremea lui Flaubert sau a Cruciadelor? „În anul 545 de la *înfiinţarea* pasiunii lor, cei doi amanţi se certară pentru prima dată. Ea îi impută tăcerea din anul 183, iar el o făcu vinovată de o infidelitate imaginară din anul 72. Se împăcară o sută de ani după aceea”...

— Dar ne-am îndepărtat de la subiect, se adresă el avocatului. Vorbeaţi de Lalescu...

— A, da! Cum ziceam, Lalescu aproape se lăsase de avocatură şi se ţinea de afaceri. Ca să vezi cât de bine îi mergea, într-o noapte de pocher şi-a putut permite să piardă vreo optzeci de cocoşei. L-am întâlnit a doua zi, cu totul din întâmplare. Era puţin abătut. Doar atât! „Nici o grijă, mi-a spus văzându-mă nedumerit, îi pun eu la loc!” Şi era o sumă, nu glumă! Pe urmă, nu l-am mai văzut. Auzisem despre el că se pregătea să plece din ţară, că depusese nişte bani în străinătate, şi eram convins că nu-l voi mai vedea când am aflat, de la o cunoştinţă comună, că fusese arestat. Se pare că era vorba de nişte tranzacţii cu aur, deşi el pretinde şi acum că ar fi fost la mijloc motive politice. Personal, nu cred, dar, mă rog! Un timp a lucrat ca zilier pe mai multe şantiere, a fost contabil la un G.A.C., agent de asigurări, juristconsult pe la Timişoara. Dar câte n-a făcut! Numai să stai şi să-l asculţi. A rămas acelaşi bărbat *charmant*. Iar când povesteşte aventurile lui...

— Şi-acum ce face!

— Scrie drame, domnule! Da, de vreo cinci ani. Drame!

— Nu pricep.

— Drame în versuri. Mi-a citit şi mie o după-amiază întreagă. A, dar ştiţi ce frumoase? Are talent literar.

— Despre ce?

— Păi, are aşa: una despre Alexandru cel Bun, cinci acte plus un prolog, în care atinge foarte, foarte subţire şi unele moravuri contemporane, pe urmă, una despre Elena Cuza, ştiţi, soţia Domnitorului...

— Tot în cinci acte?

— Când se dezlănţuie...

— Şi ce face cu ele? Vreau să zic, nu le dă spre publicare sau la vreun teatru să fie jucate?

— Aici e buba. A încercat săracul peste tot. Numai promisiuni, amânări, „că să vedeţi... că ar mai trebui lucrate..., că e prea mare... că mai scurtaţi-o...” Doar ştii mai bine decât mine cum se procedează.

— Invidia, domnu’ avocat.

— Şi doar sunt *pe linie*, n-ai ce să le reproşezi. Lalescu a făcut şi memorii. A zis că nu se lasă.

Deci, iată cheia personajului! îşi spuse frecându-şi satisfăcut palmele.

Lalescu scrie drame! Deşi această pasiune i-a venit abia la bătrâneţe, ea se afla în germene încă de mult. Dar ce spun? Se afla în el de la naştere, o genă specială din care a crescut, s-a dezvoltat talentul pentru dramă.

Se simţi ca un anatomist la masa de disecţie.

Aşaaa, vom face mai întâi mici incizii aici, aici şi aici. S-ar putea să avem surprize chiar de la început. Ce se vede? Un Lalescu recitând. Dar aici? Un Lalescu vânzând automobile. Dar dincolo? Un Lalescu cerându-şi drepturile... Scenele se derulează repede, sincopat. Prea mult nu poţi înţelege. Voi face o incizie mai adâncă. Iată-l într-un budoar, la prima întâlnire. Se dezbracă încet, îşi pune pantalonii pe dungă, întreabă pe femeia din pat care tremură sub

plapumă: „N-ai un umeraş?” Se duce la oglindă şi-şi aranjează părul, îşi pipăie obrajii, apoi, privind drept înainte, se apropie de pat, stinge veioza şi-şi dă drumul: „Ce dor nebun mi-a fost de tine!”

În altă scenă, explică unui intim cum a fost arestat:

— Chestie politică, *mon cher*! Camuflată sub pretextul unor nereguli.

— Parcă a fost ceva cu nişte cocoşei...

— Da, dragă, ca să vezi! M-au băgat la „economic”. Dar, cum să-ţi spun? Eram „politic” toată ziua! Numai un naiv nu-şi dă seama.

Şi în scena trei:

— Am fost şi acum trei săptămâni. Mă numesc Lalescu. Jean Lalescu, advocat pensionar. Pentru drama mea. Mi-aţi spus să revin.

— Da, într-adevăr! V-am spus şi atunci că... Mă rog... Suntem o revistă pentru tineret şi...

— Tocmai d-aia! Un fragment din piesă. Câteva strofe, măcar.

— Ştiţi, nu publicăm aşa ceva.

— Nu publicaţi dramele acestui neam? Păi, ascultă domnule... că ţi-aş putea fi tată, eu am luptat, m-am sacrificat, da, da! m-am sacrificat, şi dacă scriu, nu scriu ca să mă aflu în treabă. Din datorie scriu, domnule! Din datorie faţă de acest neam urgisit al nostru, care azi s-a trezit la o viaţă nouă. Tineretul trebuie să-şi ştie înaintaşii, să-i cânte, să-i...

Deci... deci... deci!

Lalescu trebuie să fie un personaj *care joacă.* Îşi joacă rolurile cu dibăcia unui actor. Îl voi pune în situaţii dintre cele mai contradictorii, totul se va petrece ca pe scenă, confruntările vor fi, câteodată, dureroase, vor fi şi deznădejdi, şi lacrimi, şi prăbuşiri, dar numai cât durează piesa. Odată cortina lăsată, actorul se ridică, îşi scutură hainele, îşi scoate peruca. Peste două capitole va fi văzut din nou în faţa oglinzii machiindu-se pentru o nouă intrare. Sufletul lui va fi *pe dinafară*, dacă se poate

aşa ceva, în hainele şi înfăţişările pe care le poartă. Un personaj fără viaţă interioară. Ar fi posibil?

Safiu îi explicase odată că în psihologia mai nouă se foloseşte expresia „cutie neagră”, care nu ar fi altceva decât psihicul nostru, adică, toate procesele care se petrec în el şi pe care noi nu le putem cunoaşte. Ce putem cunoaşte sunt doar „răspunsurile”, reacţiile la diferiţi stimuli. Îi şi desenase un pătrat cu două săgeţi, una la „intrare”, alta la „ieşire”.

— Vezi, îi arătase el doctoral, aici este S, adică, stimul, aici este R, adică, răspuns. Putem cunoaşte natura celor două, dar nu putem cunoaşte ce se petrece în cutia asta. Unii pretind că nici nu e nevoie. „Băgând” aici ceva, în capătul celălalt iese...

Nu-şi amintea prea exact ce-i spusese că ar ieşi prin capătul acela. Ideea „cutiei negre” îl uimise însă, mai ales că auzise că o astfel de cutie există şi la avioane. Aceasta înregistrează, pe bandă de magnetofon, convorbirile personalului de bord cu turnul de control, în caz de accident, se caută mai ales această bandă. Ce bine ar fi ca şi un romancier să aibă asemenea posibilitate! Să-i scoată din când în când personajului „cutia neagră” şi să i-o asculte cum ai asculta o muzică.

În lipsa ei, se va mărgini, bineînţeles, doar la manifestările exterioare ale lui Lalescu şi, mai ales, la disponibilităţile acestuia pentru diferite roluri. O anume detaşare în gesturi va fi aproape obligatorie. Ţinută ireproşabilă, haine bine călcate, o faţă amănunţit rasă şi zdravăn pudrată. Funcţionează prin apăsare pe butoane.

Oare aşa să arate personajul lui? Nu, adevărul e altul! Un adevăr pe care tot evită să şi-l spună cu toată sinceritatea: pur şi simplu, nu se pricepe să mişte un personaj. Nu numai să-l descrie, dar să-i vadă şi rotiţele. Să explice!

Să explice mecanismele lui Lalescu, acea îmbinare de forţe care face din el ceva de sine

stătător, o individualitate, şi la care nu e de ajuns să vorbeşti doar de o înlănţuire de cauze şi efecte, ci trebuie să vezi şi dedesubturile. Geologic vorbind, care ar fi stratul cel mai de jos? Ambiţia, vanitatea, egoismul? Dar odată ajunşi la el, nu ajungem la stratul primar al majorităţii oamenilor? Cum individualizezi o trăsătură comună, cum o faci să se exprime distinct?

Lalescu iubind, vânzând automobile, pledând într-un proces răsunător, stând la coadă ca să-şi primească mâncarea în gamelă, săpând şanţuri, adunând cifre pe foi mototolite, conversând, mâncând cu rafinament, scriind drame — toate aceste scene, aparent contradictorii, trebuie să aibă o „marcă de fabricaţie”. Or, aceasta nu poate fi decât eleganţa lui, aerul său distins, detaşarea sa. I se întâmplase de atâtea ori să vadă asemenea chipuri şi purtări de o distincţie naturală la oameni obişnuiţi, aşa cum întâlnise figuri greoaie, gesturi şi apucături vulgare la oameni socotiţi „superiori”. Ar fi interesantă, îşi spuse, contradicţia aceasta între figură şi spirit. Personajul caută să realizeze ceva măreţ, dar n-are resurse, intelectuale sau morale, în schimb, rămâne figura lui, o figură care l-ar fi destinat unei strălucite cariere, politice sau artistice. Apariţiile la bară, într-o închisoare, într-un G.A.C., într-un cenaclu de amatori trezesc totdeauna uimire, un murmur greu de stăpânit. Ia te uită cine a venit! Cine o fi? De unde a mai răsărit şi tipul ăsta? Dacă e avocat, crezi despre el că e, cel puţin, decanul baroului, dacă îi zăreşti umbra printre nişte acareturi, nu scapi de impresia că e vreun şef sosit incognito în control, la închisoare, singurul căruia gardienii i se adresează într-un mod special e el (cine ştie?). E calm, niciodată nu-şi iese din fire (deci, aş greşi făcîndu-l să revendice ceva cu voce tare). La el predomină forma, aspectul, gestul exterior, totdeauna dând impresia a ceva calculat. Un prost? Poate, dacă

numim prostie lipsa de profunzime. Un om rău? Nu, nici bun, nici rău. Indiferent. Ca o coajă.

*

Matilda îl servi şi pe el. Dinţii albi muşcară dintr-un cornuleţ cu nucă. Bău şi din vinul roşu.

— Bun! făcu Lalescu în chip de cunoscător.

— Facem o „piatră”? se adresă Arabolu celor prezenţi.

Începură să-şi aranjeze piesele pe stative.

Cum naiba să faci un roman să meargă? se întrebă el aşezându-şi în ordine piesele. Îşi aminti că aceeaşi întrebare i-o pusese şi lui Safiu cu vreo trei luni în urmă.

Când alte lucruri merg cum merg, spusese el atunci, când necazuri mai mari sau mai mici te tot înţeapă, când nici anotimpurile nu mai sunt anotimpuri şi crize de tot felul scutură organisme crezute a fi dintre cele mai puternice, cum naiba să faci ca un lucru atât de încăpăţânat, de greoi, de mai fără noimă să meargă cum trebuie?

Să-i punem roţi! îi răspunsese Safiu pe loc.

Da, asta îi facem drăguţului de roman! îşi zise depunând prima piatră pe masă.

Roţile pot fi de mai multe feluri: roţi de car sau de căruţă, de ceas de mână sau de ceas deşteptător, de camion, de moară, de autoturism sau de autoutilitară, de horă, de şaretă, de landou („*Aţi luat de jos, domnu’ general?*”). Căutarea ei însă va trebui s-o facem cât mai complicată, ca nu cumva lumea să ne acuze de naturalism, tezism şi alte asemenea păcate. Ca nu cumva unii să exclame, arătându-ne cu degetul: „Ia te uită la el! Şi-a demontat bicicleta şi gata, zice că ăsta-i roman!” Nu, ferească sfântu!

Mai întâi vom încerca nişte roţi de car. Le vom ataşa frumuşel („*Dumneavoastră urmaţi, domnu’ Lalescu!*”) şi ne vom duce, cu vehiculul astfel

pregătit, în piaţă. Vom aştepta ca oamenii să se strângă în jurul nostru. Mă rog, ce-i asta? De unde aveţi roţile? Merge, merge? Da' de ce nu le-aţi pus altfel? Da' nu-i mai bună IRTA? şi alte asemenea întrebări la care cu greu vom face faţă. Noi le vom povesti foarte calm despre strămoşii noştri, care şi ei foloseau carul, despre lungile noastre războaie cu turcii şi despre birurile grele luate tot cu carul, încercând să le vorbim ca pe vremea aceea: „Den care foc au nemerit şi pre Vodă aproape de încheietura genunchiului şi au năvălit toţi să nu cadză". Cine să nu „cadză"? va întreba unul. Ei, cine!? Vodă, măi frate! Dacă cel nedumerit va spune: „Şi eu care credeam că vreo grindă!", înseamnă că nu mai avem ce căuta acolo, că trebuie să plecăm şi, odată ajunşi acasă, să încercăm să schimbăm roţile. Mai mult ca sigur, nişte roţi de camion vor fi un lucru bun şi solid gândit. („*Doamnă, se pare că sunt la rând. Pot să iau?*")

Romanul va merge sigur. Drumurile le vom face cum le vom face, mai importante vor fi însă virajele, nu de alta, dar trebuie să fim extrem de atenţi, să nu cumva să mergem doar pe două roţi şi nici să ne apucăm, convinşi că, fiind într-un vehicul, ne putem permite orice, să verificăm cu botul maşinii rezistenţa frumoaselor garduri care ne împiedică să dăm pe delături, să mai mergem şi prin spatele lor şi astfel să ne trezim pe câte un drumeag prăfuit. Doar avem toată şoseaua înaintea noastră, ce nevoie avem de ocolişuri şi alte asemenea mofturi? Aţi pronunţat cuvântul stil? Foarte bine! Trebuie să fie şi ceva stil, dar nu aşa cum ţi-l închipui tu, biet mâzgălitor, nuuu! ci doar atâta cât să te descurci pe la viraje, ştiţi doar că virajele nu trebuie luate nici prea scurt, nici prea lung, şi că e necesară multă atenţie, concentrare, nici o mişcare în plus sau în minus. Ei, aici e problema! Ştii să iei virajele sau habar n-ai şi te trezeşti cu roţile în sus în vreun şanţ? De asta va

depinde şi soarta vehiculului tău. Şoseaua nu-i pentru toţi nepricepuţii şi neisprăviţii. Merg pe ea doar cei cu roţi bune. N-ai roţi bune, adio roman! Poate să fie el oricât de dichisit, dacă n-ai nişte roţi frumos conturate, lasă-te păgubaş! („*Ce, v-aţi şi depus, domnule general?*”).

Ne vom descurca punând la lădoiul nostru, între timp el se va umfla, pentru că atâta ne vom moşmondi, atâtea zile şi nopţi ne vom pierde cu diverse îmbunătăţiri), deci, vom pune pe rând roţile avute la îndemână. Pe cele de landou sau de berlină le vom arunca cât colo. Şoseaua e în pantă şi ce te faci dacă romanul, cu scene prea amănunţite şi conversaţii ca în secolul XVIII sau XIX o ia la vale? Nu va sări în bucăţi, cu personaje, cu tot? Încearcă să mai faci şi nişte descrieri de natură sentimentale şi-atunci o să vezi cum vii cu ele într-un pom.

Ne-au mai rămas roţile de bicicletă. Oricum, ele sunt uşor de montat şi, la romanele mai scurte, par o adevărată binefacere. Mersul va fi lin (doar şoseaua e bine asfaltată) şi nu ne va trebui un efort prea mare ca să ne strecurăm printr-un trafic atât de intens, să depăşim chiar unele romane trase de puternice motoare. Să poţi numai să te descurci printre atâtea semne de circulaţie. Aici e problema. OPREŞTE ŞI TE ASIGURĂ! Ia-o la dreapta! Acordă prioritate altora! Acces interzis bicicletelor! şi câte şi mai câte.

Dar dacă mersul tău în zigzag aduce cu un fel de luare peste picior a altora? Dacă vreun alt conducător de vehicul care îşi trage din greu camionul şi care a aşteptat liniştit la stopuri şi nu a încălcat niciodată regulile de circulaţie, te vede şi spune şi altora cât de zănatic eşti? „Vrea să facă pe interesantul, pe ironistul, pe şugubăţul? Ia să vedem noi, ştie ori ba regulile de circulaţie?” Şi îţi trece prin faţă o mie şi una de cartoane cu te miri ce semne, până te încurci, roşeşti, te bâlbâi. Ajungi să-ţi blestemi şi clipa în care ai avut proasta

inspiraţie să alegi, dintr-atâtea roţi, tocmai pe-acelea. Ducă-se dracului velocipedul!

Demontezi o roată şi porneşti cu ea pe marginea şoselei, aşteptând un moment mai bun când, între trecerea unui camion greu şi cea a unui splendid automobil aerodinamic, să poţi să-ţi tragi şi tu roata măcar cinci paşi. Decât deloc?

— Culoare! anunţă el răsucind spre ceilalţi stativul pe care se afla o perfectă formaţie de trefle.

Da, să fii răutăcios când nu-ţi merg treburile (şi romanul, printre ele). Să vezi peste tot oprelişti, limite, dar să nu-ţi vezi propria incapacitate. Să dai vina pe un redactor de editură, dar să nu te întrebi, în mod deschis, fără cruţare: cartea mea e o operă serioasă, bine scrisă, solidă?

— Pentru numele lui Dumnezeu! exclamase odată Condeescu, cine ne împiedică să scriem cărţi bune, cum ni le-am dori? Cenzura? Îţi pot da zeci de exemple de lucrări „cu probleme” care, totuşi, au apărut.

— Uiţi „vizele”, intervenţiile...

— Nu vreau să le legitimez dar, cum să-ţi spun? predă tu mai întâi o carte mare, repet, o carte *mare*, şi pe urmă să vorbeşti.

— Dar paginile care îţi sunt citite vertical, orizontal, pe diagonală, pe muche?

— Acum douăzeci de ani. Ştiu şi eu un caz. *Biblioteca Centrală de Stat* intenţiona să scoată un nevinovat anuar bibliografic. În lista de lucrări figura însă, la litera H, numele unei proeminente şi temute personalităţi a vremii care, cum se întâmplă în orice carte de adrese, într-o carte de telefon, de pildă, se afla între două nume autohtone: HRUBĂ şi HULĂ (ce să-i faci? aşa îi chema pe autorii ăia). Anuarul nu a mai putut apărea. Dacă se înţelegea mai ştiu eu ce? Dacă vreunui deştept i se părea că ne batem joc de remarcabilul om de stat?

— Vezi, chiar tu foloseşti iniţiala în loc să-i spui numele întreg!

— Dragă, aici e vorba de o altă cenzură, care există fără voia noastră. Dar, să fim serioşi! Ce, literatura stă doar pe treburi de-astea? Ne-a intrat în cap că numai dacă vorbeşti de chestii *tari*, scrierea e şi bună. Şi ce dacă vorbeşti de nişte decenii îngheţate? Poţi să-ţi bagi personajul în sute de închisori. Dacă n-ai artă, degeaba! Ştii cum reacţionează cititorul? Ca la un articol de gazetă mai curajos: „Dom'le, e tare! Ai văzut ce scrie? Dar cum de i-au dat drumul?" Şi... cam atât! Eventual, mai citeşte câte un fragment cuiva, ca să-l convingă ce carte grozavă ai scris, după care îţi uită până şi numele. Dealtfel, vei vedea că peste cinci, zece ani, multe din cărţile care azi fac vâlvă pentru aşa-zisul lor curaj, se vor dovedi nişte baloane de săpun.

— Ei, nu prea cred! Nu cred că ele nu vor rămâne nişte documente importante ale vremii.

— Cele scrise cu artă. Numai ele!

— Fundalul social într-un roman înseamnă nişte fapte reproduse întocmai. Cum obţii altfel spiritul epocii?

— Spiritul epocii? Să fim serioşi! S-a ajuns la un fel de modă. Pui în carte nişte chestii tari şi te asiguri de succes, un succes facil însă, ca în orice literatură de senzaţie. „Tirer sur un sanglier et ne lui tuer que les poux", zicea prietenul nostru comun, Jules Renard.

— Citatul e frumos, însă...

Vru să-şi amintească în continuare discuţia avută atunci cu Condeescu (o discuţie destul de tare şi în timpul căreia acesta îi judecase extrem de aspru o schiţă abia terminată. *Omul defect*: un om se defectase, nu mai vedea decât ticăloşiile oamenilor, ca şi cum în locul ochilor ar fi avut un aparat Roentgen...), dar trebui să se oprească, pentru că tocmai intra, scuzându-se de întârziere, Ioana.

16

— Pot să mă uit?

— Da, poftim! Ştiţi jocul?

— Cum să nu!

— Adineauri am avut o „culoare” splendidă. I-am făcut praf. Trageţi-vă scaunul mai aproape. Vreau să vă spun ceva foarte important. O să vă intereseze.

Ioana îl ascultă şi îşi trase scaunul atât de aproape că îl atinse cu cotul.

— Aşa, acum e bine! În timp ce ceilalţi joacă, noi o să discutăm.

— Dar nu ştiu cine sunteţi.

— Prezentările au fost făcute. Dar are vreo importanţă? Mai important e că sunt scriitor, un scriitor în mare încurcătură.

— Nu înţeleg!

— Scriu sau, mai bine zis, am scris un roman, un roman de dragoste. L-am pierdut...

— Şi de ce îmi spuneţi asta?

— Cui să-i spun? Lui Lalescu? El scrie drame despre Alexandru cel Bun.

— Daaa? Nu ştiam!

— Şi pe urmă, cine să te înţeleagă mai bine dacă nu o femeie? Dumneavoastră!

— Vedeţi că v-a venit rândul!

— Nici o grijă! Sunt atent şi la joc, şi la conversaţia noastră. Cum vă spuneam, am pierdut romanul, l-am pierdut pur şi simplu. Într-un parc. Abia îl terminasem. N-avusesem timp să-l dau la bătut la maşină. Aşa că nu mi-a mai rămas nimic, nici măcar o copie sau o ciornă. Şi de atunci, tot încerc să-l reconstitui. Zadarnic!

— Şi când l-aţi pierdut?

— Acum câteva zile... Nu, acum o lună! Sincer să fiu, n-aş putea să vă spun exact. Poate anul trecut...

— Domnule, totuşi cine sunteţi?

— V-am spus, sunt scriitor. Un scriitor nefericit.

— Ce faceţi? De ce nu luaţi cinci-ul de cupă?

— Vă voi asculta. Voi lua cinci-ul de cupă, dar şi dumneavoastră să mă ascultaţi. Vă rog! uitaţi, încerc să descriu personaje. Pe domnul general, de pildă. Că e un bărbat aşa şi aşa, că se poartă aşa şi pe dincolo.

— Nu vă înţeleg. Ce legătură e între domnul general şi romanul dumneavoastră?

— Am dat un exemplu. De exemplu, cum se poate vorbi despre un general? Ce descriere îi faci?

— Ca unui general, răspunse Ioana cu un surâs.

— Da, sigur! Se prea poate. Un franţuz, i-am uitat numele, vorbea de generalul Boulanger în felul următor: Corpul omenesc conţine 80% apă; dacă generalul Boulanger cântăreşte 82 kg, înseamnă că 65 sunt apă; din 82 urale adresate generalului, 65 sunt adresate apei chioare. Dar eu vreau să descriu caractere. Lucru dificil, extrem de dificil.

Un prieten de-al meu pretinde că n-am nici un talent pentru aşa ceva. Că ar trebui să rămân la schiţele şi povestirile mele. Dar eu vreau să demonstrez contrariul. Iertaţi-mă, vorbesc cam dezlânat, dar am atâtea să vă spun! Şi vreau să vi le spun şi repede. Îl vedeţi pe Lalescu? E gata să se etaleze. Deci, trebuie să mă grăbesc, deşi n-aş vrea. Unde rămăsesem? A, da! că vreau să scriu un roman. Totdeauna am simţit că aş fi în stare de o astfel de întreprindere. În primul rând, pentru că ştiu să descriu câte un destin, în puţine cuvinte. Această capacitate, sau cum s-o fi numind, am căpătat-o prin exerciţii îndelungi. Ani de zile am practicat jurnalul, cea mai bună maşină de exersat proză. Biografia, portretul n-au pentru mine secrete. Ştiţi cum le fabric? Pe loc! Fără complexe de inferioritate, fără căzneală. Simplu. Cum ai scoate aerul pe gură. De aceea îmi pot permite să mă şi joc, câteodată. Vă pot demonstra chiar acum.

Se apropie de urechea Ioanei şi începu să-i şoptească:

— M-am născut în clipa în care v-am cunoscut pe dumneavoastră (proces foarte complicat şi o mare reuşită biologică, trebuie să recunoaşteţi!)

— Mă speriaţi!

— Plimbările, discuţiile, certurile noastre se derulează pe un ecran cu pânza tremurând de un vânt îngheţat, cu scene în care parcă plouă, cu multe personaje, alergând, stând, plângând sau gesticulând zadarnic. Îmi amintesc de nişte dimineţi pe câmpuri inundate de soare, dumneavoastră, într-o rochie înfoiată, galbenă, chemându-mă să-mi arătaţi umbra unei furnici alergându-vă pe braţ, eu mereu mai aprins de *amor* (aşa îmi plăcea să-i spun legăturii noastre, poate şi dintr-o anume convingere lingvistică), căutându-vă mereu chipul drăgălaş, salturile de pe un lucru pe altul sau aşteptând, cu sufletul la gură, apariţiile totdeauna imprevizibile. Niciodată nu stăteaţi să vă mângâi pe îndelete, fugeaţi mereu ca un câine sau un copil.

După aceea au venit anii de facultate, grecii şi latinii studiaţi cu îndârjire în bibliotecă până la ora de închidere, zile de-a rândul şi luni întregi. Amintirea dumneavoastră era încă vie. Cum aş fi putut-o uita? Mă chinuiau străzile pe care ne plimbasem, locurile pe care le văzusem împreună, cărţile din care vă citisem. Încercam să scriu poezii până seara târziu şi striveam cu un papuc gândacii ce suiau spre mine. Poeziile vă erau dedicate şi erau cu atât mai năvalnice şi mai fără rimă cu cât îmi era mai dor...

— Domnule!...

— Apoi au venit anii de liceu. Amintirea dumneavoastră nu mă chinuia atât de tare, deşi în fumurile focurilor mocnite ale frunzelor şi crengilor adunate de bunii locuitori ai oraşului natal, primăvara, şi printre care îmi plimbam chipul de adolescent firav, zăream nişte umbre

secrete, numai de mine ştiute, umbrele amorului nostru de odinioară.

— Dar, vă rog! Ce înseamnă asta?

— Cu cât scădeam în vârstă cu atât mai mult regretam că trebuie să învăţ algoritmii şi ablativul absolut, aceşti domni absurzi şi sângeroşi, neiertători cu sufletu-mi fugărit pe paginile cărţilor ca de nişte monştri cu mii de capete. În fond, ce legătură avea Brătescu-Voineşti cu marea mea pasiune din anii ce se scurseseră năvalnici şi de ce trebuia să scandez la latină când afară, în grădină, merii în floare mă aşteptau cu umbra lor albă?

Rana din piept nu mi se vindeca, deşi mă dădeam cu sania până îmi amorţea toată făptura, iar vara, pe la opt ani, mă scăldam în bălţi păzite de suliţele lungi ale legiunilor de papură. Iar când mă jucam „de-a războiul” şi făceam în curtea doamnei Marinescu...

— Cine era doamna Marinescu?

— Zic s-o lăsăm pe doamna Marinescu şi să vă spun că, în al doilea rând, sunt un adevărata maestru al dialogurilor. Pur şi simplu, ştiu să le fac. Dialoguri între intelectuali distinşi sau între ţărani obişnuiţi...

— Să nu-mi mai daţi exemple!

— Bun, mă credeţi pe cuvânt! Să trecem peste asta. În al treilea rând...

— E rândul dumneavoastră!

— Da, mulţumesc! În al treilea rând, sunt un bun psiholog. Calitatea rară, chiar la unii scriitori de mare tonaj. Aceştia adună fapte, manifestări ale erorilor pe sute de pagini. Se conduc după un principiu simplu: al compatibilităţii. Este, de pildă, compatibil ca un ins gras să ţină o supărare mai multe zile? Nu, nu este! În genere, graşii sunt extravertiţi. Deci, eroul va căuta împăcarea chiar de a doua zi. Şi aşa mai departe. Mai rar găsim fineţea observaţiei psihologice, acea fineţe care să ajungă din doar două-trei trăsături de penel la aforism. Specialitatea francezilor, trebuie să

recunoaşteţi. Luaţi orice roman bun şi vă veţi convinge.

În al patrulea rând, ştiu să fac descrieri de natură. Când somptuoase ca un zbor de condor, când mici efigii care să cucerească prin delicateţe.

Mă mai caracterizează apoi francheţea, modul neinhibat de a vorbi şi scrie. Liber de prejudecăţile unei aşa-zise „meniri", îmi dau frâu liber temperamentului, mă las târât de el până la marginea verosimilului, înscenând situaţii după procedeul: „Ce s-ar întâmpla dacă?" Într-adevăr, ce s-ar întâmpla dacă eu acum v-aş săruta, sau m-aş descălţa şi m-aş scărpina în talpă, sau v-aş spune la toţi că sunteţi doar ficţiunile mele? Aceste jocuri cer o inteligenţă demiurgică care să fabrice alte inteligenţe şi mai tari sau aparent mai tari decât ea, venind mereu în conflict unele cu altele, într-o bătălie fără învingători şi fără învinşi.

Ce rămâne pe câmpul de luptă sunt mici fragmente. Alăturate, nu compun nimic, decât alte fragmente mai mari şi aşa mai departe.

— Nu — am — înţeles — nimic!

— Am şi umor! Niciodată n-am dus lipsă de el. Ştiţi ce-am fost în stare să fac odată, când m-a părăsit iubita? Am scris o listă lungă de lucruri inutile de care tot vroiam să mă debarasez. În lista aia am pus şi numele ei, inclusiv cele de alint. Am lăsat-o într-un loc vizibil, căutând ca în fiecare zi să execut câte un punct. Ce uşor mi-a fost ca după o pălărie uzată să arunc şi numele iubitei!

Pe urmă, mi-am confecţionat nişte lozinci cu care mi-am împânzit pereţii camerei. Ascultaţi!

• De câte ori eşti melancolic, fă-ţi o omletă din două ouă! Ce ziceţi?

— Ce să zic?

• Când ţi-e dor de ea du-te la un prieten bun şi vorbeşte-i câteva zile în şir despre nefericirea ta.

Vei constata la un moment dat că nu mai ai ce-i spune. Atunci să ştii că eşti vindecat.

• Gândeşte-te numai la situaţii absurde. De pildă, că mâine se deschide sesiunea de toamnă a Academiei. La primul punct al ordinei de zi: *Mersul trenurilor* (Principii, metode).

— Domnule!

• Apucă-te de aeromodelism!

• Taie în fiecare zi într-o pădure doi metri cubi de lemne! Vei avea o poftă de mâncare nebună şi un somn de copil. În plus, vei face nişte muşchi grozavi. Vei deveni imediat caraghios dacă vei spune, plesnind de sănătate, că-ţi vine să... plângi.

— Dacă aveţi toate calităţile astea despre care mi-aţi vorbit, de ce spuneţi că sunteţi un scriitor nefericit? Ce vă lipseşte?

— Culmea e că ştiu ce-mi lipseşte. Nu multe lucruri, puţine, dar esenţiale. Unul din ele se numeşte *Ficţiunea*, altul, *Infanteria*. Nu râdeţi! Vorbesc foarte serios. Poate pentru prima dată. Nu ştiu să mărşăluiesc, n-am tenacitatea şi viclenia infanteristului, habar n-am să mă „acopăr", să atac la momentul oportun, nu cunosc şi nici nu-mi pasă de detaliile „terenului". Cu avioane nu realizezi decât aforisme şi eseuri, nu romane. Luaţi un romancier adevărat şi mirosiţi-l! Veţi constata că miroase a praf, praf de câmpie, duduie!

— Chiar aşa? Totuşi, cum aţi reuşit să scrieţi romanul?

— Din bucăţi, bucăţi independente, puse pe spaţii mici, în schiţe lucrate, să zicem, cu fineţe, dar fără suflu romanesc. De aici şi absenţa *construcţiei*, adică, tocmai a lucrului cel mai important şi care face *miracolul* romanului.

— Doamnă, domnilor... Hand! spuse Lalescu cu un aer de triumf.

O secundă mai târziu, ca un făcut, se produse un scurtcircuit. Toţi se ridicară în picioare. Sofica, intrată între timp în salon, rămase, ca şi ceilalţi, imobilă. Apoi, începură să se mişte în jurul mesei,

să dea la o parte scaunele, dar punându-le mereu în calea altora, acestea erau mutate de alte mâini, până nu se mai auziră decât nişte scaune ce mergeau prin încăpere, se izbeau, patrulau pe margini, se hârjâiau de parchet, se loveau de geamul gros al vitrinei cu zecile de pahare clănţănind.

Singur Arabolu nu-şi pierduse firea. Merse încet, bâjbâind, şi scoase dintr-un sertar o lanternă. O aprinse.

— Dacă ţine mai mult? Sofico, adu cele două lămpi! spuse Matilda.

Aceasta dispăru pe uşa care ducea spre bucătărie, condusă de fasciculul de lumină. Într-o străfulgerare se văzură ochii speriaţi, de sub canapea, ai pisicii.

I7

Rămase singur.

Oraşul, pustiu la acea oră, îşi dezvăluia întreaga frumuseţe. Case luminate de lună arătau când pereţi invadaţi de iederi roşcate, când suprafeţe ca ale unor panouri de decor. Porţi de fier rugineau aerul, în alte locuri, garduri de lemn sprijineau tufe de liliac sau trandafiri. Trotuarele, sparte de rădăcini, făceau înaintarea anevoioasă.

Avu grijă să nu se izbească de vreun stâlp sau copac şi, când ajunse într-o piaţetă cu caldarâm bun, iuţi paşii. O luă pe altă stradă la stânga, apoi la dreapta şi, fără a avea o ţintă anume, înaintă nepăsător prin oraşul adormit. Câini muşcau din spaţiu.

Găsi un parc şi fu fericit să se odihnească pe o bancă. O răcoare plăcută îi înviora fiinţa, i-o făcea vitează, uşoară, plutitoare.

Privi în sus. Frumoase constelaţii atârnau de bezne.

Se ridică, făcu un pas, ezită, mai făcu unul şi, fără a mai întârzia, trecu repede în alt cartier. Aici, luminile se înmulţeau, oamenii mergeau grăbiţi pe lângă el, maşinile rulau pe bulevardul încadrat de două şiruri de castani bătrâni.

Prinse trenul, în ultima clipă. Acesta se şi pusese în mişcare şi el trebui să alerge tot peronul. Dintr-un salt se agăţă de bara scării ultimului vagon. Stătu un timp pe platformă şi privi prin geamul uşii, blocată de un drug fixat de-a curmezişul. Liniile se năşteau din pieptul lui şi, odată cu aşezarea lor pe traverse şi dispariţia în noaptea fără sfârşit, un gol şi o ameţeală puneau stăpânire pe el — golul şi ameţeala călătoriei.

Intră în primul compartiment, luminat de un bec albăstrui. Spuse un „bună-seara” scurt celor doi

pasageri şi aproape căzu pe banchetă. Închise ochii.

Un foşnet îl trezi. Domnul de la fereastră îşi pusese servieta pe genunchi şi cotrobăia în ea cu amândouă mâinile. Scoase un vraf de hârtii mototolite, le aşează alături şi, după ce lăsă servieta să-i cadă la picioare, luă prima filă şi o netezi cu palmele pe genunchi. Încet, meticulos. Veni rândul celei de-a doua.

După ce termină operaţia, tencui foile, le prinse cu o agrafă pe care o ţinuse până atunci între buze, se uită la ceas, apoi în sus, la becul albăstrui şi, potrivindu-şi poziţia ca lumina să-i cadă cât mai bine, începu să citească.

Testiban urmărea mişcările feţei acelui lector neatent la lucrurile din jur, ci doar la paginile în care se cufundase. Liniştea acestuia se transforma treptat în nedumerire. După un timp deveni de-a dreptul nervos. Mai avea două sau trei pagini de parcurs şi o revoltă greu de stăpânit îl făcu să plesnească cu dosul palmei foile şi să exclame!

— Ce porcărie!

— Ce-aţi spus? întrebă tânărul de vizavi care până atunci păruse că doarme adânc.

— Gramatica, domnule! Gramatica! Îi numeri greşelile cu zecile. „Defel” se scrie într-un cuvânt, or, el îl scrie despărţit. „Eu continui”, în loc de „eu continuu”. O adevărată catastrofă. Da’ nu e frază să n-aibă o greşeală!

— Perfecţia gramaticală e semn de parvenitism! mormăi Testiban.

— Ce-aţi spuuus?

— Nimic, domnule!

— V-am auzit! Credeţi că sunt surd? Adică, eu sunt un parvenit!?

— Nu, în nici un caz! Cum mi-aş putea permite?

— Vă permiteţi! Vă permiteţi să călcaţi în picioare orice. Şi gramatica e cea mai la îndemână, nu? De nu v-aş cunoaşte!

— Domnilor, nu vă supăraţi! interveni tânărul, nu ştiu dacă e cazul să vă certaţi pentru nimica toată. Şi încă la două noaptea...

— În primul rând, nu e o nimica toată. În al doilea rând, dumnealui m-a făcut parvenit. Aştept scuze. Da, da, aştept scuzele de rigoare, domnule!

— Puteţi să le aşteptaţi mult şi bine! replică Testiban întorcându-i spatele. Auzi, scuze!?

— Da, da, imediat! Pe loc! ţipă cu violenţă celălalt, apropiindu-se ameninţător.

Testiban se simţi înşfăcat de guler şi ridicat cu forţa în sus.

— Pentru numele lui Dumnezeu! încercă tânărul să-i potolească. Ce v-a găsit? Domnule, fii bun şi cere-i scuze! Şi terminaţi odată!

Prima palmă îi produse lui Testiban o usturime violentă în ureche. Alte două palme veniră imediat, ca o completare. Se lăsă moale pe banchetă. Îşi acoperi capul cu braţele. Dar celălalt găsea de fiecare dată câte o porţiune neapărată. În acelaşi timp, împingea cu spatele pe tânărul care voia să intervină.

— Mai na una pentru „care” repetat de zece ori pe o pagină! ţipa ca scos din minţi. Şi încă una, pentru abuzul de gerunzii! Na, să te saturi!

Ploua cu loviturile peste bietul Testiban.

Agresorul ştia să lovească. Făcea câte o mişcare înşelătoare cu dreapta şi îl plesnea cu stânga. Genunchii îi serveau de menghină pentru a-l prinde mai bine şi a nu-l lăsa să scape. Un pumn mai puternic în coaste îi tăie respiraţia.

— Mama ta de agramat! Ne iei şi cu fineţuri, ai? Foloseşti expresia asta la modă, „pe undeva”, adică, vezi dumnealui prinde nişte subtilităţi, nişte chestii care nu sunt de nasul oricui. Învăţă, mă, întâi gramatică!

Făcând însă un gest greşit, îşi izbi dreapta cu putere în clanţa uşii. Scoase un urlet şi-şi duse pumnul la gură. Tânărul profită şi-l înşfăcă zdravăn, încercuindu-i braţele. Lupta se ducea

acum între cei doi. Testiban dezmeticit, încercă să se refugieze în colţul dinspre fereastră. Se ghemui speriat. Întinse o mână şi luă teancul de file de pe banca de vizavi. Nu putu citi din cauza luminii slabe. Vru să le azvârle înapoi când, în străfulgerarea unei clipe, presimţi că acolo era chiar scrisul său. Se frecă la ochi, îşi duse paginile până aproape de nas. Cum, dar era chiar scrisul său! File din manuscrisul pierdut. Cum ajunseseră la insul acela barbar?

Încercă să se strecoare pe lângă cei doi care continuau să se înlănţuie şi să se ghiontească.

— Lasă foile jos, că acu' vin la tine! se auzi vocea tunătoare a agresorului său.

Le lăsă în clipa în care trenul, cu un scârţâit prelung de frâne, oprea în staţie. Becurile puternice ale peronului luminară compartimentul. Cei doi încetară brusc lupta.

Şi Testiban putu astfel să se strecoare pe coridor şi, din câţiva paşi, să fie în apropierea scării. Făcu loc unei ţărănci să urce şi, când trenul se puse din nou în mişcare, sări.

— Hei, de ce nu te uiţi pe unde calci? îl apostrofă un ins gras şi fălcos. Dai buzna, aşa, peste oameni? M-ai călcat pe picior.

Deşi Testiban se scuză, insul continuă să-l apostrofeze. Câţiva călători făcură cerc în jurul lor.

— Un bezmetic! comentă unul.

— Lăsaţi-l în pace! interveni un altul. Nu vedeţi că-i curge sânge din nas? Apoi, trăgându-l spre el, îl întrebă cu un glas blând: Ce-ai păţit? Ai căzut? Te-a bătut cineva?

Testiban, recunoscător, îl prinse de mânecă şi-i spuse repede:

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc! Sunteţi singurul care îmi înţelegeţi situaţia...

— Calmaţi-vă! Calmaţi-vă! Nu aveţi de ce să vă fie teamă. Am rămas numai noi doi, ceilalţi au şi plecat.

Arătă cu braţul întins peronul gol. Luminile orbitoare dispăruseră şi ele. Doar un felinar, clătinat de un vânt pornit din senin, mai străjuia mica gară cufundată în întuneric.

— Acuma, că suntem numai noi doi, spuneţi-mi ce s-a întâmplat?

— Am fost bătut, bătut crâncen! începu să relateze Testiban. Eram în tren... un tip s-a legat de mine... zicea că fac prea mult greşeli de gramatică... Şi a dat în mine... na una pentru „care”!... şi mai na una pentru gerunzii!...

— Grozav, domnule! Aşa ceva n-am mai auzit. Şi zici că te-a bătut pentru... gramatică?

— Daaa! ţipă Testiban cu lacrimi în ochi.

— Păi, domnule, în loc să fii fericit, plângi? Bănui că eşti scriitor. Se vede asta din lacrimile dumitale. Un scriitor sau un personaj dintr-o carte care să mănânce bătaie din cauza gramaticii! — asta e o chestie absolut originală. Îţi dai seama? Unică în literatură! Aşa ceva nu s-a descris niciodată. Ai o ocazie mare cât roata carului. Pune-o pe hârtie, pune-o pe hârtie imediat! Co-lo-sal!

Testiban, urmărindu-l vorbind şi gesticulând (Doamne, câte gerunzii!), fu cât pe ce să-l îmbrăţişeze. Ceva în purtarea şi vorbele acestuia îl făcea să şi-l apropie. Spuse aplecându-se mult spre el:

— Sunteţi prea bun! Aveţi un suflet mare, domnule! Nici nu vă imaginaţi cât de recunoscător vă sunt!

— Ştiu, ştiu asta! Dumneata ai însă nevoie de un confesor. Trebuie să-ţi descarci sufletul. Îţi stau la dispoziţie. Hai, curaj!

La început, lui Testiban îi fu destul de greu să se adune. După ce bolborosi câteva fraze încâlcite, în care strecură câte un „mulţumesc” sau câte un „nu ştiu de unde s-o iau”, îşi dădu drumul:

— Sunt un scriitor care n-a publicat la timpul potrivit. Ani de zile am scris numai pentru sertar. Încă din liceu mi se spusese că am talent. Ce lucru

fatal! De-atunci mi se trag toate ponoasele. De-aţi şti cât blestem acei „l0” luaţi la română, laudele profesorilor când le prezentam câte o compoziţie mai bună! Ele m-au stricat, ele m-au îndemnat să cred că aş fi destinat literelor române. Ca şi cum doar talentul ajunge! Dar ce fel de talent? Făcutul unor fraze? Din păcate, asta am crezut şi mai cred şi acum. Când... Doamne! când îmi lipseşte lucrul cel mai important, inteligenţa artistică, acea facultate care împlineşte minunile ştiute de toată lumea. Aşa cum inteligenţa tehnică produce uluitoarele computere sau supersonicele argintii.

Şi m-am apucat să scriu, dragă domnule. Dar pentru că nu aveam decât talent, n-am putut face mare lucru. N-aveam, ca să zic aşa, ochiul lumii, al oamenilor. Îmi lipsea acea erudiţie, strict necesară unui scriitor, erudiţia faptelor de viaţă. Fără ea te învârţi în jurul cozii. În lipsa ei, ce îmi era mai apropiat, mai uşor de prins? Propriile-mi gânduri, propria-mi viaţă. Şi fiindcă îndeletnicirea mea se petrecea şi într-o vreme cu totul neprielnică (vorbesc de perioada 48–53), am scris jurnal, caiete întregi de mărturisiri, mai mari sau mai mici relatări ale faptelor exterioare. Veţi spune că şi asta e o treabă. Da, dacă eşti un Amiel sau un Renard! Cum nu eram... vă daţi seama ce-a ieşit. Dar eu mă socoteam, şi ăsta a fost lucrul cel mai prost pentru mine, mă socoteam scriitor. Un scriitor care, *deocamdată*, nu poate să publice. Când situaţia s-a schimbat, a venit prima mare lovitură: *n-aveam ce publica*. Au trecut vreo şase ani, timp în care am încercat să scriu nişte schiţe şi povestiri...

— Aveai însă experienţa jurnalului, o experienţă importantă.

— Şi da, şi nu! În mod normal, această experienţă ar fi trebuit să mă ajute dacă... aş fi avut acea inteligenţă despre care v-am vorbit. Să presupunem însă că m-a ajutat. Adică, m-a ajutat să nu-mi pierd „talentul”. Dacă vreţi, un fel de gazetărie (prin scrisul zilnic), insuficient însă marii

literaturi. Oricum, o exersare a unei aptitudini. Numai aşa s-ar explica şi faptul că, de bine, de rău, prin 7l, am putut publica primul meu volum. Aveam 40 de ani. După aceea au urmat alte încercări, bineînţeles numai roman, toate soldate cu eşecuri.

— De ce?

— Unu — nu ştiam să construiesc, doi — nu ştiam să scriu *mult* (nu în sensul de a bate câmpii, ci de a da acea curgere de fluviu prozei mele), trei — nu ştiam despre ce să scriu. Vă miră? Din păcate, am descoperit prea târziu că eu, la drept vorbind, nu mi-am fixat *ceva* despre care să scriu: „Evoluţia unei familii pe cutare fundal social”..., „Ce face un tânăr în condiţiile cutare şi cutare...”, „Cum arată lumea în ochii unui revoluţionar sau ai unui «fost»”... etc., etc.

— Într-adevăr, fără scop, literatura e pierdere de vreme. Dar spune-mi, te rog, n-ai încercat să nu mai scrii deloc? Să părăseşti, pur şi simplu, acest domeniu în care ai văzut că nu ai ce căuta.

— Să părăsesc literatura! Pentru nimic în lume! Ea mă definea şi tot ea mă împingea înainte. Apucasem pe această cale şi nu mai puteam da înapoi. De-aceea am şi făcut prima mea încercare: o poveste de dragoste de-acum 10–l5 ani, pe fundalul marilor prefaceri sociale. Luni de zile am trăit febra pregătirilor. M-am documentat cât pentru zece romane. Am citit presa acelor vremi, am văzut filme, am stat de vorbă zile în şir cu oameni care au trăit direct o seamă de evenimente. Când m-am apucat de lucru ştiam despre ce şi cum să scriu.

— Şi cum ai procedat?

— Am făcut mai întâi o schiţă a acţiunii, pe urmă, o listă de personaje, am desenat, cum am putut, interioare, mi-am notat străzi, case, am parcurs cartea de telefon în căutare de nume. Nu m-aţi crede dacă v-aş spune că am urmărit un ins timp de o săptămână. Îl alesesem să joace rolul

unui general. Mai târziu am aflat, cu totul întâmplător, că fusese, într-adevăr, militar. Ceea ce înseamnă că avusesem intuiţie. Dar câte n-am făcut! Nu m-am culcat o lună cu nevasta pentru că auzisem că nu ştiu ce războinici făceau lucrul acesta înaintea unor bătălii importante. Am plecat singur, undeva, la ţară. Şi astfel m-am pornit să scriu romanul.

El debuta oarecum inofensiv. Un avocat îşi invita amanta undeva, în apropierea Bucureştiului. Ca să nu dea de bănuit, lua cu el şi două cunoştinţe. După o noapte petrecută acolo, cei patru se întorc în oraş. De-aici şi începe acţiunea propriu-zisă a cărţii. O acţiune trepidantă, fără un moment de respiro, cu planuri care se schimbă brusc, ca în cinematografie. Apar, pe rând, personaje dintre cele mai contradictorii. Le-am şi numărat. Totalul lor, incluzând şi *figuraţia* (la un moment dat apare, într-o plimbare solitară la şosea, Petru Groza), era de 54. Ce ziceţi? O sumă! Le-am manevrat cât am putut de bine. Am făcut şi descrierea unei crime...

— Unui câine?

— Nu, unei crime! Un anume Burlănescu, care îşi omoară, din gelozia, nevasta. Ei bine, pe fundalul acela încărcat apărea, curată, aproape neverosimilă, dragostea dintre eroul principal (nu ştiu dacă v-am spus că se numea Ferdinand), dragostea dintre el şi Ioana...

Într-o zi, alta decât acea în care cei patru fac mica excursie la ţară, s-a întâmplat să pierd manuscrisul. Vorbesc aşa pentru că faptele, pentru mine, sunt foarte amestecate. Nici eu nu mai ştiu ce e real şi ce imaginat în toată povestea asta. Poate că lucrurile descrise în roman nici nu le-am pus pe hârtie ci, pur şi simplu, le-am trăit. Că am visat doar o carte.

— S-o visezi?

— Totul e posibil. Dumneavoastră trebuie să vă mărturisesc întregul adevăr. Vă sunt dator cu

sinceritatea mea cea mai deplină. Faţă de gestul de a mă apăra... Nu, să nu spuneţi nimic! Simt eu că aşa trebuie să fie.

— Mă rog!

— Pornind să scriu un roman de dragoste, am ajuns... am ajuns, fără să-mi dau seama, la cu totul alte chestii. Dacă o carte e o oglindă de-a lungul unui drum, cum zice o vorbă celebră, atunci, în ea intră şi alte situaţii decât cele, cât de cât, prevăzute. Manevrând oglinda, prinzi, la doi milimetri de un sărut inocent, cea mai cumplită blasfemie. Iată de ce, cu timpul, am fost nevoit să adopt următoarea tactică: pe de o parte urmăream, ca să zic aşa, firul principal, pe de alta, îmi notam (v-am mai spus că ţin jurnal de-o viaţă), tot ce era pe de-lături. Un fel de contabilitate dublă. Şi ce credeţi că am descoperit? Că în cea de-a doua partidă (parcă aşa se cheamă) era mai mult adevăr decât în prima. Pe o coloană minţeam, pe alta eram sincer, În prima scriam după şablon, în a doua, din inimă.

— Nu cred că e o tragedie aşa de mare.

— Cum să nu fie!? Dedublarea asta te poate duce până la nebunie. La început te strâmbi doar pe un colţ de oglindă. Scoţi limba sau îţi turteşti nasul. Şi pentru că vezi că nimeni nu te opreşte, faci un pas şi te amesteci printre personaje. Din acest nevinovat pas decurg apoi toate neplăcerile. Tentaţia de a fi eroul principal e atât de mare că nimeni şi nimic nu te mai împiedică să îmbrânceşti pe ceilalţi, să le dai ghionturi şi să te instalezi în frunte, venind spre oglindă cu faţa, până în prim plan, sucindu-te puţin pentru a ţi se vedea profilul napoleonian, agitând braţele, picioarele pentru a demonstra cât de vioi eşti. Încet-încet, te transformi în paiaţă. Pier şi ultimile rămăşiţe de bună cuviinţă. Totul e dat peste cap, iar dacă cineva are curiozitatea să arunce un ochi peste ceea ce faci, nu se poate să nu se simtă de-a dreptul jignit...

Foarte târziu, din păcate, prea târziu mi-am dat seama că acest amestec (am uitat să vă spun că romanul şi jurnalul au devenit, la un moment dat, o singură carte, poate şi din nevoia de adevăr care mă răzbise), deci, prea târziu mi-am dat seama că ce scrisesem eu e şi necitibil, şi nepublicabil. Făcusem cu personajele mele, nu anatomie, ci un adevărat carnagiu. Acolo unde vroiam să fiu serios, deveneam ridicol, unde intenţionam să folosesc o vorbă de duh, trezeam plânsul cel mai deznădăjduit.

Iată de ce, şi dumneavoastră sunteţi primul căruia îi spun acest lucru, eu... la urma urmelor... mă bucur... cum să vă spun?... sunt aproape fericit că am pierdut manuscrisul.

— Bine, bine, asta o să vedem noi mai târziu, şopti ca pentru sine, celălalt.

Gara dispăruse de mult în urma lor. Mergeau de mai bine de două ceasuri pe un drum prăfos de ţară. Întunericul se subţiase prevestind apropierea zorilor. Călcau pe un colb gros, umezit de răcoarea nopţii. Filimon (aşa îl chema pe domnul care îi luase apărarea) păşea cu un metru înaintea lui, taciturn. Un cer plin de nori cobora în faţă ca o pădure de nepătruns. Avură senzaţia ciudată că foarte curând vor ajunge la capătul pământului, într-atât de dens era aerul, de pâclos.

Suflau din greu, ca la urcarea unui deal cu pante abrupte. Continuau totuşi să meargă. Dar cât de anevoioasă le era înaintarea! Un gard împrejmuia tot ce vedeau în faţă. Ierburi înalte îl cotropiseră şi doar ici-colo se mai zărea câte un stâlp din lemn aproape putrezit. Norii îşi plimbau cozile atât de jos, încât simţiră la picioare înfăşurarea lor rece. Un fum acru, de tăciuni, le înlăcrămă ochii.

Se opriră. Nu mai aveau cum să înainteze. Pâclele îi înconjuraseră cu totul şi un frig aspru le pătrunsese până la oase. Testiban întinse o mână în căutarea companionului său pe care nu-l mai vedea, dar, în loc să pipăie obrazul ştiut, degetele

se încleştară pe fierul rece al unei clanţe. Apăsă şi trase spre el. Un scârţâit îi deschise înainte o pajişte luminată blând de luminile unui amurg. Făcu un pas, încă unul.

Se simţi tras uşor de mână.

18

Ajunseră la marginea unui sat străjuit de un deal plin de vii. Strugurii fuseseră de mult culeşi, rânduri de tufe cu frunze veştejite, în cele mai neaşteptate culori, trimiteau spre ei zgomotele uscate ale unor hârtii în vânt.

Din curţi ieşeau trâmbe de fum şi un miros puternic se răspândea în aer. Chirciţi în jurul unor cazane, bărbaţii aţâţau focuri suflând din răsputeri şi scormonind tăciunii cu vreascuri şi lemne subţiri ca nişte scândurele. Se înţelegeau mai mult prin semne. Chipurile lor îmbujorate se umflau şi se lăţeau la pălălaile atinse aproape cu nasul. Te-ai fi aşteptat să cadă din clipă în clipă cu feţele în focuri, dacă mişcări de ultim moment nu le-ar fi redat echilibrul. Din case se auzea roboteala femeilor, câte un ţipăt de copil împungea dealul.

— Fabrică rachiu de vin, îl avertiză Filimon pe Testiban care nu înţelegea ce se petrece. Tescovina este fiartă într-un cazan special în *velniţa* din *chiler*.

— Vorbiţi foarte tehnic.

— *Chilerul* e acea parte a casei, acoperită, lipită de zid, în care ţăranii îşi adăpostesc butoaiele, uneltele de lucru, hamurile, precum şi *velniţa*, cuptorul de ţuică. Cazanul se află prins în velniţă, cazan mare de aramă, cu capac şi o ţeavă prin care se prelinge lichidul. Ţeava are la cap o aşchie numită *şup*. Prin el curge ţuica în *dejă*, adică într-o găleată.

Văzând că Testiban nu prea înţelegea, scoase din buzunar un carneţel şi îi desenă în grabă, cu linii iuţi, instalaţia.

— Prima tranşă, explică mai departe Filimon, se numeşte „fruntea” şi e atât de tare, că nu o poţi bea. Hai să vedem şi noi!

Se apropiară de o curte spaţioasă. Sprijinindu-se cu coatele de gard, priviră cum oamenii se adunau în mijlocul ei (nu numai cei ai casei, ci şi vecini sau rude venite din alte părţi). Forfoteau printre butoaiele cu urme de borhot, încă nespălate, alungau câte un câine care le stătea în drum, îşi şopteau la ureche sau îşi făceau semne numai de ei ştiute. Fierberile rachiului se terminaseră pentru că nu se mai vedea în velniţă nici un foc, numai tăciuni stinşi, strânşi grămadă într-un colţ. Îşi aplecau busturile, pe rând, spre vasele cu lichidul gălbui, ca să vadă cum a ieşit producţia din acel an şi, pentru o clipă, oglinzi imperfecte le înfăţişau chipurile ascuţite, puţin încruntate. Nici unul nu vorbea cu voce tare, era mai mult o şuşoteală şi o mişcare continuă de corpuri ce nu-şi găseau locul. Până şi copiii rămăseseră muţi, uitându-se doar din când în când în jur, pentru a afla unde le mai sunt părinţii.

Fără a se grăbi deloc, un bărbat voinic, stăpânul casei, scoase dintr-o căldare un pumn de porumbi ce stătuseră acolo câteva ore.

— Să vezi acum! îi atrase atenţia Filimon.

Oamenii luau porumbii muraţi şi muşcau cu poftă. Zeama li se prelingea pe bărbie, pe piept. Femeile primiră şi ele. Fetişcanele se codiră la început, dar gustând şi văzând cât de bune sunt boabele acelea parfumate, mâncară cu poftă. Copiii primiră şi ei câteva boabe în căuşul palmelor.

— E o gustare foarte apreciată de podgorenii din aceste locuri, comentă Filimon. Dacă vrei, un fel de libaţie la facerea rachiului cel nou.

Unul, care stătuse foarte aproape de cazan şi se servise singur cu mai multe bucăţi, începu sa se clatine. O femeie vru să-l susţină. Acesta o împinse uşor — semn că n-are nevoie. Copiii se luară la trântă din senin. O fetişcană chihoti în palmă. Doi bătrâni deschiseră braţele, unul spre celălalt, ca şi

cum nu s-ar fi văzut de ani. Stăpânul casei, cu gura plină de boabe, îndemna lumea să ia:

— Hai, luaţi! Mai sunt berechet.

Un bărbat înalt, puţin adus de spate, îşi făcu loc cu greu. Când ajunse aproape de cazan, întinse mâna. Porumbul îi alunecă şi, vrând să-l prindă, se poticni şi căzu în genunchi.

— Ei, ai pierdut ceva? întrebă o femeie voinică, dând coate unei slăbănoage de lângă ea care se prăpădea de râs.

Copiii culegeau ştiuleţii de pe jos şi îi aruncau care pe unde puteau. Vacile, venite între timp de la păscut, mugeau la porţi. Un bătrân le deschise şi animalele pătrunseră în curte. Dând de ştiuleţi, începură să-i molfăie. Fură aduse nişte bănci, câteva scaune. Cei mai obosiţi se aşezară. Alţii, rămaşi în picioare, îşi roteau privirile, aci încruntate, aci vesele. Fetele se strânseră cerc, foarte aproape de cei doi călători, şi se hlizeau la te miri ce. Una, mai ales, cu un nas cârn şi o faţă roşie, trăgându-şi într-una frumoasele cozi alungite pe piept, era cea mai şugubeaţă. Testiban îşi ascuţi urechea şi reuşi să prindă frânturi din ce povestea fata aceea.

— Ştiţi ce porcării spune? îi şopti la ureche lui Filimon.

— De ce te miri? Nu vezi că s-au îmbătat? Uită-te la ei! Abia se mai ţin pe picioare. Până şi animalele s-au îmbătat.

Testiban fu mai atent şi ce văzu nu-şi putu crede ochilor. Găinile care ciuguliseră resturile de pe ştiuleţi cotcodăceau împleticite, curcanii se rostogoleau pe jos bătând cu aripile pământul, un cal se ridicase în două picioare pe gard vrând, pesemne, să-l sară. Dar cel mai teribil era un porc, scăpat din cocină şi care înconjura curtea ca un apucat. Răsturnă un scaun, oamenii încercară să-l oprească, dar nu fu chip. Obosit, se opri o clipă şi, deschizând botul, dădu drumul la un guiţat atât de caraghios, că toţi izbucniră în râs. Un râs care nu

se mai termina, în hohote. Oamenii şi animalele se poticneau, se izbeau de copaci, de garduri, fără să le pese. Când se făceau grupuri, când se răspândeau, mişcările lor fiind la fel de imprevizibile ca ale unor obiecte smulse de furtună. Un vlăjgan, retras în şopron cu o fetişcană durdulie care îi dădea moale cu o palmă peste braţe, îi frământa acesteia sânii încercând să-şi bage cealaltă mână pe sub fustă. Fata se făcea că se apără, dar mişcările ei erau atât de stângace, că mai mult se îndesa ea în el. Un copil nu se putu ţine şi-şi dădu drumul direct pe prispă. Maică-sa râse şi, după ea, ceilalţi. Porcul continua să guiţe, găinile să se împleticească printre picioarele petrecăreţilor.

Curtea toată era ca o tavă uriaşă purtată de o mână invizibilă şi pe care se aflau, puse în neorânduială, toate lucrurile, mari sau mici, ale acestei lumi. Când se apleca într-o parte, când în alta, făcând astfel ca nici un lucru să nu mai stea la locul lui. Vocile îşi dădeau drumul fără oprelişte, braţele şi picioarele făceau ce le plăcea. Un taraf de lăutari, sosit între timp, se porni să cânte cu foc. Tălpile băturâ pământul uscat, braţele îşi căutară sprijinul pe umerii cui se nimerea prin preajmă şi o dănţuire nebună se porni. Bătrânii şi tinerii se înlănţuiră.

— Uită-te la ei! Uită-te la ei! îl tot îndemna pe Testiban companionul său. Asta este adevărata dezlănţuire a naturii. Au redevenit ei înşişi, cu stările şi pornirile de la începuturile fiinţei lor. Nezăgăzuiţi, neînfrânţi, liberi de toate constrângerile, atavici, dacă vrei, dar foarte adevăraţi.

— Şi animalele? întrebă Testiban urmărind cum porcul, oprit din fuga lui nebună, se tolănise lângă curcan şi acestuia nu-i păsa deloc.

— Cu ele se întâmplă altceva. Pentru că nu pot cădea mai jos de instinctele lor, se înalţă, da, da, *se înalţă* deasupra condiţiei lor, devin animale

superioare. Uită-te la calul ăsta! Cât de *pascalian* a rămas cu ochii aţintiţi asupra noastră!

Praful se ridica în valuri şi-i cuprindea şi pe ei. Nu mai vedeau decât frânturi de corpuri, câte un cap răsărind brusc, braţe întretăindu-se. Înserarea se lăsa încet, greoi, peste chiotele care nu mai conteneau. Putură doar să zărească cum vlăjganul reuşise să-i ridice fusta fetei aceleia bondoace şi cum pulpe albe, neatinse vreodată de soare, se încolăcesc speriate.

— De aici trebuie să pornească scriitorul, vorbi Filimon cu o voce puternică, pe care nu o mai avusese până atunci. Personajele nu trebuie să aibă nici un secret faţă de tine, autorul lor. Să se afle în această stare, starea lor primară. După care vii şi le pui „haine sociale", le faci să vorbească şi să acţioneze, le dai drumul în lume. Uită-te la ăsta! Acum nu e decât un manechin, ca toate celelalte făpturi din curte. Cum îl îmbraci şi ce destin îi dai? Iată întrebarea! Dar nu singura. După ce l-ai îmbrăcat, uiţi sau nu starea lui primordială, îţi stă mereu în faţa ochilor pe masa de scris aşa cum e acuma? Dacă răspunsul e pozitiv, atunci ai toate şansele să ajungi un Balzac sau un Dostoievski.

— Şi dacă nu?

— Rămâi un cârpaci!

Întunericul coborâse deasupra satului, un întuneric beat şi el de mirosurile acelea tari ce cuprinseseră case şi oameni, ca şi dealul cu frunze foşninde, uliţele şi primele stele.

19

— Acum, spuse Filimon după ce lăsară în urma lor satul, uite un caiet şi nişte creioane. Te-apuci să scrii chiar din clipa asta.

— De când aştept!

— Perfect! Începi cu vila Minovici.

— „Ma-til-da... A-ra-bo-lu... îm-bră-ca-se... aşaaa! îmbrăcase o ro-chi-e... cu de-col-teu... larg... iar în pi-cioa-re... a-vea... pan-tofi... înalţi... ce-i ac-cen-tu-au... îi accentuau muş-chiu-la-tu-ra... pu-ter-ni-că dar... aicea-i! dar fi-nă... a pi-cioa-re-lor... Punct!

— Să fim serioşi! Ştii doar cum erau îmbrăcate femeile. Cât priveşte vehiculul, el nu e bine ales. Pe vremea aceea circulau motociclete. Cine avea maşină personală?

— Iată o idee! Lalescu o invită pe Matilda pe motocicletă, un MZ de toată frumuseţea. Îl facem pe el de 25 de ani, iar pe ea nici măcar n-o măritǎm. Scăpăm şi de Arabolu...

— Lasă gluma!

— Nu e nici o glumă. Ce-ar fi să renunţ şi la Ferdinand? Nici ca nume nu-mi mai convine.

— Văd că-ţi place să te joci...

— E grozav să scrii în picioare! Dar nu obosiţi stând atâta aplecat? Nu vă doare când vă scriu pe spate rândurile mele?

— Nu asta contează! Contează ca dumneata să scrii cât mai repede şi mai bine.

— Da, acum înţeleg! Să începi să scrii dintr-o dată, fără nici o pregătire, chiar într-un loc neprielnic. Să scrii pe stradă, la o coadă într-o piaţă, în aglomeraţia unei gări, într-un autobuz. Pe un aeroport internaţional (eventual, când se face vama), vă daţi seama? Să nu mai pleci la Paris, deşi arzi de nerăbdare, pentru că... pentru că pe tine te-a apucat scrisul. Caietul pe genunchi sau pe

spinarea unui binevoitor şi... dă-i drumul! Ar fi ca o moarte aparentă. O sincopă. Se mai întâmplă, nu? Totul să se oprească în loc, să nu mai conteze nimic, amintirile, ca şi lecturile, să dispară. Un prezent spart în mii de bucăţi să cadă peste tine. Scriitorul ar trebui să moară ca să scrie cum trebuie. Chiar dacă n-ar reuşi să facă mai mult de zece fraze, ele ar avea, în schimb, acel dram de eternitate care înfioară inima.

— Văd că ai început să pricepi.

— Introduc şi o scenă foarte erotică. Ferdinand trage cu urechea la uşa Matildei în timp ce aceasta e asaltată de Lalescu. Aude tot.

— Nu eşti prea licenţios?

— A, păi *transfigurez*. Ce-ar fi ca eroul meu să audă de dincolo vuietul unui patruped în galop nebun? Vin apoi şi cu nişte *arhetipuri*... O scot eu la capăt!

— Dacă zici!? Aici eşti absolut liber, numai vezi ce faci cu libertatea asta. N-o irosi pe fleacuri. Atacă frontal!

— Să mă leg de ceva sau de cineva? Să descriu vreo tâmpenie, vreun abuz? Nu ştiu, nu mă pricep.

— Pricepe-te! Dar nu uita, rămâi în cadrul romanului dumitale! E foarte important.

— „Fură serviţi şi cu usturoi. Dar nimeni nu se atinse de el”...

— Să nu uiţi să vorbeşti şi de setebist.

— Îi vine şi lui rândul. „Lui Ferdinand îi plăcea să stea de vorbă, din când în când, şi cu nea Ilie, setebistul. Câte lucruri nu afla de la el! Într-o zi...” Dar, spuneţi-mi, n-aş putea scăpa de unele personaje?

— Numai dacă sunt nesemnificative.

— M-am cam săturat de mofturile unora. Iar Ioanei i-aş face un copil...

—!?

— „Seară colorată, moale, lascivă. Copacii uzi după o ploaie năvalnică, tropicală, tremurau frunze în luminile unui crepuscul vioriu.” După care,

farmacista, ştiţi, cea din povestea cu inginerul, se îndrăgosteşte de Ferdinand.

— Altă femeie?

— Ca s-o fac geloasă pe Ioana. O chestie mai complicată. Convorbire telefonică între cei doi, ceva care ar aduce cu *Mai presus de orice* de Eric Knight. Vă amintiţi? În timpul unui bombardament el o sună de la un telefon public şi-i spune, abia atunci, cât de mult o iubeşte. Vine pe urmă scena respectivă. Să nu uit: „Paşi metalici pe trotuarul de vizavi".

— Te rog amical, nu bate câmpii!

— Să încep atunci cu şcoala primară?

— Uf!

— Sau cu liceul? Am avut nişte profesori! Mai târziu aş putea băga şi un jurnal de front: „*Marţi*... Schimburi răzleţe de focuri. Un frig umed ne îngheaţă mădularele. Pe la 5 p.m. puternic bombardament. Lângă mine cade căprarul Paraschiv. Izbit drept în frunte, spărtura semăna cu harta Africii, cum scrie Anatole France în *Histoire comique* (Paris, Calmann-Lévy Editeurs, 1924)."

— E prea de tot!

— „Un început de ceaţă se lăsă pe străzile pustii. Un cărăbuş căzu pe trotuar la un metru în faţa scriitorului. Acesta îl apucă precaut, cu două degete, şi îl puse în palmă."

— Care scriitor? Dumneata?

— Eu sau altcineva, n-are importanţă. Mă gândesc să izbesc în personaje cu alte personaje, să le distrug pe rând, unii să-i mănânce pe alţii. S-au înmulţit paraziţii? Punem oameni oneşti şi muncitori. Sunt prea mulţi oameni de treabă? O duzină de şmecheri restabileşte echilibrul. Romanul meu va fi un roman ecologic. „Şi factorul poştal aduse o scrisoare..."

— Dacă zici!

— Cititorii nu mă vor înţelege. Asta e sigur. Dar ce-mi pasă? Va avea grijă careva să demonstreze pe texte, contexte şi subtexte că eu scriu *baroc*.

Faci greşeli elementare de construcţie, încurci planurile, nu înaintezi în acţiune ci, dimpotrivă, dai înapoi ca racul, eşti banal şi plicticos, tot barocul te scapă. „Şi amanţii plecară în Grecia. Pe Acropole citiră, din spirit de contradicţie, cartea de telefon a oraşului Tg. Măgurele.”

— Nu prea văd lirismul, mormăi Filimon, cam obosit de poziţia aplecată pe care trebuia s-o aibă pentru ca celălalt să poată scrie în continuare pe spinarea lui.

— Mă avânt, domnu Filimon, mă avânt! Ionel Teodoreanu e nimic în faţa mea. Ştii cum îmi ies metaforele? Ca scânteile la polizor. „Arabolu era un plop înalt în văpaia lunii”... „Sălcii nebune se unduiesc în părul Matildei”... etc., etc.

— Nu la asta mă referam.

— Ştiu, ştiu prea bine! Ne trebuie o îmbinare de ceva cu altceva, din care... din care să *reiasă*... Chestia asta cu „reieşitul” o ştiu la perfecţie, o ştiu de la scoală. „Ce-a vrut autorul să spună?” sau „Ce reiese din bucata asta?” Păi, reiese cutare şi cutare. Nu-i simplu?

— Bagatelizezi nişte lucruri serioase...

— Mi-a venit în minte un nume... Eschil. Aşa, dintr-o dată!

— Poate n-ar trebui...

— Ba da, ar trebui! Totul trebuie într-un roman. Cât e ceasul?

— N-am ceas. N-am purtat niciodată.

— A, de asta sunteţi mereu grăbit? Fiindcă n-aveţi ceas.

— S-ar putea.

— Uitaţi, eu nu scriu, nu vreau să scriu pentru eternitate. Scriu pentru cineva anume. Pentru nea Ilie sau pentru dumneavoastră. Vreau să vă ajut să percepeţi just fapte, evenimente, oameni. Chiar un adulter. Ce se întâmplă atunci când... aşa şi pe dincolo. De ce nu mă înţelegeţi?

— Ba te înţeleg!

— Atunci, lăsaţi-mă să scriu aşa: „Fesele Ioanei, sub cămaşa transparentă, se buburuţară de frig. Curând, îngheţară. Un curent uşor de aer flutură cămaşa de noapte ca un steag ce ar bate casca de oţel a unui soldat nemişcat”.

— De unde şi până unde?

— Vă ajut să pricepeţi de ce un autor are nevoie de nişte contraste violente, să zicem, de răceala picioarelor unei femei şi de fierbinţeala ochilor ei sau a buzelor. E o chestie importantă.

— De acord! Numai că nu poţi rămâne doar la feţe, fese şi altele, asemenea. Timpul trece!

Testiban nu mai spuse nimic, bătu uşor cu palma spinarea companionului său şi se aşternu şi mai vârtos pe treabă. Creionul zbura pe hârtie. Umpluse trei sferturi de caiet. Nici oboseala n-o mai simţea. „Momentul meu cel mare de inspiraţie!” îşi zicea continuând să umple cu scrisul lui nervos foile care foşneau atât de plăcut. Faţa i se luminase, ochii aproape râdeau, buzele murmurau cuvinte. „Praf îi fac! Le-arăt eu! Vor citi şi se vor cutremura. Vor crede că visează”. Filimon nu mai prididea cu ascuţitul creioanelor. Textul ieşea dens, bine construit. Ce-şi putea dori mai mult un scriitor decât să aibă inspiraţie, condiţii cât de cât prielnice şi pe cineva care să-l înţeleagă, să-l ajute dacă e cazul?

„Ce uşoară poate fi, la urma urmelor, literatura! Vine de la sine. Oricine ar putea-o face. Şi dumneata, şi dumneata! Ştiu, ştiu... N-aveţi timp. Dar dacă aţi avea? Ce lucruri interesante aţi mai pune pe hârtie! Cine a spus că drumul de la un fapt de viaţă la punerea lui într-o carte e tot atât de lung ca cel care înconjoară globul? Minciună! N-aţi avut timp, fraţilor! Asta e! N-aţi avut timp! Aţi fost ocupaţi cu diverse treburi. Dar dacă? Hehei! Ei bine, eu am timp. Uitaţi-vă numai cum îmi merge mâna. Tocmai am terminat portretul unei vecine. De când o pândesc! Am şi lucruri tari aici. Dacă ar şti Filimon ce duce în spinare! Doamne-Doamne!

Îmi fac şi autobiografia. Dar nu aşa... ci cu chestii pe care nu le ştie nimeni. Ce mai! Sunt când ironic şi dansant, când greoi ca un universitar german. Proza mea curge, e colorată, interesantă. După ce termin caietul mai cer lui Filimon unul.”

— Imposibil! se auzi vocea gâtuită a acestuia. A trecut timpul, trebuie să plecăm.

— Mai am doar două pagini.

— Nimic!

— Bine, dar îmi spuneaţi...

— Ai avut o mare ocazie, ai folosit-o cum te-ai priceput. Acuma, gata! Dacă vrei, poţi citi ce-ai scris.

— Tot caietul?

— Nu, doar un fragment-două. Aş fi şi eu curios...

— Ce să aleg? îl întrebă Testiban răsfoind încet paginile.

Filimon îi luă caietul şi citi la întâmplare: „Deşi relaţiile mele cu Matilda Arabolu nu sunt decât nişte relaţii cetăţeneşti, ca de la locatar la locatar (locuim în acelaşi bloc OD4, scara C), pot spune că o cunosc destul de bine, întrucât am avut deseori ocazia să stau de vorbă cu dânsa, fie în staţia lui 37, în aşteptarea autobuzului, fie când se întâmplă să urcăm amândoi cu liftul (eu la 8, ea la 9). Veţi spune că aceste ocazii nu sunt suficiente pentru a cunoaşte un om. Adevărat! Dar de ce să refuzăm intuiţiei noastre un merit incontestabil? Acela de a deduce din câteva vorbe, din unele manifestări ale trupului, din gesturi ca şi din priviri, elementele definitorii ale unei persoane? Eu nu fac decât să transcriu aceste elemente şi, pe cât posibil, să alcătuiesc un portret veridic, dar şi reuşit din punct de vedere artistic. Departe de mine pretenţia de a fi un cronicar al vieţii blocului nostru. Consider însă că unele însemnări de chipuri, evenimente şi scene prezintă totdeauna un interes aparte...”

— Dar n-am scris eu lucrurile astea! ţipă Testiban.

— Da' cine?

Filimon citi mai departe:

„...umblă totdeauna foarte bine îmbrăcată. Are pe ea numai lucruri din import care, de ce să nu recunoaştem? îi vin de minune. Astă iarnă, de pildă, un mantou superb, din blană sau imitaţie de blană şi nişte cizme cum numai în reviste mai vezi o detaşau net de restul femeilor, oricât de elegante. Fratele ei din străinătate, plecat în condiţii nu tocmai clare, îi trimite regulat pachete şi, în acest fel, ne putem explica ţinuta ei, ca şi faptul că dispune de sume suficiente care să-i permită achiziţionarea câte unei mobile stil sau a vreunui tablou care cu cinste ar putea figura în patrimoniul nostru naţional. La frumuseţea chipului ei, la eleganţa naturală ce pune în cel mai mic gest, aceste cheltuieli costisitoare nu mai apar atât de costisitoare. Ele devin aproape o necesitate. Văzând-o cât de aerian păşeşte pe stradă, văzându-i şi surâsul drăgălaş, purtarea fină, te şi întrebi dacă n-ar trebuie să-i fie destinate ei, şi numai ei, toate plăcerile şi frumuseţile acestei lumi. Dilema, normală, în care s-ar afla orice cumpărător când i se cere 40 de lei pe un săpun „Lux" sau 3 000 de lei pe un biet lănţişor de aur din Turcia, în cazul Matildei Arabolu dispare ca prin farmec. Plătind 40 de lei pe un săpun nu plăteşti numai preţul acelui banal obiect de toaletă, dar şi uşoara atingere a degetelor ei când ţi-l strecoară în buzunar. O fericire pe care n-ai putea-o plăti nici cu zece salarii..."

— Bine, dar ăsta nu mai e portret, e... altceva! Cum aş fi putut scrie? Şi stilul!?

— S-ar putea să fie o greşeală, îl linişti Filimon, dându-i înapoi caietul. Vezi în altă parte, un alt fragment. Parcă ziceai şi de o autobiografie...

Testiban răsfoi paginile şi citi, în gând, doar câteva fraze. Închise caietul cu un gest violent.

— Nu mai recunosc nimic, spuse el încercând să fie calm. Sunt aici nişte lucruri imposibile. Descrieri atât de crude că aproape mi-e ruşine să le citesc. Şi nişte detalii fiziologice... Cât de scârboase! Şi ce vulgaritate! Nu înţeleg... nu înţeleg! murmură el cu o voce pierdută.

— Dar n-ai făcut şi descrieri de natură? Poate ele sunt mai... mai corespunzătoare, zise Filimon zâmbindu-i vag.

Celălalt desfăcu din nou caietul şi citi umezindu-şi din când în când buzele.

— „Ce noapte înstelată! Valuri de stele ne cuprindeau pe amândoi şi o vrajă de nepătruns ne înfiora sufletele. O, dulce amăgire! Dinspre căpiţele de lucernă...”

— Domnu Filimon, eu nu mai rezist. Vă rog, hai să mergem!

Acesta nu spuse nimic, luă binişor caietul din mâna lui Testiban şi, cu o mişcare neglijentă, îi dădu drumul într-o mică viroagă, în dreapta potecii pe care urmau să mai meargă o bună bucată de vreme.

20

Merseră până ajunseră într-un ţinut neospitalier. O vegetaţie bătrână, mărăcinoasă, te făcea să calci cu precauţie. Copaci putreziţi sau carbonizaţi întindeau crengi scârţâitoare spre ei. Dar continuau să meargă, cu speranţa că după acel orizont tăiat de munţi golaşi, mai degrabă nişte dealuri stâncoase, s-ar fi putut afla pământul mult dorit.

După un timp, oboseala le încetini paşii. Trebuiră să se oprească. Aleseră o mică văgăună cu o iarbă proaspătă pe fund şi în care îşi înfundară tălpile.

— Aici putem să mâncăm şi să ne odihnim, zise Filimon. Dar nu prea mult pentru că mai avem de mers.

Testiban aproape căzu pe spate, îşi întinse braţele ca într-o răstignire, răsuflă adânc, de câteva ori.

Filimon culese bobiţe albăstrui dintr-o tufă, întinse câteva şi lui Testiban, apoi se aşeză turceşte şi începu să-şi arunce, în gura larg deschisă, micile daruri ale naturii. Erau delicioase.

— Extraordinar cum schimbă mâncarea pe om! exclamă el vesel. O mâncare bună, când eşti descumpănit, îţi propune un scop: acela de a mânca. Atingîndu-l îţi vine să mai ai un scop, cât de mărunt: să te plimbi, să faci dragoste, să stai de vorbă, să citeşti. Şi aşa, din scop în scop, o mai duci o bucată de vreme. Tristeţea de multe ori se vindecă şi cu o masă bună. Precum şi ermetismul.

— Hm! făcu Testiban absent.

— Eseiştii, de pildă, dau impresia că mor de foame pentru că niciodată nu-i vedem mâncând (eu însă cred că se hrănesc pe ascuns), în schimb, dramaturgii sunt totdeauna nişte oameni care mănâncă mult şi de toate, ca şi romancierii. Despre poeţi ce să zic? Unii din ei se hrănesc doar cu

covrigi. Când n-au ce mânca devin simbolişti. Ce zici? Ha, ha, ha!...

Testiban nu-i răspunse. Urmărea luminile ciudate din jur, lumini ca dintr-un tablou de De Chirico. Totul părea vopsit, şi copacii scheletici, şi cerul fără pic de nor, arbuştii şi rarele smocuri de iarbă, pământul cu dungi de nisip. Zarea se sprijinea în munţi ca în nişte panouri pictate. S-ar fi aşteptat ca şi apariţia vreunei jivine să lase în ţărână sau pe frunze urme de vopsea.

— De când mă ştiu, vorbi el încet, luând un pumn de nisip şi dându-i drumul printre degete, de când mă ştiu mi-a fost teamă de ceea ce se ascunde după lucruri, după lucrurile astea pe care le vedem, le pipăim, le mirosim. Poate şi datorită imaginaţiei. Aş zice că, mai degrabă, e vorba de frică, o frică ancestrală, care ne paralizează încă din timpul copilăriei, aceeaşi frică, dacă e să dau un exemplu, care l-a făcut pe un Kafka să descrie acea lume stranie, maşinăriile de sub pernă care declanşează coşmarurile. Îmi vorbeaţi în sat, asistând la saturnaliile ţăranilor, de starea primară a personajelor. M-am înfiorat numai la gândul hăurilor din fiinţa umană, la neputinţa noastră de a explica şi, eventual, preveni nişte reacţii paradoxale. Am citit destul de multe lucrări pe această temă, am şi prieteni psihiatri sau psihologi care m-au mai iniţiat în „dedesubturi”. Ei bine, nu pot scăpa de senzaţia ciudată pe care o am uneori că, sub aparenţe (o stea, ca şi ochiul nevinovat al unei făpturi din preajmă), ar putea să se afle combustii nemăsurate, resorturi în stare să declanşeze cele mai imprevizibile catastrofe. Trăim oare în *ireal* ducând viaţa noastră obişnuită, cu micile şi monotonele ei evenimente? Şi că *realul* e altundeva, ascuns privirii? Sunt întrebări pe care mi le pun ori de câte ori am de-a face cu misterul unei purtări sau cu unele coincidenţe care scapă înţelegerii mele.

— Păi, n-am reuşit noi să descifrăm secretele electricităţii, darămite pe cele ale sufletului! zise Filimon luând şi el un pumn de nisip şi dându-i drumul printre degete.

— Misterele sufletului!? V-am spus că am mulţi prieteni psihiatri sau psihologi. Unul din ei se ocupă cu hipnoza, a făcut dealtfel şi studii în străinătate, e membru a numeroase asociaţii internaţionale. Într-o zi primeşte o scrisoare de la un tânăr din celălalt capăt al ţării. Îi scria că citise ultima lui carte, în care aflase că şi negii se pot vindeca prin hipnoză, că ar vrea să vină să-l trateze. Deşi acesta i-a explicat că va fi destul de greu ca el să vină săptămânal de la o aşa de mare distanţă şi că tratamentul va cere mult timp, tânărul nu s-a lăsat. Arăta jalnic: pe piept îi crescuseră puzderie de negi, atât de deşi, că făceau o platoşă buburuzată, neagră. Mâinile, de asemenea, erau pline de vietăţi scârboase, încât era silit să poarte mănuşi. Ce probleme a avut hipnotizatorul cu acele mănuşi! Tânărul nu voia în ruptul capului să şi le scoată. Chiar din prima şedinţă aflase că acesta nu îndrăznea măcar să se plimbe cu o fată, de teama de a nu-i fi descoperită mizeria. Se claustrase într-atâta, încât era în pragul nebuniei. Până şi gestul obişnuit de a da mâna cu cineva îi era refuzat. Ei bine, tratamentul a reuşit pe deplin, după numai două luni.

— Dar nu l-ai întrebat pe amicul dumitale cum a procedat, care e mecanismul acestei vindecări? întrebă Filimon.

— Bineînţeles! Mi-a spus că prin sugestie şi autosugestie s-a acţionat asupra procesului de vasoconstricţie în zonele infestate de negi. Aceştia, nemaiprimind sânge, pur şi simplu, se usucă. Altceva e însă şi mai interesant. L-a întrebat pe tânăr dacă n-a încercat la vreo babă să-l descânte. Acesta, aproape repezindu-l, i-a zis că nu crede în asemenea prostii. „Dacă se ducea, mi-a spus

amicul, nu mai era nevoie să vină la mine. Există un descântec al negilor cu exact aceleaşi puteri”.

— Adică, tot un fel de sugestie, completă Filimon care se ridicase în picioare.

— Întocmai! A, şi încă ceva! Într-una din şedinţe l-a pus să-i povestească absolut tot ce se întâmplase înainte de apariţia negilor. Spre stupefacţia lui, a aflat că pacientul său râsese de un coleg care avea... negi.

— Ei, asta n-o mai cred! Chiar aşa, să se ia din aer? Deşi... se opri Filimon, deşi, uite, am început să mă scarpin pe degete. Doamne, dacă îmi apar şi mie?

— N-ar fi exclus, îi replică Testiban ridicându-se din groapă şi scuturându-şi fundul pantalonilor. De-atunci, povesti el mai departe, tânărul dă mâna cu toată lumea, are o frenezie a acestui gest pe care nu şi-o mai poate opri... Unde sunteţi?

Se uită jur-împrejur înspăimântat. Filimon dispăruse. Ce naiba! doar cu o clipă înainte fusese lângă el, îi vorbise. Îl strigă, scrută tufişurile, cercetă groapa în care stătuseră. Începu să-i fie frică. Gura i se uscase brusc. Cu greu se dezlipi din loc. O luă drept înainte, spre munţii golaşi, singura ţintă posibilă în pustiul de-acolo.

Merse preţ de un ceas, fără să se uite înapoi. Paşii mari, voiniceşti, îl făceau să creadă că peste puţin timp va ajunge, că e nimica toată să lase în urmă ţinutul neospitalier şi să intre în altul, mai cunoscut şi nu atât de fioros. O nimica toată! Deşi...

Îşi dădu seama că el, propriu-zis, nu înaintează, că paşii sunt ca un mers pe o bandă care se învârte invers direcţiei lui de mers, că acelaşi şi acelaşi decor îi apare neclintit, că nici un obiect nu se îndepărtează şi nu se apropie.

Abia atunci simţi, cu adevărat, singurătatea, o singurătate pe piele, în carne, în fiecare fibră a fiinţei, sleindu-i mâinile, ochii, picioarele.

Plămânii răsuflau ca o pompă uzată, inima se mută în ureche. Singurătatea unei respiraţii în lume!

Trăia din nou un moment special de narcisim: îi era milă de el. Ce bine cunoştea acest sentiment!

Un capac trântit brutal acoperea sufletul ca pe o marmită. Nu mai putea respira, un gol i se isca în cap, umbrele jucau pe retină. Totul, astupat, legăturile cu lumea, rupte. Nu se auzea decât duduitul unei inimi speriate.

Ce a trăit? Ce a văzut? Ce a simţit? Totul îi apărea ca o iluzie, iluzia trăitului, văzutului, simţitului. Arici gheboşi rostogoleau prin vene înţepăturile nedumeririi ori, şi mai rău, ale spaimei, ale spaimei de a nu fi fost nimic, decât o umbră prin ani, ceva risipit pe lucrurile din jur, ca hainele aruncate care încotro în dezbrăcatul unui om grăbit.

Da! grăbit să trăiască, dar, în fond, netrăind, amânând mereu clipele autentice, multe, puţine, câte ar fi fost. Ocazii de a fi el însuşi, de a nu se mai minţi la nesfârşit.

Ca în privitul în oglindă. Câtă spaimă! O aplecare deasupra unei fântâni adânci. Parafrazând pe cineva, imaginea din oglindă ar putea fi un pod şovăielnic peste o prăpastie. Trecând repede, nu păţeşti nimic, trecând încet, cazi în străfunduri. De la imperfecţiunea chipului la imperfecţiunea morală — ce drum scurt! Citeşti cupiditatea în umflarea buzelor, ne-ideile în sprânceana răvăşită, ţepoasă, orgoliul în nasul de tapir. Radiografii ideale ale mediocrităţii, vorbelor aruncate la întâmplare, ideilor comune, nerostului şi necuviinţei, dorinţei sterpe şi lucrului pe jumătate făcut. Ce cale scurtă între noi şi imaginea ce ni se întoarce ca un pumn! Dar şi ce cale mântuitoare pentru vanităţile noastre! Penitenţa oglinzii, măcar o dată pe zi, pentru a ne curăţa şi a redeveni trupuri albastre în volbura aerului...

— Aici erai? îl întrebă Filimon dând deoparte frunzele unui tufiş sub care Testiban îşi găsise

refugiu.

Acesta sări în sus de bucurie, îl prinse de mânecă:

— Dacă aţi şti ce fericit sunt că vă reîntâlnesc!

— Şi eu, dragul meu, şi eu! Acum lucrurile sunt în ordine. Le-am explicat ce e cu dumneata, ce necazuri ai... N-a fost deloc uşor. Mă rog, au acceptat până la urmă.

— Dar nu ştiu despre ce vorbiţi. Unde spuneţi că aţi fost?

— Ei, şi dumneata! Regiunea asta în care ne aflăm are şi ea nişte stăpâni. Nu poţi circula prin ea, oricum. Trebuie să ai nişte aprobări, nu?

— Domnu' Filimon, habar n-am la ce vă referiţi.

— Nu-i nimic! Nu-i nimic! Important e că le-am obţinut. Să mergem.

Ajunseră foarte repede pe creasta unuia din munţii din faţă. Mai repede nici că se putea. Testiban scrută orizontul jur-împrejur. Spre deznădejdea lui, nu văzu mai mult decât nişte coline care păreau, de departe, muşuroaie de furnici. Îl întrebă cu privirea pe Filimon dacă vor ajunge până acolo. Acesta încuviinţă cu o mişcare apăsată a capului.

Ce era însă foarte curios era cerul. Ai fi putut spune că e mai degrabă *ceva* de acoperit *altceva*, şi nu cerul cunoscut de toată lumea. O mare foaie de cort aruncată pe un peisaj. Lumina, foarte difuză, venea de jos, de pe margini, prin spărturile făcute de câte un copac scheletic ori de câte o încreţitură a foii puse direct pe lucruri, fără alt sprijin decât cel al unui curent de aer ce se înălţa în fuioare, făcând-o să stea umflată, cu mici unduiri din loc în loc. Era şi foarte cald. Trebuiră să-şi lepede hainele.

— S-o ocolim pe asta! îl sfătui Filimon arătându-i prima colină. Şi să fii atent pe unde calci! După cum vezi, pe aici sunt multe gropi. N-aş vrea să te pierd. Mai bine dă-mi mâna. Aşa!

Călcau pe un grohotiş care îţi fura în orice clipă echilibrul. Tălpile erau supuse unor grele încercări. Bolovani colţuroşi te sileau să faci paşi mari, pentru a-i depăşi, dar odată piciorul aşezat în partea cealaltă, nu erai sigur că îţi poţi lăsa toată greutatea pe el. Pietrele tăioase le făcuseră ferfeniţă încălţările. Iar căldura, din ce în ce mai mare, îi sili să se dezbrace complet. O transpiraţie abundentă le acoperise trupurile. Abia mai puteau merge.

Dar, oricât de precauţi s-ar fi arătat, tot nu putură să împiedice ceea ce, oricum, trebuia să se întâmple. Lunecară preţ de o sută de paşi pe sub una din colinele pe care tocmai o aveau în faţă. O lunecare însă foarte plăcută, ca pe un tobogan. Când ajunseră jos, aşteptară câteva momente ca praful stârnit de căderea lor să se risipească, apoi priviră lungul coridor care ducea spre o încăpere, bănuită a fi foarte mare şi bine luminată, înaintară având senzaţia că merg pe aerul unei imense găuri de cheie, din partea de jos, îngustă, spre partea de sus, circulară.

— Va trebui să vorbim foarte încet pentru că aici toate încăperile au ecou, îl avertiză Filimon luându-o înainte.

Curând simţiră un curent ca de grotă şi un miros de hârtie mucegăită. Oricum, nu mai era aşa de cald ca afară. De aceea şi mişcările lor erau mai puţin încete.

Când ajunseră, în sfârşit, în sala mare (un fel de-a spune, pentru că nu era propriu-zis o sală, ci ceva foarte curios: o lumină venită, de nu se ştie de unde, care despărţea locul în care se aflau de restul încăperilor, dispuse jur-împrejur, întunecoase), deci, când ajunseră în sala aceea avură senzaţia că sunt cuprinşi de un fluid care le înconjoară fiinţele în cleşti puternici, făcându-i să nu se mai poată mişca în voie, ci doar conduşi de o forţă din exterior. Simţiră pe limbă o înţepătură amăruie ca din atingerea a două lamele de baterie de lanternă,

chiar ochii căpătară o fixitate dureroasă. Ce-l impresionă însă pe Testiban cel mai mult fu faptul că, înaintând pe unul din coridoarele dispuse radial, încăperile care până atunci stătuseră în întuneric, se luminau brusc. Altă explicaţie nu găsi decât aceea că trupurile le erau fosforescente. Îşi privi pieptul şi, spre groaza lui, îşi văzu inima de parcă ar fi fost închisă într-o cutie cu pereţi de sticlă. Zvâcnea ca un animal muribund, înghesuită de spinările celorlalte organe, la fel de vizibile. Îşi duse palmele în dreptul ochilor, şi prin ele, ca prin gelatina unor meduze, zări prima intrare.

De o parte şi de alta se aflau încăperi mici în care inşi palizi, cu ochii bulbucaţi, manevrau zeci de aparate, care mai de care mai complicate.

— Par nişte piloţi, îi şopti Testiban la ureche companionului său.

— De ce? Fiindcă au căştile astea pe cap? Să-ţi explic ce se întâmplă. Căştile au nişte senzori foarte fini care înregistrează absolut tot ce le trece acestora prin cap. Zi şi noapte. Chiar visele. Iar inşii sunt obligaţi să transcrie de mână, repet, de mână, impulsurile aparatelor. Le vezi? Alea din perete. Un utilaj sofisticat de tot.

— Dar nu înţeleg de ce e nevoie să facă o treabă ca asta.

— Cum, de ce e nevoie!?

Le urmăreau cu atenţie mişcările lor. Unii transcriau de zor, alţii colaţionau şi stilizau cu o repeziciune uimitoare. Dar oricât de repezi erau, tot rămâneau în urmă şi atunci sonerii asurzitoare zbârnâiau neîncetat. Aşa se explica de ce aveau ochii bulbucaţi, ficşi. Soneriile nu le lăsau nici un moment de pauză, de odihnă. Dar cum să te odihneşti când, în orice clipă, mecanismele declanşau ţipetele acelea stridente? Alarmele repetate le provocaseră pe piele eczeme urâte, nevindecabile.

Testiban rămase în admiraţia acelor aparate care nu conteneau să-şi mişte benzile, să-şi aprindă

stolurile de luminiţe în diverse culori şi cu sclipiri atât de variate.

— Suferă mai puţin doar cei care s-au deprins cu munca asta încă de pe pământ. Uite-l pe ăla de-acolo, ce calm lucrează! Nici n-ai zice că suferă. Pare chiar vesel. Deşi a trăit cu vreo sută de ani în urmă, când nici vorbă nu putea fi de asemenea aparate, a învăţat repede să le manevreze şi acum e ca la el acasă.

— Cum s-ar spune, şi-a văzut visul cu ochii.

— Cam aşa ceva! spuse Filimon luându-o la stânga.

Se treziră pe un alt palier. Trebuiră să fie foarte atenţi pe unde calcă. Neavând nici o bară de protecţie, locul era extrem de periculos. Orice pas greşit te putea azvârli în hăuri. Era, ca să fim mai exacţi, o punte ce lega încăperile în care se aflaseră până atunci, de altele, cu mult mai înguste, un fel de cuşti săpate în stâncă. Aici dădură peste nişte inşi extrem de preocupaţi în lucrarea lor. Atât de preocupaţi, că nici nu simţeau cum ierburi le invadează trupurile, le strâng picioarele şi braţele ca în nişte menghine. Ierburi care, după un timp, se uscau şi cădeau de pe ei cu zgomote de păsări răpuse, pentru ca altele, tinere, viguroase, să le ia locul, să li se urce pe picioare, pe pântece, să ajungă până la înălţimea umerilor. Generaţiile vegetale se succedau ritmic şi asta, pesemne, le procura o răcoare binevenită în temperatura sufocantă din cuşti.

— E vorba, îi explică Filimon lui Testiban, cu aceeaşi voce scăzută, e vorba de o treabă foarte complicată...

— Adică?

— Descrierea *nodului gordian*!

— Cum aşa?

— Da, o descriere amănunţită, cât mai amănunţită. Mai întâi, calitatea materialului. Din ce se poate face o frânghie? Există, după cum se ştie, diferite materiale, de la celuloză şi cânepă,

până la mătasea cea mai fină. Întrebarea e: care din acestea e cea mai bună pentru scopul propus? Vine apoi aspectul pur fizic, cel al unei corzi întinse care, prin manevrări succesive, capătă forma dorită. În faţa ei nu poţi avea decât un simţământ de stupoare. O latură a nodului, să zicem, cea dinspre nord (desigur, convenţional numită nord, pentru că depinde cum manevrezi frânghia), îţi va indica intrarea, drumul înainte dar, în acelaşi timp, şi ieşirea, socotind că vii dinspre simplu (adică, firul corzii), înspre complicat (adică, nodul). Aici procedezi dihotomic: dreapta sau stânga. Dar pe orice cale ai lua-o, tot metoda încercărilor şi erorilor se dovedeşte a fi cea mai bună. O curbură a frânghiei te poate duce exact unde doreşti, dar, foarte bine, te şi poate rătăci. Ochiul nodului e mare şi are din loc în loc vârtejuri atât de iuţi că poţi fi supt într-o clipită şi atunci, vai de capul tău! Te vei afla mereu pe nişte povârnişuri ca într-un *montagne-russe*, dar fără un punct terminus. Nici vorbă să mai poţi descrie nodul aşa cum ţi-ai dori.

— Dar de ce nu-l taie?

— Să-l taie? Nu-ţi dai seama ce vorbeşti.

Unii făcuseră schiţe foarte amănunţite, se ajutaseră şi de simbolistica logicii matematice, doar-doar vor da de capătul problemei. Descriau după schiţele lor, până la un punct reuşeau să fie extrem de exacţi, dar până la sfârşit se încurcau. Recurgeau din nou la descrierea după natură, cu marele nod în faţă. Încercau când notaţia fugară, când imaginea viu colorată, când enumerarea fastidioasă a tuturor amănuntelor, cât de mici, când lovitura de gong a unei metafore inspirate. Nimic însă nu le reuşea. Disperaţi, se apucau din nou să scrie, dar la întâmplare, fără a mai urma firul principal, şi atunci cădeau cu toţii în descrieri atât de sincere şi de sentimentale că se puneau pe plâns. Plângeau săracii de ţi se rupea inima!

Testiban fu cât pe ce să se repeadă să le dea o mână de ajutor, dar Filimon îl opri la timp.

— Ce faci? Stai la locul dumitale! Nu care cumva să mai faci o chestie d-asta! Aici regulile sunt foarte stricte şi vai de capul aceluia care se bagă. Eu te-am luat pe răspunderea mea şi n-aş vrea să am neplăceri.

Testiban întoarse spre el o privire vinovată.

Tocmai intrau printr-un lung tunel pe care trebuiră să-l parcurgă de-a buşilea. În câteva rânduri Testiban îşi pocni fruntea de încălţările companionului său. Dar chiar şi cu acest risc continuă să meargă foarte aproape de acesta, din frica de a nu se pierde de el. Un întuneric umed îl făcu să tremure. Hârşâitul trupurilor lor se amplifica peste măsură, părând zgomotul trecerii unor ape învolburate printr-un canal strâmt, neîncăpător.

Intrară într-un fel de salon, cu mobilă de foarte bună calitate şi în stiluri variate: paturi cu baldachin Henri II, comode şi fotolii Bidermeyer sau Empire, birouri *en dos d'âne* sau berjere Louis XV. Aceste mobile, bine şi cu gust alese, ofereau privirii un spectacol cu atât mai încântător, cu cât te aşteptai mai puţin să-l întâlneşti.

Testiban fu un timp atent la liniile elegante ale acelor mobile, le preţui lucrătura, densitatea şi lumina suprafeţelor. Coloanele sculptate, micile basoreliefuri în lemn de cireş sau încadratura unui bufet solemn îl umplură de satisfacţie. Şi poate ar fi continuat să rămână în admiraţia lor, dacă privirile nu i-ar fi fost atrase de agitaţia ce domnea acolo. Domni înalţi şi slabi se repezeau dintr-un perete în altul, plonjau disperaţi pe câte o umbră care le fugea însă printre braţe. Nu puteau în nici un chip să se folosească de mobile. Acestea erau şi nu erau. De cum încerca vreunul să se apropie de un dulap, să-l deschidă, sau să se aşeze pe un scaun, obiectul dispărea cât ai clipi. Şi erau, săracii, atât de obosiţi, că abia se mai ţineau pe picioare. Paturile cu baldachin îi îmbiau şi bieţii de ei se târau în patru labe, stăteau la pândă ca pisicile

la şoareci, făceau un salt disperat, dar cădeau tot pe duşumea. Mai încercau o dată, dar în partea opusă a încăperii, unde patul, frumos lucrat, cu draperiile foşninde, se mutase între timp. Iarăşi o pândă, iarăşi un salt, iarăşi o cădere. Pocniturile palmelor şi genunchilor de podea nu mai încetau, zgomotul fiind cel al unei săli unde se joacă un baschet îndrăcit.

Unii adoptaseră altă tactică. Se făceau că nu le pasă, se plimbau cu mâinile la spate, îşi ţuguiau buzele într-un fluierat plictisit. Treceau pe lângă un fotoliu din timpul Restauraţiei, un fotoliu solid lucrat şi care trebuie să fi fost foarte comod, treceau şi nici nu se uitau la el. Câtă viclenie! Un pas şi o piruetă fulgerătoare, un plonjon de tăria unei ghiulele de tun. Se prăbuşeau, vai! tot pe o umbră.

— Ca să vezi unde poate duce lipsa lucrurilor concrete, palpabile! comentă Filimon cu glas scăzut. Şi unde se află, la drept vorbind, *inefabilul*, acel inefabil pe care nu trebuie să-l căutăm în mai ştiu eu ce abstracţiuni, ci în obiectele de toate zilele, ponderabile şi poetice în acelaşi timp. Vrei să încerci?

— Ce să încerc?

— Să te joci „de-a mobilele”. E un joc permis şi vizitatorilor. Hai, curaj!

Testiban alese un cuier din secolul trecut, îi părea ceva mai uşor de prins. Fiind şi o mobilă mai puţin pretenţioasă decât celelalte, se gândea, desigur, la eventualitatea unei abateri de la regulă (doar nu toate or fi zburând!). Se apropie tiptil, îşi încorda muşchii ca pe un arc şi, când socoti că distanţa e convenabilă, îşi repezi braţul. Se alese cu o încleştare dureroasă a degetelor şi o înţepătură insuportabilă în umăr. Dar nu renunţă. Se repezi la un scrin din apropiere, fără să se mai gândească, fără să-şi mai pregătească mişcările. Căzu în genunchi. Se ridică destul de uşor, îşi îndreptă şalele, calculă dintr-o privire distanţa, un salt şi...

frumosul pat cu baldachin îi flutură pe deasupra capului ca o mare pasăre de noapte.

Se prăbuşi fără simţire şi alunecă, preţ de câţiva zeci de metri, într-o groapă. Filimon îl prinse în braţe, căută să-l ţină în picioare proptindu-l bine de un perete, apoi îl scutură de umeri până ce acesta se trezi.

— Ai cam exagerat, îl certă el blând. Credeam că nu mai vii. Timpul e limitat şi mai avem încă multe de văzut.

Un scripete cu lungi şi sfâşietoare scârţâituri îi scoase din groapă.

— Ce femeie! exclamă, fără să vrea, Testiban.

— N-o atinge! ţipă la el Filimon. Vocea i se multiplică în sute de voci bubuitoare. Trebuiră să-şi astupe urechile. Nenorocitule! murmură el după ce zgomotul se mai potoli. Ştii ce-i asta? O femeie mecanică.

— Pare atât de vie! Şi ce frumuseţe!

— Dacă ai dezbrăca-o ai vedea că nu e decât un manechin. Un manechin cu cea mai formidabilă tranzistorizare. Nu cred să mai existe aşa ceva. Nici la vehiculele lunare. Uite-l pe insul ăla cum o apucă... Ha, ha, ha! S-a curentat! Vrei să ne uităm? Te asigur că vei vedea nişte scene foarte tari. Aici, la gemuleţele astea! Priveşte prin ele! E grozav!

Dar Testiban nu putu ajunge. Lui, de când se ştie, îi plăcuseră femeile. Şi cea de lângă el nici n-ar fi putut să nu-l atragă. Era o brunetă înaltă, cu ochi verzi şi un chip atât de melancolic şi de dulce, că nu rezistă să n-o urmeze ca hipnotizat. Intrară într-o cămăruţă cu un pat şi două scaune.

— Nu ştiu, poate e o îndrăzneală cam mare, se scuză el.

— O, dar îmi face plăcere. Pentru mine e şi o schimbare de decor. Slujba noastră e destul de plicticoasă.

Surâse şi, cu cel mai firesc gest, vru să-i prindă mâna. El şi-o retrase cu violenţă.

— Fiţi liniştit! Nu curentez! M-am deconectat singură. Am aici un mic mecanism... Staţi să vi-l arăt!

Îşi deschise câţiva nasturi şi, pentru că nu purta sutien, sânii ei izbucniră rotunzi, sculpturali.

Testiban înmărmuri. Încercă să spună ceva, dar privirea lui, speriată şi uimită peste măsură, îi acoperise întreaga fiinţă ca într-o platoşă. Putu doar zări, ca printr-o ceaţă, un fel de aluniţă ceva mai jos de ultima coastă.

— Aveţi... aveţi un piept! bâigui el. Un adevărat monument al naturii.

— Da, într-adevăr! sunt foarte bine făcută. Şi asta încă nu e totul.

Începu să-şi scoată ciorapii.

— Aş vrea să ştiu... mă rog, o pură curiozitate... dacă nu-mi puteţi răspunde, nu-i nimic!... totuşi, m-ar interesa...

— Întrebaţi-mă orice! îl întrerupse ea dându-şi peste cap, cu gesturi lente şi grijulii, rochia. N-ai vrea să ne tutuim? Pe mine mă cheamă Rhea-Silvia!

— Frumos nume!

— Întreabă-mă, dragule! Curaj!

— Aş vrea să ştiu... aş vrea să ştiu cam ce trebuie să facă cineva ca să ajungă la... Mă-nţelegi, ca să nu se curenteze?...

— Aaa, ştiu la ce te referi! Păi, trebuie să facă foarte multe lucruri: să cunoască pe dinafară cam tot Ronsard, poezia truverilor, pe Horaţiu şi Ovidiu, ca şi pe Petrarca. În general, sonetele sunt foarte bine cotate. Un sonet de Malherbe face cam zece puncte. Unul de Shakespeare, cincisprezece puncte. Dar asta nu-i totul: trebuie să aibă şi o viziune asupra Cosmosului, pe cât de exactă, pe atât de poetică. Să calculeze, cu ajutorul unor tabele extrem de complicate, *efemeridele* de la orice oră din zi şi din noapte. Pe urmă, muzica. Să cunoască cel puţin un instrument şi să descifreze la *prima vista* o partitură de Messiaen. Să aibă, în

egală măsură, acea *art de conferrer*, de care vorbea un Montaigne. E foarte importantă. Se pune un preţ enorm pe ea. Dacă nu ştii să conversezi, adio! E, dacă vrei, un fel de probă obligatorie.

— Şi cine notează rezultatele?

— Uite, aici! îi arătă ea urechea după ce îşi dădu la o parte bogatul păr negru. Aici se înregistrează şi se codifică. Impulsul e trimis apoi la inimă (Doamne, cum îşi ţinea sânul stâng ca pe un animal speriat!), unde se calculează instantaneu. Dacă rezultatul e pozitiv... Dar până acum nu s-a întâmplat aşa ceva. În privinţa asta, continuă ea cu un gest de plictiseală, n-avem a ne plânge.

Testiban se apropie de ea şi-i sărută umărul cu vârful buzelor. Pielea aromată îl făcu aproape să leşine. Ea întoarse capul. Ochii acoperiţi de pleoape subţiri şi diafane trimiteau spre el promisiunea unor desfătări infinite. Un zgomot de lanţuri prăbuşite fu îmbrăţişarea lor.

— Eşti nebun? îl certă Filimon după ce îl trase din încăpere şi, ţinîndu-l strâns de umeri, îl conduse pe un coridor ce ducea în altă parte.

— Mi-a spus şi cum o cheamă, scânci Testiban.

— Noroc cu mănuşile astea. Nu ştiu cum aş fi reuşit să te scot de-acolo.

— Avea un corp!

— Hai, gata, lasă prostiile? îl întrerupse Filimon scoţându-şi mănuşile de cauciuc. Zi mersi că am avut astea la mine.

Coridorul făcea la dreapta. Trebuiră să coboare câteva trepte, apoi să o ia din nou la dreapta, să meargă drept înainte şi să intre pe sub o poartă ca de veche berărie nemţească.

Îi arătă un tip care, cu o rapiditate extraordinară (desigur, era de mult timp acolo şi învăţase procedeul atât de bine că îl putea executa şi cu ochii închişi), lua câte un pumn de râme dintr-o căldare aflată la picioare, le aşeza, pe rând, pe un tocător de bucătărie, le făcea o incizie transversală,

cu o pensetă le scormonea interiorul, după care le dădea drumul în altă găleată.

— Ăsta, cel puţin, e vechi pe aici şi s-a deprins cu treaba. Dar ce se fac cei noi?! exclamă Filimon trăgându-şi companionul afară. Să vezi numai ce le mai scapă râmele printre degete! Vai de ei! Nu e un spectacol prea amuzant. Zic să mergem în altă parte.

Ce bine! Dacă n-ar fi ieşit, nu ştim ce s-ar fi ales din bietul Testiban. Deja i se făcuse un gol în stomac şi o senzaţie de vomă pusese stăpânire pe el. Când îşi mai reveni întoarse spre Filimon o faţă încă palidă, dar recunoscătoare. Întrebă şoptit, cu un efort vizibil de a-şi ascunde tulburarea:

— Dar ce caută ei în... în interiorul acelor fiinţe?

— Nu ştiu nici eu! Pesemne, li s-o fi spus că dacă vor găsi ceva anume vor fi absolviţi de pedeapsă. Lucru puţin probabil.

Un trenuleţ, ca acelea folosite în minele de cărbuni, îi duse mai departe. Huruitul roţilor, ca şi curentul de aer îi făcu bine lui Testiban. Se aşeză pe o banchetă şi îşi întinse picioarele. Filimon, lângă el, îşi drese glasul şi începu să-i explice tot ce vedeau, ca şi multe alte lucruri ascunse privirii.

— Aici, chiar în faţa noastră, se află *Institutul de operaţii estetice*. Foarte bine organizat şi cu medici... unul şi unul. Se execută operaţiile cele mai reuşite. Urechi, nasuri, tăieturi de sabie pe obraz, ochi de ciclop, bărbi la femei şi sâni la bărbaţi. Păcat că n-avem timp să trecem. Există şi un fişier cu toate semnalmentele, ca la poliţie, şi o bancă de organe deschisă tot timpul. E partea cea mai interesantă a clădirii. Găseşti acolo tot inventarul: aripi de harpie, gheare sau solzi de şopârle, ciocuri de vultur, aer special pentru oamenii invizibili, pometi de maimuţă, creiere electronice, picioare de cangur, ochi uriaşi de muscă, trompe de ţânţari, inimi magnetice, dinţi viermănoşi, şi câte şi mai câte!

— O *groază* de lucruri.

Filimon, schiţând un zâmbet, continuă să-i explice:

— Iar tunelul ăsta duce la *Bibliotecă*.

— O bibliotecă jumătate vizibilă, jumătate invizibilă.

— Întocmai! Dar cum de-ai ghicit?

— Păi, lucrurile aici au şi ele o anumită logică. S-ar spune că am prins-o.

— Oarecum.

— Deşi, personal, nu prea văd rostul ei.

— Vorbeşte mai încet! Dacă te aude cineva şi-i vine ideea să te bage înăuntru?

— Dar de ce n-aş avea voie să vorbesc cu voce tare?

— Hai, gata! îl opri Filimon. Mai bine uită-te acolo, la încăperile acelea scunde. Ştii ce cazne ascund? Teribile! De neimaginat! Şi nu doar una-două, ci un lanţ întreg de suplicii, care mai de care, de la spânzuratul de păr, până la arderea tălpilor, harponitul sau trasul pe roată.

— Înspăimântător! Dar cui sunt destinate? întrebă Testiban cu un tremur în glas.

— Sunt destinate, şopti Filimon prinzându-i o mână şi ducându-i-o încet dar decis la spate, sunt destinate... Cui crezi că sunt destinate?

— Nuuu... nu ştiu! Mă doare! Lăsaţi-mi mâna! Ce v-a găsit? Vă rog, mă doare!

— Ei bine, află domnul meu că în aceste superbe încăperi se află toţi acei inşi care... stai! nu te zbate că acuşi schimbăm foaia!... care, din tembelism, din nebăgare de seamă sau din alte cauze, şi-au pierdut... manuscrisele!

— Vă rog, nu! mai avu timp să strige Testiban.

Vagonetul se răsturnă cu zgomot şi el fu proiectat la marginea unei scări de piatră, altădată falnică şi solidă, acum roasă şi destul de şubredă, peste care începură să cadă stropii mari, fierbinţi, ai unei ploi năvalnice.

21

Se trezi mai târziu de obicei. Trecuse de opt şi vru să se ridice. Dar îşi aminti imediat că era duminică. Ce bine! Va mai sta în pat. Se simţea obosit. Dormise mizerabil. Corpul îi era vlăguit, îl dureau ochii, simţea în urechi o înţepătură. Afară continua să plouă (plouase, dealtfel, toată noaptea).

Se auzi strigat. Nevasta, din camera ei, îi chema. Se ridică cu greu.

— Cred că sunt bolnav, îi spuse din prag, aţintind asupra ei nişte priviri tulburi. Am avut o noapte insuportabilă. Şi nişte vise!...

— Vino! murmură ea, făcându-i loc.

Testiban o strânse în braţe deznădăjduit. O căldură mistuitoare îl cuprinse. Ea se lipi de el şi îi şopti sărutîndu-l:

— Dragul meu... iubitul meu... O să vezi, va fi bine... Nu trebuie să te mai gândeşti. Lucrurile se vor aranja!

— Ce lucruri? întrebă el absent, sărutând-o la rându-i.

— Cu romanul! abia putu şopti, copleşită de apăsarea lui.

I se părea că toate lucrurile se îndepărtează, pereţii cad unul după altul, lăsând locul cerului, unui cer plin de nori învolburaţi. Patul se înălţa şi zbura peste coroanele copacilor uzi, şi lor le fu şi mai frig, şi de aceea se strânseră şi mai tare, unul în altul, contopindu-se.

Un radio din vecini anunţă ora nouă şi jumătate.

— Nu voi mai scrie romane! decretă Testiban aşezându-şi mai bine perna sub cap. Nu merge! Şi nici nu sunt făcut pentru aşa ceva.

— De ce? întrebă ea cu ochii închişi, încercând să dormiteze cu un obraz pe pieptul lui.

— Greu de explicat! Ce ştiu doar cu certitudine e că nu pot, n-am resurse, sunt incompetent.

— O, ce cuvânt!

— Da, da, *incompetent*! Există şi o axiomă în managementul modern. Se numeşte „Principiul lui Peter”.

— Ce principiu? făcu ea aşezându-şi o pulpă caldă pe picioarele lui.

— Că orice om tinde spre gradul său de incompetenţă. Cu rezultate excelente într-un domeniu, nu mai e la fel de bun în altul. Se dă şi un exemplu... De ce râzi?

— M-am gândit că semănăm cu cei doi soţi din Camil Petrescu. Ştii, el îi face o lecţie de filosofie în pat...

— Exemplul e următorul: un mecanic de automobile extraordinar de bun lucra într-un atelier. Era atât de priceput, încât cunoştea numai după zgomotul motorului ce defecte are o maşină. Fără să pună mâna pe ea! Patronul s-a gândit să-l facă şeful atelierului. Nu? Un meşter atât de iscusit! În noul post mecanicul nu mai controla maşinile, ci doar supraveghea, ţinea evidenţa reparaţiilor etc. etc. Rezultatele au fost dezastruoase. Mecanicul îşi depăşise gradul de competenţă, înţelegi?

— Înţeleg! Dar nu văd ce legătură poate fi cu romanul tău.

— Ca şi mecanicul acela, şi eu mi-am atins gradul de incompetenţă. Nu mă pricep la roman. Pur şi simplu! De aia, voi abandona!

— Dar ce mi-ai citit acum un an mi-a plăcut foarte mult. Lucruri bine scrise, portrete interesante. De ce să abandonezi?

— Vreau să am curajul de a rămâne la locul meu: autor de schiţe şi povestiri. Atât şi nimic altceva! Îţi dai seama? Să ai curajul să recunoşti că nu te pricepi decât la asta. Nu ca alţii, un Condeescu, de pildă, care scrie şi piese de teatru, şi romane, şi eseuri, şi critică plastică sau muzicală,

şi filosofie. După mine, el e un bun romancier şi atâta tot. Restul e amatorism.

— Spune-mi, te-a supărat foarte tare scrisoarea lui?

— Cum, ai citit-o?

— Era la îndemână, pe birou...

— Condeescu, spuse el tare, cu un început de enervare în glas, mă tratează aşa cum o merit. Dar îi voi demonstra că sunt mai presus de el, mărginindu-mă numai la competenţele mele. Voi fi, dacă nu cumva şi sunt, un maestru al genului scurt.

„Un maestru al genului scurt!” exclamă el, trecându-şi o palmă pe pielea întinsă a genunchiului ei.

— El a vrut să te ajute, mă rog! în felul lui. De sincer a fost sincer. Nu poţi să te îndoieşti de asta.

— Ştiu, ştiu, murmură Testiban. Apoi, ca să schimbe discuţia: Mă duc să fac o cafea?

Se sculă cu greu. Îşi trecu degetele de câteva ori prin părul răvăşit, apoi se îndreptă spre camera lui.

Dădu tare drumul la radio şi, pe vocea crainicului de la „Ora satului” care transmitea câteva sfaturi privind temperaturile optime la culturile de tomate timpurii, îşi strânse toate manuscrisele de pe birou şi din sertare le tencui cu grijă şi, filă cu filă, începu să le rupă. Îndesă în coşul de hârtii resturile, până ce acesta se umflă, gata să pleznească. În tot timpul fu cât se poate de calm. Apoi ieşi pe scară şi deşertă conţinutul la ghenă. Câteva bucăţele zburară un timp în jurul lui ca nişte fluturi nepăsători.

*

— Sunt cu George prin apropiere, se auzi la telefon vocea melodioasă a lui Aurei Safiu. Ce-ai zice să-ţi facem o vizită? Scurtă, ca înainte de masă.

Testiban încuviinţă cu jumătate de gură. La aşa ceva chiar nu se aştepta. O anunţă pe nevastă-sa

care trebăluia în bucătărie. Amândoi se apucară să facă puţină ordine, să adune lucrurile împrăştiate, să dea cu cârpa pe mobile.

Cei doi sosiră după un sfert de oră. Condeescu şi Testiban îşi strânseră mâinile, Safiu, desfăcându-şi braţele, îi cuprinse pe amândoi şi îi ţinu câteva clipe faţă în faţă, foarte aproape.

Trecură în salon unde nevasta lui Testiban aranjase deja câteva farfurioare şi un platou cu gustări.

Sufletul conversaţiei fu Safiu care povesti, printre altele, o experienţă interesantă făcută cu doi cimpanzei închişi în cuşti separate:

— Prin ambele cuşti trecea un fir electric. Dar dacă în prima cuşcă, să-i zicem A, cimpanzeul avea la dispoziţie o manetă cu ajutorul căreia putea întrerupe curentul, în B nu era nici o manetă. Ce s-a întâmplat? La scurt timp, animalul din A şi-a fixat aşa numitul „reflex de evitare”: ştia că, la câteva secunde după declanşarea curentului, el trebuie să tragă de manetă ca să scape de şoc. În schimb, cimpanzeul din B, neavând manetă, răbda, săracul, tot ponosul. Cine credeţi că, la nici o lună de la începutul experimentului, a făcut o cumplită nevroză?

— Cel din B! exclamă nevasta lui Testiban.

— Nuuu! Cel din A! Şi ştiţi de ce? Fiindcă avea *maneta*, adică avea o responsabilitate. Cimpanzeul din B era, ca să zic aşa, un animal subaltern. Se obişnuise şi cu binele, şi cu răul, în timp ce celălalt stătea mereu în alertă.

— Interesant! făcu Testiban. Şi aplicabil şi la noi, oamenii, mai spuse întorcând o privire cu subînţeles spre Condeescu.

Acesta încuviinţă zâmbind şi, aplecându-se în direcţia lui, îl bătu uşor cu palma peste genunchi.

— Apropo, se adresă tuturor, după ce zâmbetul îi dispăruse, ştiţi că întâmplarea nenorocită a lui Victor cu pierderea manuscrisului mi-a dat ideea

unei cărţi, nu mai mare de două sute de file, cu titlul probabil FICŢIUNE ŞI INFANTERIE?

— Şi despre ce ar fi vorba? întrebă Safiu privind cu îngrijorare spre Testiban.

Dar acesta părea a nu urmări ce se vorbeşte, ochii lui se acoperiseră brusc de o ceaţă.

— Ar fi vorba de un autor care şi-a pierdut romanul abia încheiat, continuă Condeescu. Ce face el ca să-l reconstituie. Vă daţi seama, prilej pentru multe investigaţii în psihologia personajelor, pentru fel de fel de întâmplări. Am şi început să scriu la el.

— Cât? întrebă nevasta lui Testiban, mai mult ca să umple momentul de tăcere ce se lăsase.

— Vreo trei capitole. Merge uşor. Dacă vreţi, vă pot citi ceva. Chiar începutul. Îl am la mine.

Scoase din geanta pe care şi-o lăsase lângă el, la picioarele fotoliului, câteva foi, îşi drese glasul şi, fără a mai aştepta ca ceilalţi să se aşeze mai comod, ca pentru lectură, citi cu o voce rece, oarecum indiferentă:

La început am crezut că e vreun miliţian îmbrăcat civil. Da' pe urmă mi-a spus că e scriitor...

Table of Contents

PREFAȚĂ
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21

Table of Contents

PREFAŢĂ	4
1	11
2	13
3	21
4	29
5	35
6	42
7	54
8	66
9	68
10	79
11	94
12	103
13	114
l4	124
l5	132
l6	145
l7	152
l8	163
l9	168
20	176
21	193